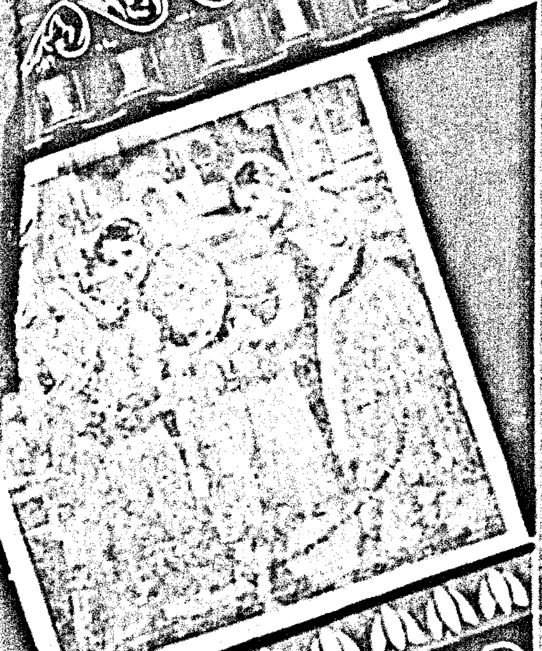

★ ପ୍ରଗତି ପ୍ରକାଶ ଭବନ ★

[illegible]

(ଖଣ୍ଡ ଉପନ୍ୟାସ)

ଲେଖକ— ଜଗବନ୍ଧୁ [illegible]

ପ୍ରକାଶକ— ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ ଭବନ, ବ୍ରହ୍ମପୁର
ମୁଦ୍ରାକର— ଶାରଦ ପ୍ରେସ୍, ବ୍ରହ୍ମପୁର (ଗଞ୍ଜାମ)

—୧ ୫° ମୂଲ୍ୟ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ଚଉଚାଳୀ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ ୧୯୫୦
ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ୧୯୫୬
ତୃତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ୧୯୫୮

—ଲେଖକଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ ବହି—

ଓର୍କୁଁ ଲେଦେବ	ଟ ୨
ବଳମ୍ବ ବାଣ୍ଡା	ଟ ୧।୯
ଅଭିଯାତ୍ରୀ	ଟ ୧।
ଶତାବ୍ଦୀ ରେଣୁ	ଟ ୦।୵
ଓଡ଼ଲ ପ୍ରଶନ୍ତ	ଟ ୦।
ଜନ୍ମଦ ତାସ	ଟ ୦୳
ସ୍ୱାଗତ	ଟ ୦।୵

(ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ବେଳକୁ)

ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଭାରତ ସହିତ ଅଧୁନାତନ ଭାରତର ସହର ଜୀବନ ତୁଳନା ହୋଇପାରେ ପଲ୍ଲୀ ଜୀବନ ପ୍ରାୟ ପ୍ରାଚୀନତା ସହିତ ଜଡ଼ିତ ରହିଛି । ଏଣୁ ପଲ୍ଲୀ-ଜୀବନର ଚିତ୍ରାବଳୀ ସୃଷ୍ଟି ପାଠକଙ୍କ ଅଶେଷ ଆଦର ପାଉଛି । ତେଣୁ ତ ଏହାର ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ।......ଏତିକି ଜଣାଉଛି ।

—ଲେଖକ—

୧୯୫୭

(ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ)

ଭାରତ ପଲ୍ଲୀ ପ୍ରଧାନ । ଉତ୍କଳ ସେତେ ପଲ୍ଲୀଅଞ୍ଚଳର ଲେଖା । ଅଧୁନାତନ ଦୁଇ ବର୍ଷର ଆନ୍ଦୋଳନ କରି ଆସୁଛି ।...ଏଥିରୁ ଦୁଇ ପଦ ଗ୍ରନ୍ଥ ରୂପରେ ଛାପିବା ଏହାହିଁ ମୋର ଅଭିପ୍ରାୟ ।

—ଲେଖକ—

୧୯୫୦

Digitized by srujanika@gmail.com

ଢଉତାଳି—୧—ସେବାଧର୍ମ	...	୧
ଢଉତାଳି—୨—ମଣିଷ ମାଂସର ଭୋଜୀ	...	୩୦
ଢଉତାଳି—୩—ଦୁର୍ମନା ସ୍ୱପ୍ନ	...	୩୮
ଢଉତାଳି—୪—ବାଦୁଡ଼ା ରାତି	...	୪୩
ଢଉତାଳି—୫—ଲୁଧ	...	୫୦
ଢଉତାଳି—୬—ଜମିଦାର ମୁଣ୍ଡବୋଝ ହେବ	...	୬୧
ଢଉତାଳି—୭—ପଞ୍ଜିକା ଟେଲି	...	୮୨

Digitized by srujanika@gmail.com

ଚଇତାଲୀ—୧

ଶେଷ-ଟର୍

ରାମ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଦୁଇ ପୁଅ । ବଡ଼ ପୁଅ କେଶବରାଓ, ମହାନ୍ତି । ସାନ ପୁଅ ପ୍ରମୋଦ କେଶବ ଦେବକ ଉନ୍ମାଦ । ସେ ବଡ଼ କେଶବରାଓ, ବି. ଏ. ବି. ଟି. ଡିଗ୍ରୀ ନେବାପରେ ନିଜଗ୍ରାମ ହାଇସ୍କୁଲ୍‌ରେ ଶିକ୍ଷକ ହେଲେ ଗାଁର ସବୁ ପିଲା ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ହେଲେ ଯୋଉ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାସ କଲେ । ଘର ପାଖ ଗାଁର ଓଷ ଛୁଟିର ପର ମାସର ଭିତରେ ଶ୍ରୀ ଗୋପ୍ର ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ହେଲା । ବେଡ଼ ଦିନ, କେଶବରାଓଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଜଣେ ଭୁଲ ଭୂତ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରଥମ ପଦ ସମାଜ ଭୂଷଣ ଛାଡ଼ା କେଶବରାଓ ଭୁଲ ଭାବେ ଅନ୍ୟ ପଦ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଅନେକ । କେଶବରାଓ ସ୍ନାତକ ଭାବେ ଛାତ୍ର ପଦ ପ୍ରଥମ ସବୁ ମିଳଇ ଗାଁମାନଙ୍କ ଛାତ୍ର, ଛାତ୍ରୀ, ଗୋପାଳ ଭୁଇ ବେଶିଏଇ, ଅନେକ ଗ୍ରାମ ଭଗା, ଦିଗା, ଡିବଲ, ଗଡ଼ୀଙ୍ଗ, ଉଦେଶ, ଇଂରେଜ,

Digitized by srujanika@gmail.com

ନେଇ, ୨୦ଟି ନୃତ୍ୟରେ ଯୋଗ୍ୟତା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ନୃତ୍ୟାଙ୍ଗନରେ ଜଣେ ମାତ୍ର ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହୁ ପ୍ରବେଶ ପାଇ ନାହାନ୍ତି ।

କେନ୍ଦ୍ରୀ ଶେଷବେଳରୁ ସେହୁ ନୃତ୍ୟଙ୍କ ନିପୁଣାଙ୍କ ଉପରିନ୍ ଫଟୋଟି ବାଛି ନେଲେ । ନାମ—'ମମତା' । ବୟସ—ଷୋହଳ । ଯୋଗ୍ୟତା—ଶେଷ । ପିତା—କଟକର ଜଣେ ଖ୍ୟାତ ଓକିଲ । "ମମତା" ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀରେ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ 'କାଞ୍ଚନଶ୍ରୀ' ଉପାଧି ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦରେ ନାଚ କରି "ନୃତ୍ୟଶ୍ରୀ" ପଦ ପାଇଛି । ଅଧ୍ୟାପନା ସଙ୍ଗୀତ ସମିତି ଓ ବହୁ ବାଦ୍ୟକାରଙ୍କ ହାତରୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇ ନୃତ୍ୟ ଶୈଳୀକୁ କରି ବହୁତ ପୁଷ୍ପ ପତ୍ରରେ ପୁରସ୍କୃତା ହୋଇଛି । ଶ୍ରୀ ମାଳିନୀ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଜୀବନୀରେ ଦେଖିଲେ— ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଶୈଳ ଉଦୟପୁର ମଣ୍ଡଳ । ଗୋଲାପଜାମ ରଙ୍ଗ ଅଧର ଧୂଳ । ଲଟଗୋଲ ଆଖି ନେଳ ନୟନ । ଦେହଟି ବଙ୍କା ଦାନ ଯୋଗ । ଚନ୍ଦ୍ରମା-ଶୁଭ୍ରତା, ରୂପ ବଦନ— ଅଧରର ପଟ୍ଟା ଦେଖି କେଶବଙ୍କ ମୁହଁ [illegible] ଉଠିଲା । ସେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଫଟୋକୁ ଦୂର କରି [illegible] ଚାହିଁଲେ ବାଛିଲେ [illegible] ଉଭୟର ସମସ୍ତ [illegible] ଉତ୍ତର ଲେଖାଇ ଦେଲେ ।

"[illegible] ଅଛନ୍ତି, ଶ୍ରୀମତୀ [illegible] କରିବୁ [illegible]" [illegible] ପିତା [illegible] ଆନନ୍ଦରେ ଅଧିକ [illegible] କହିଲେ— "[illegible] [illegible] [illegible] ବଡ଼ ଗୌରବ [illegible] ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷା [illegible] ଅନ୍ୟ [illegible] [illegible]

କୁ ବସ୍ତୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଇ ଗଢ଼ିଥିବେ । ପଦ୍ମଭୂ ସ୍ୱୟଂ ବ୍ରହ୍ମା— ସ୍ୱୟଂ ମନ ଦେଇ ତାହା ଗଢ଼ିଛନ୍ତି, ତୁମ ଦେହର ସୃଷ୍ଟି ଶିଳ୍ପ, ଏହ ପୃଥ୍ୱୀରୁ ଦୂର ଅଭିନବ ଦେବଲୋକର ଉପାଦାନ ନେଇ ନାହିଁ । ତୁମେ 'ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱର୍ଗ ଲୋକର' ଦେବ ସୁନ୍ଦରୀ ପାରିବେ କାହିଁ ତୁମ ଦେହର ସମ ରୂପରେ । ମାତ୍ର ଏ ସଂସାର-ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ର ସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ଅଦ୍ଭୁତ !"

ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ ଦୁହିତାକୁ କହିଲେ— "କେବଳ ସମୁଦ୍ର ତୀରର ନ ଅଧିକ ଗୋ ରତ୍ନ ମଣିର ଦେବ ନାହିଁ । ସୋଣ ତୋର ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେହ ରୂପ, ମଣିଷ ତାର ସବୁ ଯେ ମନେ ହେଉଛି ଶିଳ୍ପର ଦେବ ସୃଷ୍ଟି ପରି ସୁନ୍ଦର । ତୁମେ ସ୍ୱର୍ଗରେ କେବେ ନେଇନଥ ଯୋ ତାର ଦେହ ଦେଖାକୁ ମନ ହେବ । ମନ ଦୁଃଖ ନେଲେ ଏ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ୱର୍ଗରେ ଗଢ଼ ମୂର୍ତ୍ତୀ ପାଏ ? !"

ସେବ କହିଲେ— "ଶୋଭା ନୂତନ ବୋଧ ଅଛିରେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଜଳଯ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେ ଶୀତଳ ଶୋଭା ପ୍ରଭାତ ନୂତନର ମନ ଉଠିଲ । ମୁଁ ତାକୁ ଶୋଷେ ଶିଳ୍ପ ଭାବ ପ୍ରକାଶ ସେମାନଙ୍କ ହୋଇ ଶୋଭାକୁ ଦେଖାଇ ପାରୁଁ ! ଏବେ ସେ 'ଧନପୁତ୍ର' ହେଲା ଏହା ଅତର ଦେବ ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗରେ ମନ ଦୁଃଖକୁ ଦୂରକରି ଦାନି ନେବା ଦେଖାଇ । ମଧ୍ୟ ରାତ୍ରେର ଦେଖି ସମେ ପଦ ସକଳ ସ୍ୱର୍ଗ (ଆକାଶ) ସାଗରକୁ ଭରିଦେବ, ଆହା ହେଲେ ମୁଁ ତ ଦେଖିବ ? !"

ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ ସେତେବେଳେ ପାଇଲ କହିଲେ— "ଦେଖିବା ନାହିଁଭାବର ଏବେ ଦୂର ଯୋଜନ ଯାଏ କେଉଁ ଦେଶ

ନ ଅଏ, ତେବେ ସେ ବହିର ମୂଲ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । କେବଳ ସଙ୍ଗୀତ କଳା ମଧ୍ୟ କିଛି ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ, ଯେହେତୁ— ଆମ ସମାଜରେ ଝିଅମାନେ ବାପଘରେ ଯାହା ଶିଖିଥାଏ ସଙ୍ଗୀତ ଶିଖାଇଥା-ଥାନ୍ତି, ଶ୍ୱଶୁରଘର ଲୋ' ଜଣଙ୍କ ସମାଲୋଚନା ବା ଗିଲଗିଲିଙ୍କ କଷ୍ଟରେ ପଡ଼ ଯାଇ ନ ଗାଇ ସେଇଠାରୁ ପାଶୋରି ପକାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନୃତ୍ୟକଳା-ନିପୁଣା ନାରୀ ସେ ସବୁରୁ ବାହାରେ । ମମତା ମୋର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷର ଅର୍ଜିତ ଗୁଣ । ସେ ବଂଶାନୁକ୍ରମ ପାଇ । ତାକୁ ସମାଲୋଚନା କରିବ କିଏ ?"

ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କ ଅନେକ ଉତ୍ସାହରେ ଜବାବ ବାର୍ତ୍ତା ସମାପ୍ତ ହେଲା । ପତଳା ଗୁମ୍ଫା, କୁଞ୍ଚିତ କେଶ, ସୁନ୍ଦର ଚରଣ, ପ୍ରକାଣ୍ଡ ନେତ୍ର, ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯିବାର ଅଭିନୟ ହେଲା । ସାରୁ ପଡ଼ୋଶୀ ଗାଁ ମଞ୍ଚରେ ତୋଳି ଦେଲି ଓ ଏ ପାଞ୍ଚରେ ଟୀକା ଟିପ୍ପଣୀ କରୁ କରିଲେ । କିଏ କହିଲା— "ତୋଳିଲା ଦୋହଲେ କେଶର ଗୋଡ଼ ?" କିଏ କହିଲା–'ହେବନି ଡାକ ଦେଇ ଯିବ ।' କିଏ କହିଲା–'ଇପରେସନ୍ ।' ଏ ସମାଲୋଚନାର ଉତ୍ତର ଦେବେ ଅଛି, ଏ କାନ ଓଠ ଦେଖାଇ ଜେ ତେତେ ଅଜ୍ଞତା, ଏଣେ ମମତା ସ୍ୱାମୀକୁ କୁହା ହେଲା । କେତେବେଳୁ ମାଁ ବୁଝାଇ ନେଇଯିବାକୁ ବୁଢ଼ୀ ଆସୁଥିଲେ ଚାଲିଗଲା ।

ଏଣୁ ବୁଢ଼ୀ ପରେ ମନେ ପଡ଼ିଲା— "ଝିଅଟା ମୋର "ଯା'ଭାଇ' ବୋଲି ଡାକ ନା "ମାଁ ମାଁ" ବୋଲି ଡାକେ ! ଘରେ ଦେଖାଇବ କିଛି ଅନୁଭବ । ତାଙ୍କୁ ଉଠି ମୋ ଘର ଛାଏ ବୁଢ଼ୀ ବୋଲୁଛି ଚେତେନା ଦେଇ ଆସିଲା, ଏ ସବୁରେ ଘରର ଭଲ ମନ୍ଦ ହେବୁ ମୋର ଗାଳୁ ଦଉ ଦଉ ଯାଇ

କହେ—"ଗୋଲୁଗ ପିଅ" । ପଥରର ସୁନ୍ଦରତା ଦେଖି ସେ
କହେ—"ନାଗର ବନ୍ଧୁ" । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଯୌ କହେ—"ଜୟ
ଗୋପ" । ପୁଅର ଦୁଃଖ କେ ଶୋକ ସ୍ନେହ ନାମ ଦେଇ—
"ଠାକୁର ସ୍ତୁତ", ସଂସାର ଇତ୍ୟାଦିର ଯେତେ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ
ସଂସାରର ଯେତେବେଳେ କରିବାର ମଧ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ଦୂର ହୋଇ ଯାଇଛି
ନାହିଁ । ସେ, ଯେତେବେଳେ ମିଳିଲେ ଶିବ ଭୂତନାଥ ଜୀ'ର
ଦୁନିଆ ସ୍ୱର୍ଗ ଏବଂ ସୁଖ ଥରେ ନାହିଁ । କେଉଁଠୁ ପୁଅର,
କେଉଁଠୁ ସ୍ତ୍ରୀର, କେଉଁଠୁ ଗୋଡ଼ାଇ, କେଉଁଠୁ ସେବା ଯୋଗାଡ଼ଥା
ଶେଷରେ 'ଜୟ ଗୋପ' ପ୍ରଭୃତିର କଥା ଶାରୋଦ ଯେବେ ।
'ନାଗର ବନ୍ଧୁ' କେବଳ ଅଳ୍ପ ଦେବାଳ ଦୃଷ୍ଟି ଥରେ ଶାସ୍ତ୍ର
ଜାଣୁନା, ସଂସାରର ଗତି ଓ ଶୋଭା ଅସାମାନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଅବସ୍ଥାରେ
ରହିବାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏଥି ଶେଷ କରେ । ଫଳ ମୂଳ, ଡାଲି
ଓଡ଼, ଜାତି ଜାତି ଫୁଲ ଫୁଲ ସନ୍ତାନରେ ଠାକୁର ପୂଜା
ରହିବାକୁ ନିଶ୍ଚିତି ମନଲାଗୁ ହିରଣ ଜଳ ଅଲ୍ପ ନାହିଁ ।
ସେଥି ଯେତେବେଳେ ଏ ସ୍ୱପ୍ନ ନାହିଁ ଯେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ
ଗୁଣ ଓ ନିଦ୍ରା, ଶେଷର ବାଧା ଉତ୍ସବର ଶାସ୍ତ୍ର ଭୋଗ
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁଣି [illegible] ନାହିଁ ଥରେ ନାହିଁ । ଶୁଣିଲ
ସାଧୁଙ୍କୁ ଠାକୁରର ପୂଜା ବସିବାର ଜାଗା ଯାଏଁ ଗୁହାର,
ଦର୍ଶନ, ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ, ଦୁର୍ଗା ସ୍ଥାନ, ଶିବ ଭୋଗ ଇତ୍ୟାଦି ଯୋଗୀ,
[illegible] ତଳ, ଧୂପ, ଦୀପ, ଓ ଜାଗା ଦେଲେ
ହିରଣ [illegible] ଗଡ଼ର [illegible] ଏଥି ହିରଣ [illegible]
ସ୍ଥିର ନ ନାହିଁ, ପୁଣି ସାତେ ଶିଳା ଜାଏ ସ୍ନାନ [illegible]
[illegible] ଶାସ୍ତ୍ର [illegible], [illegible] ଦୃଷ୍ଟିର, ଯୋଗାଡ଼ ସମ୍ପାଦନ,
ଭକ୍ତଯୋଗୀଙ୍କ [illegible] ଥରେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ସାତେ ଶାସ୍ତ୍ରଙ୍କୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯାହା ଯାଏ ନାଟକ ପାଠଚୋର ଭଳି ଦେହରଣ ଦେଇଥା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପୃଷ୍ଠା କଥାର ବାପ ଓଡ଼ିଆ ବୃନ୍ଦ ମୁକ୍ତ ଗୌର ଚରଣ "ଦେଶପ୍ରୀତିକୁ" ଅନୁକୂଳ ରଚନ ପ୍ରଣାଳୀ ବହୁ ପରି ମତା ଗୋଡ଼ାରେ କରାଇ ପାରିଲ। ମାତ୍ର ସେ ଗାଁରେ ସିନେମା ମନ୍ଦିରା ଦେଖୁ ସାରିଥା ଠାକୁ ନ'ଥା ଯାଏ ଗ'ର ଦେଖ ଦୁହେଁ ହେଲ। ପ୍ରଥମେ ସିନେମା ଦର୍ଶକ ଶନା ସେ କିଛି ନୂଆ ନୂଆ ନୂଆଙ୍କୁ, ସଙ୍ଗିତ କଲ, ଚୋଉନ ଶିକ୍ଷା ବଢ଼ିବ, ଏକ ଶାନ୍ତା ତାକୁ ପାଉଣି କଲ। ଏଥିରେ ଚୋପର ସେ ତାହାକୁ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଦ୍ୱିଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ଦେବାକୁ କହିଲ। ମଣ୍ଡଳ ଷ୍ଟେଡ଼ିଅମରେ ଭାଙ୍ଗା ଓଡ଼ିଆ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଅଭିଯୋଗ ଉଠିଲ। "ନୂଆଁସଣା"ର ବାଘ-ବାଦ୍ୟଭାବେ ଏଠାରୁ "କେ ମାରି" ନାଟକ ନେଉଥିଏ ଚଣା ଲେଖକ ପ୍ରେମ୍ୟା ଭାବ ଶ୍ରେଣି ବୃଦ୍ଧି ଶିକ୍ଷକ ବାଜିରେ ଉପ୍ରଣା ଦେଲ, "କଣାକ୍ଷ୍ୟା"କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଉଦ୍ଧରକୁ ବାହାର କଲ।

ସୁଅ ଭୋର ବର ଯୂନା ଅବ ଗୁଲ୍ପିଡା ପାଇଁ ବ୍ରତୀ ଟେକିଅବେଇ 'ବେଟଡ-ବୋଇଲ୍'ଟି ଲେ ପାଞ୍ଚ ଗାଏ—"ଉନ ବୁଝି ଶିବ ପାନ ଦେଲ୍, ଝରଲ ଭାଲକୁ ପୁଚ ଦେଖି ନ ପାରିଲ ଲୋ ଦେ ଦେ" ପଦ ପରେ, ବୁଢ଼ୀ ଅଞ୍ଜ ଗଲ ଚଳ ହୁଏ। ବୃଦ୍ଧ ଓ ବୃଦ୍ଧା କୃମାର ବେ ଟୁଣ୍ଡ ହୁଏ। ସେ ଅର ଛାଡ଼ ଗଲ ପାରେଲ ନାହିଁ।

ଏ ବୁଦ୍ଧିକୁ ଦେଇ ଭାଏ ସେ ଷ୍ଟେଜକୁ ଗୃହଁ ସ୍ପର୍ଶ ହୁଏ। ସାନ ପୁଅର ଭାଷାର ଦେଇ ଟେଲିଭେଲ ଦେଖିଲା, ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଙ୍କୁ ସନ୍ଦେଶ ନେଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ, ଦେଶର ନୃପ ପାଁ ଚାଲି
ଗଲେ ଦିଗ—ବିଜୟକୁ ବାହାରିଲେ ରଘୁ। ସ ନୃପ ଅଙ୍ଗ ସ୍ତବକ
ଦେଲେ ।

ପ୍ରଥମ ପାଁ ପୂର୍ବଦିଗ ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ସେ ଦେଶ
ର ରାଜନ୍ୟ ସେ ... — ଦାନେ ଆନନ୍ଦ ପାଇ । ସୂର୍ଯ୍ୟ,
ସମୁଦ୍ର, ତାଳ, ... ଯେ ... ଅଲଙ୍କାର । ...
... ...
... ... । ... ...
... ... ।
... ...
... ...
... ... ।
... ...
... । ... ... ।
... ...
...—"... ... ..., ...
... ...
... । ... ...
... ... । ... ..., ..., ..., ... ଓ
... ...
... । ... ..., ..., ... ଓ ...
... ..., ...,
... ଓ ... ... । ...
... ..., ..." ... ...

Digitized by srujanika@gmail.com

"କୃଷକଗୀତ", "ଅଭୀପ୍ସା" "ପ୍ରାକୃତିକ ଚିକିତ୍ସା", "ରନ୍ଧନ ପ୍ରଣାଳୀ", "ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଯୋଗାଳ" ପଠ କରୁ ଥିଲି ପଢ଼ି ଗୋଟି ଗୋଟି ବୁଝାଏ। ସ୍ୱେଦ ପ୍ରତି ବନ୍ଧୁ ଗୋଟିଏ ନାମରେ ବେଶୁ ଅଧେ ପାଟେକ ମା ଗୁରୀ ପଡ ମୁହଁ ମୋଡ଼ନ୍ତି, କହିବା ଅଣ୍ଡା ଭଜା କେ ଖେଏ ବଡ଼ା କରୁ ବର୍ଣ୍ଣିବରେ। ମା ଗୁରୀଙ୍କ ବୁଝାଏ—"ସ୍ୱେଦଶିକ୍ଷ ଗ୍ରହ ଦେଲେ ସବାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଥ କରୁ ନାହିଁ। ସ୍ୱେଦ ଦେବୈଟି ସ୍ୱର୍ଗ ସେବଟି। ଅମ ଦେଶର ଲୋକ ଗାଉନ୍ତି —"ଏବି କୁଣ୍ଡ ସମାନ ଅଧା ଅଟେ ସେତୁ ଗଳ, ଗଙ୍ଗାର ସ୍ୱେଦ ପର୍ଣ୍ଣ ଅାଏ ଲଭନ୍ତର।" ଗଞ୍ଜ ଭୋଠରେ ପେ ଡଙ୍ଗିବାକୁ ଦୋଚୀ ପଣ ଭରେ ଦେବୈଗଣେ ରହନ୍ତି ସେ ସାମନ୍ତଙ୍କ ଭବରେ ସ୍ୱେଦ ସେବା ସମାନ ରହୁବା ସତେଇ। ସରଳ ଅପ୍ରକାଶନୀ ନାସ୍ତି। ଜାଣୁ ପଡ଼ୁବେଳେ ସ୍ୱେଦଣିକା ଦେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀକି ଦାନ୍ତି। ଅଧିକରେ ଦାନ୍ତ ଦଠ ସ୍ୱେଦ ଗ୍ରହ, ଭା, ନକ୍ଷତ୍ରରେ ପର ବସୁର, ହିଅ ହିଅଗ୍ରୁ ଗୁଣ ନୃତ୍ୟରେ 'ଗଭର ଅନ୍ତର'— "ମୋ ବୁଅ, ମୋ ବଉଳା", "ମୋ ଭାଇ, ମୋ ବାପ।" ବହୁ ଲକ୍ଷ ମେଃ ଗାର୍ଜି ଦାମ ଦରେ, ନେଲେ ସେ ଲଭ ଦୁଂଖା ବୃଷ୍ଟ, ଭଲ ବୋଲରେ ଦର୍ଶ ପାଉଛି। ସ୍ୱାଭ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱର୍ଗ ସମ୍ଭାବ, ସୁଖର ଲୀଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦର୍ଶନ" ଲୋକ।

ଲେଖର ଏ ଛଡ ଦରଣ ରଖିବୁ ଅବେ ବନ୍ଧୁ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଦଶା ଲୁଣିବାକୁ। ଲୋକେଃ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଏ ଜ୍ଞାନ ସୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଲୁବେ ବନ୍ଧୁ ନାସ୍ତି ନା ଦେଲେ।

ଲେଖ ଦେଶବେଳେ ବନ୍ଧୁ ଗାଇବା ଅଧା ନ' ପଡେ ଗ୍ରହଣ ଦଳ, ବୁଢ଼ୀ ନିଦା ଜନଠରେ ଏକପ୍ରା ମାତୃନ୍ତି ଖାନ୍ତର,

କହାଲେ, 'ଠାକୁର ଘର' ଯେଉଁ ଘର ଭାଙ୍ଗି, ତୁମ୍ଭେ ଶିଖ ପଢାଇଲେ । ତାଙ୍କର କଥାଃ ଅଭ୍ୟାସରେ ହେଲା—'ଉତ୍ତମ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଘାଟ ପଡ଼ିଛି ।' ପରଠାରୁ ଲୋକ ସତ୍ତେ ଆସିଲେ ସବୁ କଥା ଶୁଣିବା ନଥ ପୁରେହିତରେ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । "ଏହି ଦିନ" ବୋଲି ଲୋକ ଆସିବ ଏଡ ତେଣୁ ଦେଖ ଏକ ଦେଇ ସ୍ଥଳରେ ତୋଃ ଏକ ଧୂପ୍ ଧୂପ୍ ଧୂପ୍ ଧୂପ୍ ହେଲା ଗଛରେ ତାଙ୍କ ସବୁ ଧିସ୍ତ ଲୁଚି ପଡନ୍ତୁ । ତେଣୁ ବୋଲି ଆହେ, 'ଇଶ୍ୱର'ରେ ଦୁ'ଖକର ହିତ ନ ହେଲେ ଲୋକର ସଉଦା ଘାଟରେ କଣ ଦିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେଃ ଲୁଚିବ ?

ତୁଳାର ବେଙ୍ଗ ଗୋବିନ୍ଦ ତଳ୍ ତଳ୍ କହି ଦା' ପୂଜ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ଖବର ଦେଲେ । ତୁଳା କହେ ଅଣ୍ଡା ଭଳ ଦେଖ ଜଳ ଚାପର ଘଟରେ । ତୁଳାର ଉପଦେଶ— କାଉଆଣ ଘର ଦିଲା ଦିନ ଡହ୍ନ ବାହେ, ସବୁର ଜନ୍ମାନ୍ତର କଣ ଜାଣିବେ ? "ଗ୍ରହ ଘର ପିଲା ଗ୍ରହ, ଗ୍ରହ ଘର ପିଲା ଗ୍ରହ ।" ତୁଳା, ଉତ୍ତମ ଜନ୍ମାନ୍ତ ଏବ ତାଙ୍କ ଦେଖା ଦଁ ଖଣ୍ଡର ବାଦହଁ ଉଦାହରଣ ଦୁଃଖର ଭୂଲରେ ।

ଖଣ୍ଡର ଉଦାହରେ ଜାତ ଦୁଃଖରେ ଦେଖ ଭାବ ତେଜର ଜଳ ଉଠେ, ଦରେ ମୃତ୍ୟୁ ଭୟ ଦେଖିବାକୁ ନିଷ୍ଠୁ ଭୂଲଣୀ ଘର ଅନାଇଲେ । ଭଲ ଦାଦା ଏକ ଅଣରେ ଖାଦ୍ୟରେ କଣ ଜାଣନ୍ତୁ ଲୋକ ଆସିବା ଭଲା କୋଣ୍ଟୁ, 'ଦେଖ ଥରେ ଦେଖରେ ଦୁ'ଖକର ହେଲରେ' କହ ତାଙ୍କ ହୋରେଇ ଦା' ଭଲୋକୁ ସେଇକାଳ ଦୂରରେ ଘରର ଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଦୋଷ ଅଭ୍ୟା ଦଣ୍ଡର ଶୁଦ୍ଧ ଭରି ପଡେରେ ଦିନ, ଅନ୍ତର ଆଖର ଉଠି

ମିଶା ଔଷଧ ଯୋଗାଏ ସେବକ କେହ ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଗୋସାଇଁ ବାପେ ଥିଲେ,— ଦ୍ରୁତ୍ତମୁକ ଗଡେ ଧୋବା ବନ୍ଧରେ ଓଠେ ଚେଷ୍ଟେଲ କରନ୍ତି, ବାହାଦ୍ବାରେ ମୁହଁଧୋଇ ଦେଲ ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଘଣି ତୋଟେର୍ଭି ଦାପେ ଥିଲେ,— ଶୁଖିଲ ଲୁଗ୍ରି ଅ ସାତ ଘରକୁ ଦେଖାଇ ବସିଥିଲ ଟେଳେ ଓଳୁ ଥରେ ଲୁଲୁର ଅଇଁ ଦୁର୍ଦ୍ଦି ଦେଇଥିଲ ତୋଳି ସେ ଅପ୍ରୋଦ୍ରବଣତ ସବୋଦକ ସ୍ନାନ କରିଥିବ କଣ ଅତ ତେଟେ ଲୁଲର ଗଣ୍ଡିକଲ ଶୁଖି ମାନ୍ତୁ ସାଁଝେ ହାତପାନ୍ତୁ କାଠ ମୂଲ ଏବେ ଟଙ୍କା ଶୁଣାଇ ଦେଲେ କି । ସଂଗଠନକର ମଧ୍ୟ 'ଓଦ' ପୁଞ୍ଜିଲ । ଦୁଇଏ ଟଙ୍କାରେ କଷତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେଲ । ଦୁଦା ଘରକୁ ଫେରି କମି ଗଣ୍ଡିଠ ବଢ଼ ତନ୍ମୟୂଲ ଟଣି ହେଇ ବଢ଼ାଇ ବାଧା ଚାଲଇ ନେଲେ ।

ଏଣ୍ଣ ଅନନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀମୋହନ ସୁନ୍ଦର ଏଗାର୍କ ରୂପ ଦେଖି ବଡା 'ଘୁରଦାସ'ର ରୂପ ଉପରେ ଖୁବ୍ ସନ୍ଦେହ କରିଥିଲେ । କୌଠି କୋଠେର ଅସ୍ତ୍ରି ଗାଲ ଦେଖିଲେ— ଜନ୍ମ ଦେଇ ରୂପବତୀ । ମାତ୍ର ନାକରେ ଖୋଃ ଏ ଦଣ୍ଡୀ । ସାତମସଲା ନ ଘରଣ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ମୀମୋହନ ଘୁରଦାସକୁ "ଜୋଟିସ୍" ଦେଲ— 'ନାକରୁ ଦଣ୍ଡୀ ଉଠାଇ ନ ଦେବାକୁ ହେବ ।'

ଘର ବଡ଼ ପ୍ରସାଦ ଘଟେ । ଦଣ୍ଡୀ ନ ଥାଇବା ନ ଉଚଳନ୍ତି ଗା ତୋଳ ଦେଖି 'ଚନ୍ଦ୍ରାକାନ୍ତ', ଇତ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ', 'ଅଳଙ୍କାର' ବୋଲ୍ ସବୁରେ ଜାଣ ଦଏ ଛେ ଶୁଣିଛୁ । ପୁଣି ଛେ କଲ ଲୁହେ କାଣ୍ଡେ ଦଣ୍ଡୀଅ ସଂଜ୍ଞା କରେ । ତାଣି ଶୁଣି କରନ୍ତ ଦଣ୍ଡୀ ଉଠାଇ ଛେ ଦେଖା ହେବ, ଏଥିପା ଭୁକ ଛେ ଲାଗେ

Digitized by srujanika@gmail.com

କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରର ସମରେ ପଡ଼ିଥିବା ଏଣୁ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ ପରି
ସେ ନନ୍ଦନନ୍ଦନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା ।

ଶାଶୁ, ଶ୍ୱଶୁର ଏଣେ ବୁଝିଲେ ବୋହୂର ସେବା ଆଉ
ଜୀବନକୁ ତିକ୍ତତା ମନେ କଲେ । ଶାଶୁଙ୍କ ମରଣ ସେଦିନ
ସେବାର ଉଭୟ ଅର୍ଥ ମନେ କଲ ବୃଦ୍ଧାର ମୃତ୍ୟୁ, ଅନେକବେଳ
ଦେଖିଲେ ଘର ବୋହୂ ପୁଣି ସେହି ଦେଉ ଶାଶୁର ଘୋଡ଼ କଡ଼
ଏବେ ଅଧେ ବସି ଦେଖିବାକୁ ହେଲେ ନାହିଁ । ତଥାପି ଶାଶୁଙ୍କ
ହୃଦେ ସ୍ଥାନ ଅତି ଶାଶୁର ସେବା ଦାସ 'ନ ହେବ' ସେ ମୁହଁ
ଖୋଲି ନାହିଁ । ଏମଧ୍ୟ, ଖୋଜନ ବସ୍ତ୍ର, ଓଷଧ ଶାଶୁ ତିନୀ ସଭାକୁ
ସଜାଗଣି ପିତାକୁ ଲଢିବା ବେଳେ ଯୋଗ୍ୟ ଅଧି ମାତୃଦେଶ ସେବ
ପିଠି ଅଧ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ର ଶାଶୁର ସଯୋଗାଣି ସେତ ଉତ୍ତର—

ସ୍ୱାମୀ ସହିତ ଦେଶରେ ଏହି ଦାବି ହୋଇଥିଲେ ବୋଧ
ଶାଶୁ ହାତରେ ହୋଇବ ସବୁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ବୋଲର
ଉଭୟ ସେବା ମତଲବ । ଘରି ବନ୍ଧୁ ନ ବନ୍ଧୁ ହୁଏ ତୁଣ ଅସ୍ତ୍ର
ହେମନ୍ତିକ ବୋଲି ତୁମର ସକଳ ହେଉ ଏପଃ ଗୋଟି ନ
ବୁଝନ୍ତେ ଘର ଶାଶୁ ହାତରେ ଲଢ଼ିବ ନେଇ ଅଧେ, ଉଭୟ
ଅର୍ଥ କଲା । ଅନ୍ତେଣେ ଦେଖି ଶାଶୁ ଅଭ ହୋଇବ ଦେଖିକୁ
ଦେଖି ମନା କରେ ମୁଣ୍ଡ ବୋଲି ଶୁଣ ସକଳ ଉଠାଇ ହୋଇବ
ବେଳେବେଳେ ଖାଏ କର । "ଏପରେ ଅଭ ଅନ ନାହିଁ" ବୋଲି
ତୃଷା ମାନ ଜାନ ମାତୃ ଶକ୍ତି ହୃଦରେ ଏପରେ ଓଢ଼ିଲେ
"ମୋ ସ୍ୱର, ମୋ ମୃତ୍ୟୁ ଆସିବା ଉଭ, ମହାପ୍ର, ସତେ"
ଉଠାଇ ଅଙ୍କୁର ଭାଙ୍ଗ ସେଠୁ ଆସିଦେବାକୁ ଧରାଇ ଧର
ଦେଲା । ସେଦିନୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ସ୍ୱର ସବୁକୁ ଏହି ନୂଆର

ବୁଢା ଖଇଲ୍ ଗୁଡିକାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ଏକଲା ମୋଟେ ଗୁଡ଼ପଦକ ପୂରଣ କରିବା ଗୁଳାଙ୍କୁ ବି ପାରୁଁ ବୁଢାଙ୍କୁ ଧଇଲା ଅଶାନ୍ତି । ତାହ ପାଇଁ 'ହ ମୁର୍ଖ' ଗାଳିଟିକୁ ଖଣ୍ଡେ ମନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର ଭଷା ପଡ଼ିଲା ।

ବୁଢା, ବୁଢୀ ହୋଇର ଚଳନ୍ତି ଯେବାରେ ବୁଝି ହୋଇ ଅଭି ତା'ଠାରୁ କେବେ ପାଇବାକୁ ମନ କଲେ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ବେଳେ ବୁଢା ବୁଢୀର ଯୋଡ଼ ଲାଗିଲା । ବୁଢୀ ବୁଢାଙ୍କୁ ଦାଣ୍ଡଘରେ ଶୁଣି ଖାଇବାକୁ ଦେଲା । ଏପରି ଭେଟଘଟଣ ଗୁଲାନ୍ତି, ନୂଆ ସଞ୍ଜିର ଯୋଗଣା ଘରକୁ ଡାକର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ "ଠେଶୁଣ ପିଲ" ଦେଇ ବାହାରିଲା ।

ଏ ପ୍ରକାର ନିଳଜମୋହନ ନାତକୁ ଦଣ୍ଡୀଥା ବାହାର କହିବାକୁ ବାରମ୍ବାର କହୁଥିଲେହେଁ "ଶାସ୍ତ୍ର ଗାଳି ଦେଉଛନ୍ତି" ହୋଇ ମିଠ କଥା ଗ୍ଲାନି ଓଟକା ଦୋଷକୁ ଭଷା ପାଉଥିଲା । ଶାସ୍ତ୍ର ତାହାର ପିତାଙ୍କ ଭଳନ ପ୍ରୟୋଗ ପାଇ ହେଉଥିବା 'ନୋଟିସ୍' ତାମିଲଗୁ କରିବାକୁ ଓଃ ବଳିଲା । ଗ୍ଲାନି ଏ ଘଟଣାରେ ତାଙ୍କରେ "ପୈତୃ ଧନକୁ ଉଡାଇ" ବୁଝ "ହଁ ହଁ" କରି ଗୁଲିଲ । ସବେ ଘରେ ସ୍ତ୍ରୀ ନିଜର ଏ କଥା ବୁଝିଛେ ଯେଉଁଥିପାଇଁ ବୁଢାବଳୀର ପାଦ ସତ୍ତ୍ୱ କହିଲେ । ଭଲା ଭାବଥିଲା— ଗ୍ଲାନିକୁ ଯେ ଏପରି ଜେଣ ସ୍ଥିରରେ କେ ସୁନ୍ଦର କଲ ଅପ୍ରନଗ କରିବ ଦେବ । ମାଡ଼ ଦେଇ ଦେଇ ଏଡ଼ ପରି । ନାତକୁ ଦଣ୍ଡୀ ତାହା ନାହିଁ । "ମୁଁ ଏ ଦୋଷ ପାଇଁ ଉଷ୍ଣ ଓଷ ଛଡ଼ଣ କଲେ ନାହିଁ" ବୋଲି ଭଲ ମନରେ କନ୍ଦ୍ର ଭାର ଦେଲା । ତେଣୁ ଗ୍ଲାନିକୁ ଯେ ଅସ କଥା ଅଧିକ କହିଲା ନାହିଁ । ଗ୍ଲାନି ତେଣୁ ମନ ମନେ ବୁଝି ହେଉଥିବା ଯେ— ବୁଢାବଳୀର ମନ୍ଦରେ ସ୍ଥାମୀ ସତ୍ତ୍ୱ ଅଧିକ କୁହ ହେବେ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସୁଭାଷଙ୍କୁ ଲେଖ ଏଥି ସମ୍ପର୍କେ ଆଉ କିଛି କହିବ ନାହିଁ ଯାଏ, ମାତ୍ର ତା ମନରେ ମୂର୍ଖ ସ୍ୱାମୀ ଭାବ ପ୍ରଭୃତି ଭଳିକ ବୋଧ ଜ୍ଞାନୀଙ୍କର ସଙ୍ଗ ଜ୍ୟୋତିଷଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏବଂ ଦ୍ୱାପର ସୁଭାଷଙ୍କୁ ଅଭ ସ୍ନେହ ସୋହାଗ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଫଳେ ତା'ର ଦୁଃଖର ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ପାଠ ଶିବାକୁ ସୁଭାଷ ସପରେ ଲେଖକ ଏମନ୍ତ ଲେଖ ଦେଖ ଦେଲେ । ଏହି ଲେଖ ଦେଇବାରୁ ତା ଦୋଷ ଦେଖିଥିବା ଅପେକ୍ଷାଜନ ସୁଭାଷ କହେ—"ମୁଁ ନାହିଁ ଯାଇ ଅଇଲ ପାଇଁ ଲେଖ ଧାର ଜୋର୍ଦ୍ଧକୁ ଅଟକୁ ଧାରଣ କରିଥିବୁ । ସୁଗାଳ ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ପ ଦେଇ ଲେଖ କେହି ପାଇବ ଭଳିଶ ପାଇଁ ମନ ଅଥ ଥାଇ ଦେଖୁଛି ।" କହିଲେ ।

ସୁଭାଷ ଦୈନନ୍ଦିନ ଘଟଣାରେ ସ୍ନେହ ଦାଦିବାକୁ ଦେବାକୁ ଦେଲେ । ଲେଖ ସୁଖ ଧନ, ଗୁଣ, ଦେହ, ମୁଁ ସତ୍ୟ ଅଟେ ଲେଖାଏ ନେଇ ଲୁହରେ ଲୁଗୁଡ଼ ପଡ଼େ । ଦ୍ୱୈତନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ପ ଲୁଚ ଲେଖ କାଳ ପେଟରେ ସୁଭାଷ ଅଧରେ ଦେଖ ସୁସ୍ଥାଦନ ଅନ୍ଧ ଦେଲେ—"ଲେଖ ଦୃଷ୍ଟର ହେଉଛି । ଲଗୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଅନ ନ ଭୂଷଣ ଚିନ୍ତ । ତାହାଙ୍କ ପାଇଁ ଅନ୍ନ ଅଶ୍ରୁନାହିଁ ଦୋଷ ଦେଖ ଦୁଇ ଦୁଇ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଦେଖ ପାଖ ଦାଣ୍ଡୁଆ ଉଦ ଦରଶୀ । ଓଡ଼ିଶା ଲେ ଅନ୍ତି ତା ଦେହ ଦ୍ୟୁତି ଅଟନ୍ଧ ସୁଖ୍ୟ ପଢ଼ିବା ଅଭ ଦୁଃଖ ହେଉଛି । ଦାଦା ମନ ଦେଖାକୁ "ତୋ ପାଖକୁ ଜାଣ ଦେ" ଯୋଗ୍ ଦେଇ ।" କହିଲେ ।

ଦେଖ ଲେଖା ଏକୁଟିଆ ସୁସ୍ଥ ଭାରତ ମୁକ୍ତ ସହ ଅପାତ୍ରରେ ପଡ଼ଥିବା ଦୋଷ ଲେଖ । ଦେହ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହୋଇ ଦେଲେ

ଦେବା ଆଖ ଭାତ ତୁଣ୍ଡ ଖୋଲିଥ ପିଢିଉଥ । ମୂର୍ଖ ସ୍ତ୍ରୀର ଉଚିତ
ଭୂଭ ତା ଗୋଡ଼ା ସାଂରେ ବୁଲ ଦଥ । ସେ ଖାଉ ଯାଉ ।

ଚୋଲୁ ଦେବ ସ୍ବାମୀର ଏ ଉତ୍ତରରେ ସ୍ତ୍ରୀର ମର୍ଯ୍ୟାଦା
ଦେବାକୁ ଲାଗିଲ । ଏଥିର କାରଣ କ'ଣ ବୋଲି ସେ ନାନା
ଚିନ୍ତା କରୁ ଲାଗିଲେ । ଶେଷ ଦେବ ସ୍ଵାମୀ ତାକ ଗାଁ ବାହାର ଘର
ଦ୍ବିଜ ଘେଞ୍ଚ କଲୁଦେବା ଲଜ୍ଜା କରୁଥିବା କଥା ସେ ଶାସ୍ତ୍ରଠାରୁ
ଶୁଣିଥିଲ । ତେଣୁ ତାର ବଳ ଭୂତ ଉପୁଜିବାରୁ ସେ ଗ୍ରହିବାକୁ
ଲାଗିଲେ—"ଯୋପ୍ରଦ୍ଧ ସ୍ବାମୀ ତାର ସେଇ ବରଣ୍ଡର ଦ୍ବିଜ
ସ୍ନେହରେ ଖଣ୍ଡ ତାକୁ ବଞ୍ଚର ମଣୁଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସବୁବେଳେ
ବରଣେଇ ମୂଳ ମାନଙ୍କ ଥାଳି, ଦଣ୍ଡ, ଢେଲ, ସବୁ ।"

ଏ କଲ୍ପନାରେ ବାସ୍ତବତା ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ପାଇଁ ସେ
ସ୍ଵାମୀର ପାଦଂ'କୁ ଧାନ ସ୍ବପ୍ନରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସି. ଅଇ. ଡ.
ବାଟରେ ଲାଗୁ କଲ । ପାଦଂ' ତଳଦରେ ସୂତା ନଥାଇ
ଦାଃ ଦାଢ଼ିବା ଦ୍ବିଜ । ସେ ସ୍ବାମୀ ଠାରୁ ଲକ୍ଷ ମୁଦ୍ରା ପାଇ ଅଦ୍ଭୁତ
କଥାକୁ ଅଦେଖ ପାଇବ ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ ଦଉଡ଼ ଏଣୁ ତେଣୁ
ଦେଖି ସ୍ବାମୀକୁ ଅଭି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦଥ— "ସକାଳେ ଦାନ ସାଂଗ୍ରେ
ଦକ୍ଷରେ ଗଲବେଳେ ଏହି ପଣ୍ଡିତ ଦାଟେ ପାଣିଥିଲ, ମଂଉ
ଦେଖି କାଃ ଦେଲ ଦେଲ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଦାବ ଦ୍ବାରରେ
ଭୂଭୁଭୁ ଦାଢ଼ିଲ ଶୁଣି ଦଥ ବୋଲ୍ ମୁଁ ବାଡ଼ ଚଢ଼େ ଲଳିତ
ଦେଖା ଦଲ ଦେଖିକୁ ଏହି ମାଠିଆ ଥୋଇ ଅଳ୍ପ ଦାଃରେ
ଗଲିକୁ । ଦାହ ଦାଃରେ ଦା'ର ପାଟି ଶୁଣି ଦାଃାକୁ ଅଣି ବାଃ
ଥରି ଗଲେଇଲ । ଦେଖ ଦା'ଙ୍କୁ ସେଇ ଏବା । ମୁଁ ତାକ
ପିଠିଆ ଦେଖି ଦେଲୁ" । ଇତ୍ୟାଦି ।

ସାଧ୍ୱୀଙ୍କ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱୟରେ ଲୁହ ଛଳଛଳ ହେଲା । "ମୋ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ବେଶ୍ୟା ଘର ଛଡ଼ା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାଥ କରଦେବ" ବୋଲି ସାଇ ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କର ପ୍ରଭାତ ବୋଲିବାର ନାନା ମାନସିକାଠାରୁ ବୁଝି ଯୋଗ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଲଗିଲା । ଏ କଥା ଶାରଦାଙ୍କୁ ଜାଣ ହୋଇ ସେ ଯଦ ହେଉଲ ଦେଲ । "ରମଣୀର ହିତ ସ୍ୱାମୀରେ ଲକ୍ଷାର ଲୁହଟି" ଏ ବେଳେ ଶାଇ ଉଲଣ ଲାଗ ଥିଲା । ସବୁ କରଣ ଜାଣ ଶୁଣି ଥାଇଲେ । ଲୁଣ ଲଗାଇଲୁ ସମ୍ଭବ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଏ ଅନ୍ତର ଲେଖକ ମୁଁ ଜଏ ଗୋଲ୍ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ଜା ନାଥ ସ୍ୱୀକ ଥାପଲମୀ ବୋଲି ଜାଣି ଥାଇଲେ । ସେ ସାଇ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲଖ । ସ୍ୱାମୀ "ଏ ଓ.ସ ଅନ୍ତରଣ ସ୍ୱର, ବୋଲି ନାରୀଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ଲୋକ ହେଲ । କେହିଁକୁ ଅଜସ୍ର ଦେଲ ପ୍ରଣାମ ଲଲ । ହୃଦ୍ରୁ ସାତ, ମନକୁ ଯୋଗ । ତଥାପି ସ୍ୱାମୀ ଫେରିଲ ନାହିଁ । "ମୋ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଜଣ ସତ୍ତ୍ୱ ନାଶ ଲଏ ଦେଲ" ବୋଲି କାତର କାତର ଶୋକ ଲମ୍ବା ମେଲଲ ହେଲ । କାତର ହିତ ଛଳ ଏ ଦୁଃଖ ଅପବାଦ ଶୁଣି ଲଉଣ ଘର ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଲେ । ଲଉଣ ଘର ଠାକୁ ଦେଖି ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଲଲତ ଦେଶରେ ସ୍ୱାମୀକୁ ଯେମନ ମାନ ଧଳ ଦେଲ, ସ୍ୱାମୀ ଲଲତର ଅନୁରୂପରେ ଯେମନ ଲାଗେଶ ଲଉଣ ଘରକୁ ହିତ ହାଣି ମନମୋହନ ଲଖ ଲଗ୍ନରେ ବଡ଼ିଲ । ସୁଖେ ହେଲ ମହିଳାରେ ମହିଳେ ସାଇ ମା ଅଣ୍ଟ ଅଧିକ ଦୂର୍ଭାଏ ଖୋଜ ଲେଖ ହେଲ ଜା, ଏ ନ ଲୋକଙ୍କୁ ସ୍ୱସ୍ଥ ସମସ୍ତ ହେଲ ସୁଖ୍ ପାଇଥାଏ । ଲଲତ କୁଳବଧୂ, କୁଳପତି ଲୋକେ ଓଳେ ତ, ହେଲେ କାହିଁକି ଲଉଣ ଘର ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱାମୀର ମନ୍ଦ ଲକ୍ଷ୍ମ । ଲଲତ ଲଗାଇ ଦୁଃଖୀ ହୋଇ

ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ମା'ଠାରେ ରଖି ଏ ଘରର ପ୍ରତିବାଦ ସ୍ୱରୂପ ଯେତେ ବୁଝାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ, ସ୍ୱାମୀ ଦାନ୍ତରେ ଜିଭ କାଟି "ଏପାପ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଛାଡ଼" ବୋଲି ସ୍ୱାମୀ ପଦରେ ପାଦ ପଡ଼ ଯୋଉଲା । ମାତୃଙ୍କେ ମଧ୍ୟ ଭୋଜର ଭାତର ଭଞ୍ଜରେ ରଖୁଣି କହିଲ । ତେଣେ ଦରଣ୍ଡ ଦର ହିଁଠ ଧୂମ୍ର ଅପବାଦରେ ବନ୍ଧ ଖାଇ ମନ୍ଦଦ ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲ । ଲଳିତର ହୃଦୟ କଥା କେହ୍ମ ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଘରର ଛୋଟ କୋଣରେ ଯେ ଟିକେ ସ୍ଥାନ ନେବାକୁ ଜାଗା ପାଇଲ ନାହିଁ । ଦରଦ ଲଳିତ ଲଡ଼ ନ ପାର ଉଇତ ଭାବ ଭାବାକୁ ଲକ୍ଷ ନଷ୍ଟ ଦର୍ପ ଗୁଳିବଲ ।

ସପତ୍ନୀ ଛପନ୍ତି ସ୍ୱାମୀ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁଲେ ସତ, ମାତ୍ର ସ୍ୱାମୀ ମୁଖ ଦର୍ଶନ ଭଳା ଦଶ ଖିଂସ୍ୱାଗ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଦଶେଣ ଶାସ୍ତ୍ରିକ ଦୁଃଖ । ଲଗାଇ ନାହ ଦନବତ ଭାବ ଉଠିଲ । ଏ ଘରେ ଖାଇ ଘିଙ୍ଗରେ ହିଁଠର ଦୁଃଖ ଅପନୋଦନ ପାଇଁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ତାଳ ଦେଇଗଲେ । ଦୁଃଖୀ ଓ ଥନ ସାହାରା କୃଷ୍ଣ ଜଳ ଏକୃଷ୍ଟ ଘରର ସହିତ । ଏଥି ଦୂଷଣରେ ତାଙ୍କ ହେଉ ଠାକୁର ପୂଅ ଭାବ ବଦଳିଗଲେ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ତ୍ରିବେଣୀ ସଙ୍ଗମରେ ୧୦୦ ମହନ୍ତ ସାଧୁ ସନ୍ୟାସୀ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କୁଟୀର ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ-ପାଇଁ ଖେଳନା ଘର ଗାଡ଼ି ଘୋଡ଼ା ସବୁ ଅଛି ଦେଖନ୍ତୁ । ମେଳର ଶୋଭା— ସାଧୁ ସନ୍ଥ ବାବାଜୀମାନେ ଆନନ୍ଦରେ, ଅଧ୍ୟାତ୍ମ, କୀର୍ତ୍ତନ ଗାଇ ଭଜନ ପାଠ । ଭକ୍ତମାନେ ଖୁସି ହେଇ, ଆସନ୍ତି ଯାଆନ୍ତି ଦେଖିବି ।

ଜଗତର ସାଧୁ ସନ୍ଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରି ସେମାନେ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି । ମହନ୍ତ, ସେମାନଙ୍କର ଅନେକ ଶିଷ୍ୟ ସେବା କରନ୍ତି । ଏହି ତୀର୍ଥରେ ଶେଷ ହେଲା । ତାଙ୍କ ପାଦରେ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଦୁଇ ବର୍ଷର ପରେ ସେମାନଙ୍କ ଦେଶ ଫେରି ଯୋଗିଆ ବେଶ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ସେବର୍ଷ ମାତାଜୀମାନେ ପ୍ରଭୁର ଭକ୍ତ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଧ୍ରୁବ ସେମାନଙ୍କ ସେବାରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଗ କଲେ । ମାତାମାନେ ଧ୍ରୁବର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଶୁଣି ବହୁତ ଖେଦ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଧ୍ରୁବକୁ ମାତା ହୋଇଯିବା ପାଇଁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ଧ୍ରୁବ ତା'ର ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣ ପ୍ରସାରି କରି ଉପଦେଶାବଳୀ ଶ୍ରବଣ କଲା—"ସଂସାରେ କିଏ କା'ର ପୁଅ ପତି ? ନିଜର ଦେହରେ ଯୌବନୋଚିତ ଥିବାଯାଏ ପର ପୁରୁଷର ସେବାର୍ ତୃପ୍ତି, ନିଜ ସ୍ୱାମୀର ମଧ୍ୟ ସେପରି ସ୍ନେହ । ସେଠାର ପରଶ ଦେଲେ କିଏ କାହାକୁ ପଚାରେ ଆଉ !! ମିଛ ମାୟା ସଂସାରେ ଶାନ୍ତି ହୋଇ ବସିବା ଲାଭ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାମୀହିଁ କେବଳ ଗୋବିନ୍ଦ । ଗୋବିନ୍ଦ ଜଗତ-ପତି । ତାଙ୍କ ଏ ଦେହ ଯୌବନ ଗୋପିକା ପ୍ରେମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କଲେ ଯେଉଁ ଚରମ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ, ତାହା କେଉଁ ସ୍ୱାମୀ ଭର୍ତ୍ତାଠାରୁ ମିଳି ପାରିବ ? ଗୋବିନ୍ଦ ପ୍ରେମରେ କଟେଇ ହୋଇ ସାଧୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ସେବା କରିବାରେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ସୁଖ, ଅନୁଭବ ନକଲେ ତାହା କପଟ କଥାରେ କହୁହେବ !"

ରାତି କଟାଇଲେ ସେଠା ଭୂଲେ । ଧ୍ରୁବର ମନ ସଂସାର ପ୍ରତି ଉଦାସ ହେଲା । ସେ ଘର ବାହାର କରାଇବ ଉପଦେଶ ନରହି ସବୁ ଭୁଲି ଯାଇ ଗୁରୁ ବାକ୍ୟ ପ୍ରତି ଶରଣ ନେବାପାଇଁ ମାତାଙ୍କ ପାଖରେ ମିଶିଲେ । ମାତାମାନେ ତୁମ୍ଭେ ଯିବାର ଅଛି ମଠ ମହନ୍ତ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତୁମ୍ଭ ମତାଙ୍କୁ ଦେଖି ମହନ୍ତ ମହାରାଜଙ୍କ ଦେହ ଉଲ୍ଲସିଇ ଉଠିଲା । ଦେହ ମନ ଯୌବନ ଗୋପିକା ପ୍ରେମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରୁଥିବା ଶ୍ରୀମାନ୍ ମହନ୍ତ ମହାରାଜାଙ୍କ ଅର୍ପଣ କଲା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆଉ ପାନୁ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ନେଇଯାଉଁ ପ୍ରାଣ ଛଟପଟ ହେଉଥିବ ମଡ଼ାର ମାଆମାନେ ପ୍ରାଣକୁ ସମ୍ଭାଳି ଦୋହଲାଇ ଉଠାଇ ନେଲେ । ଏଇଥିରେ ପ୍ରାଣ ନୁହ ଯୋଗୀର ଅପେକ୍ଷା ପେଟରେ ଭରତ ଦେଲା । ସେତେ ମୁକ୍ତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବାର ପାଇଁ ସେ ଛୁଟା ଦେଇ ନିଜ ଶୁଖିଲା ଦେହରେ ଗଣ୍ଠି ପଡ଼େ ।

"ମୁଣ୍ଡ ଭେଙ୍ଗ୍ରା, ମା, ମୋର ମାଆକୁ ଦେବି" ଏହି ଶେଷ ବାକ୍ୟରେ ମା' ବୁଢ଼ୀ ଶୁଣିଲା ଶେଷରେ ପାଟେ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦେହର ଥରିଗଲା କହିଲା । ଏପରି ପରେ ପରେ ଅଣ୍ଟ ଭୁଲିର ସାଙ୍ଗ ଦାଣ୍ଡ ନଥିଲେ ।

ବୁଢ଼ୀ ଉଠେ ପଡ଼େ ମୁହଁ ଧୁଏ ଛନ୍ଦା ଭୁଲିଲେ ବୁଢ଼ୀ ବାଃ ଝିଅଟାକୁ ଖୋଜେ । ସେତ ପାଖରେ ଦେଖ ଘର ମୁହଁକୁ ଝିଅ ବାହାର ଦେଖିଲା ନାହିଁ ବୁଢ଼ୀ ଚିନ୍ତା ହେଲା ଥରେ । ଥରେ-ଥରେ ଡାକୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲା ଝିଅଟିକୁ ଠିକଣା ଖାଲି 'ସାର' କରେ । ଦିନର ଶେଷ ଖପାଟରେ ନଈରେ ମୁଣ୍ଡକୁ ଦେଇ ପଟ୍ଟା ଛୁଟ ଦେଖିଲେ ଆଉ ଉଠିଲେ । ମୁହଁକୁ ଦେଖି ବୁଢ଼ୀ ଝିଅ ଆମ୍ଭେ ଖାଲି 'ନଈ ଦୂର' ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲା ।

ପାଖେ ଅସ୍ତି ଉଠେ ଝିଅ ଅଦ୍ଭୁତ ଖାଲି ଘାଟ ଦେଖିଲା ଶେଷର ଅଣ୍ଟାକୁ ବୁଢ଼ୀ ଏକ ଦେଖିଲା । କେତେକ ଅନୁଭୂତି ଦେଖି "ଶେଷର ବାଟ" ଶେଷ ବୁଢ଼ୀ ଟାଣ ଦେଲା । ଅଚିରା ଜୀବନ ସତ ଦେଖିବା ବୁଢ଼ୀ ମୁହଁକୁ ପାଖରେ ଅଛି ଦୁଃଖରା ଖାଇ ଖାଇ ଠକିବା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ମାତା-ଦଳ ବାଘା ସୁଅ ଦଳକୁ ଦେଖି ପଚାରି କଲେ । ଜଣେ କହିଲା—"ମାତା ହେଉଛନ୍ତି ବାପ ସ୍ୱାମୀ, ବା ଶ୍ୱଶୁର !" ଜଣେ କହିଲା— "ମାତାଙ୍କର ଜଗତପାଳ ସ୍ୱାମୀ !" ଜଣେ କହିଲା— "ଧର୍ମଦୀକ୍ଷା ଦେବା ଲୋକଙ୍କୁ ଯେ ପୁଣି ସଂସାରକୁ ଟାଣିନିଏ ତା'ର ମୁକ୍ତି ନାହିଁ ।" ଘାଟ ମାତା ଆସି କହିଲେ— "ମୁଁ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ବୈରାଗ୍ୟ ନେଇଛନ୍ତି ମୋଠାରେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଅଛୁ ?" ଭୂତ କହିଲା— "ହଁ, ତମେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଯିବାକୁ ଯିବ, ନୋହିଲେ ଏହି ଭୁଜର ଅସି ଆଘାତେ ମୁଣ୍ଡପିଟି ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିବ ।"

ଭୂତର ଦଶା ଦେଖି ବାବାଜୀ ଶେଷରେ ଲଗ୍ନା ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିଦେଲେ । ମୁହଁ ଅଣ୍ଟି ଭଙ୍ଗ କରି ଭୂତକୁ ଅସି ଧରାଇ ଦେଲେ "ତୁମ ଦେଇ ମାତା ହେବା ପରେ କେଉଁ ବୈଷ୍ଣବ ଘରକୁ ଯିବ ? ଏଣିକି ତୁମେ ଗୃହସ୍ଥ ।"

ଶେଷ ଉପାୟରେ ଭୂତା ଆଗ ଆଗ ମାତାମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼-ତଳେ ପଡ଼ି ବୋଇଲା ଛାଡ଼ ଦେବାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲା । ବାବାଜୀର ଧରାକ ଦେଖି ଭୂତା ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହେଲା । ମନ୍ତ୍ରକୁ ବାନ୍ଧ ତେଡ଼େଇ କହିଲା— "ବାବାଜୀ ମହାରାଜ, ଏହି ବାଙ୍କ ବାଣ ଦେଖୁଛ ? ଏହି ଭୁଜର ପେଟ କଣ୍ଠ ଭଙ୍ଗିବ; ପରେ ଭାବନ୍ତି ନି ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିବ ।"

ଭୂତାର କୋପ ଦେଖି ମଠ ମହନ୍ତ "ଜନ୍ତ୍ର ମୁକ୍ତ" । ସେ ମାତାଙ୍କୁ ନେଇ ମନ୍ତ୍ର କରି ଘାଟ ମାତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ ଦେବାକୁ ସୂଚନା ଦେଲେ । ଘାଟ ବାବାଜୀଙ୍କ ପାଖେ ମିନତି କଲେ— "ମୋତେ ପଳେ ସୁଖ ତ ସ୍ୱାମୀ ଘର ଲକ୍ଷ୍ମୀରେ ସହ ମୋ ଉପରେ ମନ୍ତ୍ରପାଠ, ଘରକୁ ଯାଅ ନ ଯାଅ ।"

Digitized by srujanika@gmail.com

ରାଜା ଧ୍ରୁବଙ୍କୁ ତେଳ ଶାସ୍ତ୍ର ଦେଇ କହିଲେ— "ଏହି ଯୋଜନ ଉଞ୍ଚ ବୃକ୍ଷରେ ରହ । ପାଣିରେ ଚାରି ପାଦରେ ଦେବେ ଧ୍ରୁବା ଲୁଣର ଦଣ୍ଡ ଦେବେ । ଯାହା କହୁଛ ମାନ ଦଣ୍ଡେ।"

ଧ୍ରୁବ ଅନ୍ତୁ ଶେଷ । ପିତା ଅଟନ୍ତୁ ମାତାଙ୍କପାଟେ ଚାଷ ମୁଣ୍ଡକୁ ଶୁଣାଇଲେ— "ଧ୍ରୁବ ମହାନ ଭେଦାସନ୍ତରେ ତାହା ଦେବାକୁ ଦେବ ନାହିଁ । ସେ ଦେଶିଠି ଥିଲେ ଦେଲେ ବୃକ୍ଷ ଯୋଜନର ସେବା କରୁଥିଲେ।"

ତାହା ଶୁଣି ବଳ ଦେବାକୁ ଧ୍ରୁବଦାସ ଚାମ ଖାଦ ଭୁଜନା ଦଲ୍ । ତରେ ଖଟିଆ ଷଣ୍ଢ ଷଣ୍ଢଧୋଲ ଦେବା ଯୋଜନ ଉଞ୍ଚ ଚାରି ବୃକ୍ଷ ଲୁଣ ଷଣ୍ଢ କଳଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ର ଦେଲା । ଉଞ୍ଚ ଶାଖ ବଳର ତଳୁ ତନ୍ତ୍ର ପାଶରେ ଖଣ୍ଡ ଦେଲା । ଦେବତାଙ୍କୁ ନାଟିଆ ଦେଖିଲେ । ପିଆଥୁର ବୋଲି କହାନ ଦେଲେ । ଖାଗଦେଶ, ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦେଖୁ ଖଣ୍ଡ କଳଙ୍କ ଟିକଏ ଅତୋଷ ଲଦଲ । ଏହି ବସ୍ତୁ କମାଧାର ଯୋଗାଏ ଅନ୍ତ ଖଣ୍ଡ ଦେଇ ଖଡ୍ଗ । ଜଳ ସୁନ୍ଦ ଦୃଶ୍ୟ ନଦୀ ଦେଲା । କଳ୍ପବୃକ୍ଷ ଦଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷାଏ କଳଶ କଳଶ ଧୂଳଖ ଦେବତାଙ୍କୁ ଲଭିଲ । ଅଳ ସଧାରଣ ଦଶର ଖ ସେ ଅନ୍ତ ଦେଲ । ଧ୍ରୁବା ଖଣ୍ଡ କଦମ ଚଳାଇବ ଲଭିଲ ।

ଖଣ୍ଡଳର ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମହଦୋଳ ଲଭିବା ଦେଶର ଲକ୍ଷ ଟିକଳୁତ ଲରେ ଦଶି ଶୁଣୁଥାଏ । ଖଣ୍ଡଧାରୀ ଖଣ୍ଡ ଦେଶର ଦେଶର ଦେଶାକୁ ଖଣ୍ଡାଏ— "ଖଣ୍ଡଳର ଅନ୍ତରର ଦେଶ

ମୋର ହୃଦୟକୁ ଛୁଇଁ ଏଇ ଦେହରେ ଯୋଗାଇ ନାହିଁ” । ଲଳିତ ଶୁଣି ଦେଖି ସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼େ । ମନେ ମନେ ଭାବେ “ସେ ଅଛି ଏତେ ମଧୁର କାହା ପେ ଗେ ଦେଲା !!’ ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ଅଳି ଅଳରେ ଅଧ ଧାଡ଼ୁ ଯାଏ ଧ୍ରୁବ । ଲଳିତ ଚକିତ ହୋଇ ଧ୍ରୁବର ଅପୂର୍ବ ମୂର୍ତ୍ତି ନିରୀକ୍ଷଣ କରେ । ଦେଖେ— ଧ୍ରୁବର ଦାନ୍ତରେ ଅଛ ଦନ୍ତୀ ନାହିଁ । ଦେହ, କାନ ହାତ, ପାଦ ଖାଲି । ବଡ଼ ଭୁବନଠାରୁ ଦେଖେ ସେ ଅପୂର୍ବ ଅସ୍ମିତା । “ଧ୍ରୁବ ଅଛି ମୋର ପ୍ରକୃତ ସ୍ଥିତି ହୋଇ ପଡ଼ିଛି” ଭାବି “ପ୍ରିୟେ ପ୍ରିୟେ” ବୋଲି ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଲଳିତ ଦୌଡ଼ି ଯାଏ । ଧ୍ରୁବ ପଛକୁ ଦୁଇ ବାଆ ଦେଇ କହେ— ଛି, ଛି, ପାପ !!

ଲଳିତ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୁଏ । ସେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ବଦଳରେ ପାଦତଳେ ଗୋଟିଏ ମୃଣ୍ମୟ ମାତ୍ର ଦେହ ଅଟଇ ।

ଏବେ ପୂର୍ବ ବୋଲି ମଧ୍ୟରେ ଅସୀମ ଶାନ୍ତି ଦେଖି ଲୀଳା ଭୁବନେଶ କାହାଣୀକୁ, ମନେ ମନେ ଦେବୀଙ୍କ ଧ୍ୟାନ କଲେ । କୋଣାର୍କ ଠାକୁରଙ୍କ ସେବାଅର୍ଥ ଦାସୀମାନଙ୍କ ଏ ଶାସ୍ତ୍ରର ନିୟମ ବୋଲି ପ୍ରଚଳନ ସ୍ଥାନ ପରେ କାହାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଣାମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଦେଖ, ଦେଖ, ମାତେ ଚନ୍ଦ୍ରେ ଭିତରେ ଧ୍ରୁବ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମନ୍ଦ ଲକ୍ଷଣ ଦୃଷ୍ଟି ଲାଗିଲା । ଲଳିତ ଏବେ ଏକଥା ଧରି ଦେବାକୁ ଭାବି ବୁଝିବ ଉଚ୍ଚ ଥିଲା, ମାତ୍ର ଦୃଢ଼ ଠକବାଣ-ବାଣର ଧାର ଉଠାଇ ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟର ମନଲୁଚ ଦୃଷ୍ଟି ପାଇ ଧ୍ରୁବ ମାଆ ଅଭିଳାଷେ କହିଲେ, ଦେଖ ଦୁଃଖ ଉପାୟ ଭରସା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଚଳେ । ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମୋହନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଭାବେ
ରାଜ୍ୟ ଚଳେଇଲେ । କେବଳ ସତ୍ତ୍ୱେ ଭୂତ ଆଉ ସେଥିରେ ବାଧକ
ମୋହନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖରେ ଦିନ ଯାପନ କଲେ ।

ବେ ଅଟକିଲା । ରାଜା ମଧ୍ୟ ତୋଟିଏ ମୁଖ ଉତ୍ତର ଦେଇ
ପାରିଲେ । ସେ ଆଗ ତୁନି ରହିଲେ— "ରାଜନ୍ ମୋର ପ୍ରଶ୍ନ
ଶୁଣିଲେ ପିଣ୍ଡ ଧରିବ ।" ଶବ କହିଲା— "ଯଦି ନ ପାର
ଦେଇ ପାରିବ ପିଣ୍ଡ କେଉଁଠି କରିବ ? ପିଣ୍ଡ ନେଇ ତମ ପାଖେ ।"
ଶବ କହିଲା— "ପ୍ରକୃତିର ମୁଖଟି ମୋହନର ମୁହଁ ଥିଲା" । ତେବେ
ଦୂରରେ ଦେଖ ଏକାଠି ଏ ବେଶ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଖାଇ ଖେଳ
ଟିଏ ଅଛନ୍ତି । ସେ ବେଳକୁ ଅନ୍ୟ ଭୂତକୁ କହିଲା— "ମୁଁ
ଦେଖ ଦେଉଛନ୍ତି— ମଣିଷ ପିଣ୍ଡ ଦେବ କେବେ ?"

ରାଜାଙ୍କ କଥାର ଉତ୍ତରରେ ବେତାଳ ହସିଲା ଓ କହିଲା
ମନ୍ଦ ହସି କହିଲା ଦେବ— "ମୁଁ କେବଳ ଭୂତ ମୁଖ
ଦେଖିଲେ ମୋହନର ମନ ଭରି ଯାଇଥାଏ ! ମୁଁ ତେଣୁ
ସେଠାରୁ ଆସି ଗ୍ରହଣ କରି ଏ ଶବର ଦୋଷରୁ ଆସିବା ଏବ
ସେଠାରେ ଅନେକରୁ ବୋହିଏ ବୋଝ ଅନ୍ନ ଜଳ ଦେଇଛି ଧରି
ଖାଇଛନ୍ତି ।"

କଥା ଶୁଣି ଭୂତ ଆନନ୍ଦରେ ରାଜାଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲା—
"ବାପା, ଆପଣଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଦେବେ ।"
ଭୂତ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲାବେଳେ ବୃଦ୍ଧ ଲୋକର କଥା
ଶୁଣିଲେ । ବୃଦ୍ଧ କହିଲା— "ନାହିଁରେ ପୁଅ, ଆପଣଙ୍କ ଭୂତ
ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ ଦେଖିବ ।"

Digitized by srujanika@gmail.com

ସେ ଦିନଠାରୁ ବାପା ପୁଅ ଦୁହେଁ ଶିଶୁ ଓ ଜନନୀ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଯିବାକଲେ । ଏକୋଇଶିଆ ଦିନର କଥା— ପିଲାକୁ ନାଁ ଦେବାପାଇଁ ବାପା ପୁଅ ଦୁହେଁ ସ୍ନାନ ସାରି ଆସି ମୃତ୍ତ ଶିଶୁର ପାଦତଳେ ବସିଲେ । ପୁଅ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲା— "ମୋର ଧର୍ମର କୋଳର ଏଥି ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମ ହେବ ବଳି ଆମର ପୁଅ ଶ୍ୟୋତରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି । ଏହାକୁ ଇଶା ବୋଲି ନାମ ଦେବା । ଆଜି ଆମେ ସବୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ହୋଇଯିବା" । ବାପା କହିଲା— "ନାଁ, ତୋର ଆମର ବୈଦିକ ଧର୍ମ ଗହଣ କରିବାରୁ ଧର୍ମପୁତ୍ର ଜନ୍ମ ହୋଇଛି । ଏହାକୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବୋଲି ନାଁ ଦେବା । ଆଜି ଯୁଧିଷ୍ଠିର ହେଲେ ଆର୍ଯ୍ୟ । ଆମେ ସବୁ ଆର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବା ।" ପୁଅ କହିଲା— "ନାଁ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ହେବା ।" ବାପା କହିଲା—ନାଁ, ଆର୍ଯ୍ୟ ହେବା ।" ଦୁହେଁ କଳି ଲଗାଇଲେ । ବାପା ପୁଅର ପାଟି ଶୁଣି ବୋହୂ ଭିତର ଘରୁ ଗର୍ଜନ କଲା— "ଏଁ ଏବେ ଭାବୁଛନ୍ତି କିଏ କାହାର ଏଇ ଭଗ ମରୁଛ ? ପିଲା ଛାତି ଫାଟୁଛି । ଧାତ୍ରୀକୁ ପିବାକୁ ଦୁଧ ପୋଡ଼ ଯାଉଛି ?"

ତେବେ ଠିକ୍ ତିନି ଦିନ ହୋଇ ବାପ ପୁଅ ପେଟରେ ନିହାତି ଭୋକ ଲାଗିଲେ । କେବଳ ପେଟ ଜଳିଲା ପରେ ଶୁଣି ପାଇ ଦିନେ ହେଲ ଠିକ୍ କଲେ— "ନାଁ, ଆମେ ସମସ୍ତେ ଭୋକର ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବା ।"

ପୁଅ ପ୍ରଶ୍ନ କଲା— "ଭୋକର କି ଧର୍ମ ?"
ବାପା ଉତ୍ତର ଦେଲା— "ସେବା ଧର୍ମ ।"

Digitized by srujanika@gmail.com

"କଅଣ ଭାଇ ?" ବୋଲି ପୁଅ ପୁରୁ କହନ୍ତେ "କୋଉଠୁ ଏଇ ପଇସା ଆଣିଲୁ" ବୋଲି ବୁଢା ଜିଜ୍ଞାସା କଲେ । କେତେ ଅନୁରୋଧ ପରେ ପୁଅ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖରେ କହିଲା—"ଏଇଆ ଅଂ ଦୋକାନେ ଦେଇ ଆଣିଲି !"

ପୁଅ ଉତ୍ତର ଦେଲା— 'ଅଙ୍କ' ଅନୁସାରେ ଦେଲା ।"

ଲୋକ ପୁଣି ପଚାରିଲା—"ଆଉ କୋଉଠୁ ?"

ପୁଅ କହିଲା—"ଦୋକାନ ଘରୁ ।"

ଲୋକ ହସି ଉଠିଲେ ଏବଂ କହି—"ବାବା, ଶୁଣ ଶୁଣ" ବୋଲି ବୁଢାଙ୍କୁ ପାଖରେ ଡାକି ଶୁଣାଇ ଦେଲା ଏବଂ ଅନେକ ଥର ଜୋର କରି ଅନେକ କହିଲେ । ପୁଅ କୋଉ ଆଡ଼ୁ ଆଡ଼ୁ କହିଲା ବୁଢା ପଚାରିଲେ—"ପୁଅ, କହୁନୁ ?" ପୁଅ କହିଲା—' ଏବେ ଜୋଉ ଘର ଦେଉ ଅଛି ! କେବେ ଦୋକାନେ ଦେଉଥିଲା ।" ବୁଢା "ହଉ ହଉ" କହି ଖୁବ୍ ଖୁସିରେ ହସି ଉଠିଲେ । ପୁଅ ପଛରୁ ଲୋକ ପଚାରିଲା—"କଣ ଦେଖୁଛ ?"

ବୁଢା ଗମ୍ଭୀର ଭାବେ କହିଲେ କହିଲା—"କେଉଁଠି ଦେଖାଅ ଘରକୁ ?" ଲୋକ କହି ଶୁଣି ପୁଅ ଆଉ ଥରେ ଦେଖି ପଚାରିଲା—"କେଉଁ ଘରର କଥା ?"

ବୁଢା ହେଲେ ଖୁବ ଖୁସି ଗଳ୍ପ ଶୁଣି । ପୁଅର ଦୁଃଖ ଦୂର ହେଲା । ବୁଢା ଆଉ କହିଲେ । "ଏବ ଭାଇ ସେଠି ପଡ଼ି ରହିଛି ଲୋକ ବୁଢା ଘର ପୁଅ କଥା କହୁଥିଲେ—"

ରାଜା ପୁଅ ଦୁହେଁ ଦୁଃଖ ହୋଇ ଗୁରୁଙ୍କ ଠାରେ ଖୋଜ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଧନ ଘର ଓଳେଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦୁହିଁଙ୍କ ଦେଖି ରାଜବଧୂ କହିଲେ— "ଅଲକ୍ଷଣ ପିଲା ଛୁଆଙ୍କ । ଏଠି ରହିଲେ, ଏମିତି ବାହୁଙ୍କ ମୁଁ ଦୁଆରେ ଘର ମୁହଁ ପୋଛୁଛ ।। ଡଗ୍ରର ପ।"

ରାଜା ପୁଅ ଦୁହେଁ ପାଦ ଧୂମ୍ ଖାସ୍ ବାଗ୍ରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ତୋର ଦୋଃ ଜଲ ଖଣ୍ଡ ଭାଗରେ ଲାଗିଲ ।

ଦୁଲ ଉଲଳ ଅର୍ଧଚୁଚ୍ଚ ସୁଧିଷ୍ଠିର ଶଣୀଚକ ପଦ ବଡି ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରବେଶ କଲ । ଗ୍ରାମରେ ଥିବା କୁଳ ପ୍ରାଚୀନ ଶିଶା ଦେଖିବାର ଲୋକେ ଶିଶା ପାଇଁ ଦୃଢ ବତ୍ରବାଗା ଘରକୁ ଗଲ । ମାତ ବଡ ବାଗାଙ୍କ ଘର ଅବସ୍ଥା ଯାହା ଦେଖିଲ, ତହ ଅଳ ମାଂସ ଅନ୍ତ୍ର ଭଦୁକା ଦଣ୍ଡ ମଣିଲ ।

ଦୃଶ୍ୟବଣୀଙ୍କ ଚଉଦବର୍ଷର ଘର ସଂସାର ଭିତରେ ଦଶଟି ସନ୍ତାନକୁ ଗୁଣବତୀ ବାଡୁଡନ୍ତି । ଅବଶିଷ୍ଟ ଭାଇପ, ଭଣ୍ଡାର, ବାରପଳରେ ତେର ବେଣିଶ ଛ'ଟି ସନ୍ତାନଙ୍କ ଅବ ଧାଲ-ଘାଲବେ ଜଡ ମଯାର । ତୋର ଦର ବଢିଗଲା ଦନ୍ତ ଭାବ ମଣିଭ ଦେଲା ଉଠର ଦନକୁ ବ ଜଣ୍ଡ । ଅବଶ ଦୃଶ୍ୟବତୀଙ୍କ ଖେଳ, ପାଞ୍ଚଟ, ଅବର, ପାନ୍ତ୍ର ଦଣ୍ଟା ଦାଉବର ସାହାଯ୍ୟରେ ଲେଖବେ ଓ ପୁସ୍ତକ, ଗୁଡର ଖାଇବା ପାଇଁ ଦେଇଥାଏ ଦ୍ରୌ ଦନ୍ । ତେଣୁ ଲେଖାବଳୀ କରେ ବଳ ଭାଗ ରୋଷାଇବାକୁ ଉଠୁଛୁ । ଉଠର ବେପାର ପୋଷୁଁ ଦୃଶ୍ୟବତୀ ଜଣି ପୁଅକୁ ନ ପିବା ପାଇଁ ଦେବବଢ଼ ଲଗରେ । ତେଣୁ ସମଚ ଖୁବଣ ଅନ୍ଧାର ଦନ ଦଣ ଘାଇବଢ ଉପରେ ଉଠେ ।

ନୂତନ ଘରକୁ ଉଠି ଆସିଲେ, ପାଖ ଘରର ପୁଅ ଝିଅ ଖେଳା, ଟିକିଏ ମଜା, ଝଗଡ଼ା, ଚାକିରି ଆଦି ବ୍ୟସ୍ତ ଜୀବନର ଚିତ୍ର ଦେଖେ। ପାଖ ଘରର ଗୀତ ଶୁଣେ। ହେମନ୍ତ ଶୀତର ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଫୁଟନ୍ତ ଶୁଣି ମନେ ପଡ଼େ। ... ଟିକିଏ ଶୁଖ ଆସେ ...

କୋଳ ଝଗଡ଼ା, ଚାରି ପଟ, ଗଛ, ଲତା, ଫୁଲ, ଘରଟା, ଟିକିଏ ଶୁଖ ସେହି ... ... ଦେଖିବା ... — "ଏ କେଉଁ ନୂଆ ଦି ! ... !"

... ସେ ... ପଡ଼ନ୍ତି ଯେ, ନୂଆ ... ... !!

ଏହି ... ... ଦେଖିଲା। ... ... । ... ... ଦୁଇଟି ସନ୍ତାନ। ଗୋଟିଏ ପୁଅ, ଗୋଟିଏ ଝିଅ। ପୁଅ—'...', ଝିଅ—'...' ... । ଦୁଇଟି ... ... । ... ... ।

ଭୋଗ ପାଏ । ହଜା ପଇସା ପାଏ । ଯେ ଦିନ ସେ ବେକାର ହୋଇ ଗଲେ ସେଦିନ ମୃଣ୍ମୟୀଙ୍କୁ ନେଇକି ଘରକୁ ଚାଲି ଆସିଲେ । ଜାନ ପୁତ୍ର ଦ୍ୱିଜ ସଙ୍ଗେ ମନେ ପାଉଥିବା ସେମାନଙ୍କ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାଠଶାଳାରେ ମୃଣ୍ମୟୀର ପଢ଼ା ପଡ଼ି ଚାଲିଥାଏ, ଆଉ ତାପ ଗୋଟିଏ ବାଳକ ଦୁଃସ୍ଥମାନଙ୍କ ପରିବାର ପଠାଇ ଦେଇ ସେଥିରେ ବଳୁ ପ୍ରତିମାର ପାଇଁ ଚରିତ୍ରଟିକୁ ଅନୁସ୍ମୃତ କଲେ । ଚରିତ୍ର ସମସ୍ତ ଦେଖି ଶ୍ୱଶୁର ଘରକୁ ଆସିଲା ବେଳେ ମାତୃଭୂମି ଓ ଲଳିତମୋହନ ପାଇଁ ବହୁ ଔଷଧ ନେଇ ଆସିଲେ । ଗୌରବର କଥା ଚରିତ୍ରଙ୍କ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଦେଖି ପୂଜା ଦୁଇଟି ଅନେକଙ୍କ ଲାଗିଥିଲେ ।

ତାପ ମାତୃଭୂମି ପୁଣି କଳ ସବୁ ଶୁଣି ପାରିଲେ ଯେ—ପାଠକୁ ଯେ କଥା କହୁଥିଲେ, ସେଇ କଥା ତାଙ୍କର ମନରେ ଶିକ୍ଷାଙ୍କର ସ୍ଥାନ କଲୁ । ସେ ମନେ ମନେ ଲଜ୍ଜିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ତେବେ ପୁତ୍ର, ଦ୍ୱିଜ ଓ ମୃଣ୍ମୟୀଙ୍କୁ ନେଇ ଆସିବା ଲାଗି-ସରକୁ ଦେଇ ଆସିଲେ । ମାତୃଭୂମି ଓ ଲଳିତ ଦୁହିଁ ସାଇ ଆସିବାକୁ ଲୋ ଲଗାଇଲେ । ଚରିତ୍ରଙ୍କର ରୂପ ଗୁଣ ଦେଖି ମାତୃଭୂମି ଆନନ୍ଦ ପ୍ରାଣରେ କହି ପକାଇଲେ—"ଦ୍ୱିଜ ବାବା, ତୁମେ ମୃଣ୍ମୟୀକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଛ । ଶିକ୍ଷା ଶେଷରେ ତାକୁ ତୁମର କୁଳବଧୂଟି କର । ଏଇ ମୋର ଅନୁରୋଧ ।"

● ● ● ● ●

Digitized by srujanika@gmail.com

ଗ୍ଯାନ୍ତିକ ଓ ବୃତ୍ତଳୀ ଶିଖ କରେଚେ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରଭୃତ ଉତ୍ସବରେ କାଳ କଟୁଅଛନ୍ତି । ସୁମାର ସ୍ନାନ, ରଉଦ୍ର- ସେବନର ଶୁଭ ଫଳରେ, ଦାନ୍ତିଶୋ, ପୃଥୁରକ ବଗିଚା, ଅଶ୍ରୁଳେତା ଓ ଛାଇର ଉତ୍ସାହପୂର୍ଣ୍ଣତାର ବହୁଳେଣ ଉଦ୍ଯାପ ପ୍ରଭୃତ କରିବା ସହିତ ସେହି, ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ କେଉଁଠାରେ ଏକର ଅର୍ଜନର ଏଥିର ଲେଖନ୍ତି । ଦୋଷ, ମା, ଦେଖାସିଁ ଜାତର ଭାଷାଶାସ୍ତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଗୋଟି ପ୍ରଣୀତ ପଢ଼ିବ ଲେଖା ।

ଚଇତାଳୀ—୨

ମହିଷ ମାଂସର ଭୋଜି

ବହୁ ଦିନ ! ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରେମର ମାଡ଼ିବା ନୁହେଁ । ଉଚ୍ଚ ମହଲ ଅଟ୍ଟାଳିକା ନୁହେଁ । ସେ ଧୂଳିଧୂସର ଜଗାବାଦର ଦୁନିଆ । ସେ ଦରିଦ୍ରଲୋକର କଥା । ଶେଯଠାଏ ସଖା ଦ୍ରୁତର ଲୋକେ ନୂଆ ଏ ପ୍ରାଣୀ ଏ ଦେଶରେ ବଣ ନହୁଲେ ଏ ଦେଶରେ ଅର୍ଦ୍ଧଛିନ୍ନ ସବୁ ମାର ଖାଉଥିଲା, ଅର୍ଦ୍ଧନଗ୍ନ, କୁଷ୍ଠଦଗ୍ଧ ସବୁ ଦେହ ଚୂନା । ତେଣୁ ସଖା ପାଇ ପାଳ ଅନ୍ଧାରୁ ଜୀବନର ପେଁଜିଲ ଦେବ ମାନ କରନ୍ତୁ । ତଥାପି ଭଲ ମାନବ ନାହିଁ । ଦୁଇ ଦୁଇ ଅଧୀର ହେବ । ଖାଇ ବଇ ପର୍ବ ଲୋକ ଡାହୁଁ ଭାତ ଦୁଃଖ । ବେଳ ହେବ ଶୁଣୁ ବା ନ ଶୁଣୁ, ଭଏ ବା ଖାଇ ଅନ୍ନ ବା ଲୋଡ଼, ମନେ ପଡ଼ିବେ ସେ ଭାତ ବାଢ଼ିବା ଖା ଜଗର ଦୟା, ଦୁନିଆ କଥା । ଲୋକେ ତାକୁ କହୁ ଦେଉଥିଲେ । ଚଉଦ ପଣର ହେଲା । ଅଣ୍ଟିର ହୋଇ ସନ୍ତା, ଲେ ଦୁଃଖ ଲଭିଲେ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧଳା ସ୍ୱପ୍ନର ପୁରୀ । ଜୀବନ ସେ ଭଳି ଆଶାର ପାହାଡ଼ ଚୂର । ତାଙ୍କର ମନ ସେ — ଜଣେ ଆଉ ପିଠି ଫେରାଇବ ନାହିଁ ଏଣିକି ସାଥୀ, ତୁମେ ଆକାଶର ଜହ୍ନ ସତ୍ୟ ତାରା ତାଙ୍କ । ତୁମେ ମୃତ୍ୟୁ ଆଡ଼େ ନେଇଛ ଏଇ ଜୀବନ ତାଙ୍କ ! ସାଥୀହୀନ ତୁମେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସେ ଜନ୍ମ ନେଲା । ଏଥିରେ ମନ ଏକ ଚେତନା ଭରା ଜଳ ଆଉ ଦୀପ । ତୁମ୍ଭ ନାମ ପାଇ ଉଚ୍ଚ ଦେଉଳର ଆଲୋକ ଚିତ୍ତର ପର୍ବତର ଦେଖ ଜୀବନକୁ ଆଲୋକ ରହ, ତାର ଶରୀରର ସନ୍ଧ୍ୟା ନେଇ ଦେହରେ ତାର ଏଣିକି ନେଇ, ପାଇବ ଦେହ ।

ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଚେତନା ସ୍ମୃତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ ନେଇ, ସେ ଦିନ ଜୀବନ ସତ୍ୟ ଦେଇ । ଦେହ ଆଉ ପୂର୍ବର ହେଇ ତାର ଆଖିକୁ ଲୁହ ଦେଇ ଦେଇ ନେଇଗଲା ହେଇ । ସେ ଦୃଷ୍ଟି ମାନ ଜୀବନ ହେଇ । ସନ୍ଧ୍ୟାର ତୃପ୍ତ ପ୍ରଭାତ ଦେଇ ।

ଜଣେ ଦେଉଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଞ୍ଜ ଗାଇଲ ସ୍ମୃତିର ଏଇ ଏଣିକିରେ ନାହିଁ ସ୍ୱପ୍ନର ସ୍ୱର, ଜଣେ ଜୀବନର ଜୀବନ ଆଉ । ସେଥିକୁ ଥର ଦେଇ ସ୍ମୃତି । ତା ମଧ୍ୟ ଦେଖା ସମସ୍ତ ଦେଖୁ ଦେଇଛୁ । ସମସ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତାର । ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବୁ ନେଇ । ଏଥର ଦୂର ଦେଇ ଦେଖ ସ୍ମୃତି ଜାଗିଲା ।

ଅଶ୍ରୁଭରା ସନ୍ଧ୍ୟା । ସେଇ ସେଇ ଜଣ ପ୍ରଭାତର ନେଇ ଅଶ୍ରୁ । ସ୍ୱପ୍ନ ସେଇ ଅଜଣା ଜାଗି । ଅଜଣା ସେଇ — ଜୀବ ନେଇ ଜୀବନ ଦେଇ ସୃଷ୍ଟି ଜଗତ ସ୍ୱପ୍ନର ଦେଇ ସ୍ୱପ୍ନ ଦୂରର ହେଲା ।

ବୃନ୍ଦାବନ ଆ ଅଶିରେ ପଡ଼ଲ ନାହିଁ । ଥରକୁ ଓଠ ପିଲାଟି ଲୁଚି "ବୋଉ ଦେଉଚ ବା । ବେ" କହି ଛାନ୍ଦୁଛି । ବୃଥା ଅଶ୍ରିର ନଦୀ ମୋ ଲୁହ ନେଇ ଖାଲି ଡଳେଲ ଚଳେଲ ପାଣି ପିଅଇ ତାଙ୍କୁ ଶୁଖଉଛି ।

ବାଲ ପାଇଲ, ମୁଁ ଗଡ଼ରେ ଘିଦୁର ଫାଟିଲ, ଜକାଣ ଦୋ କେ କି ଖାଲ ଦେଲେ । ଚୋର ଛୁଲ ଜିଦା ଦ୍ରଘିଲେ । ସାବୁ ଘରର ଚହିଁ ଅନ୍ଧ ଖେଳୁଛି । ବୃଥାଳ ଭଲୁ ଦୁଇଟି ଅଛାର । "ପିଲାଟି ଛଟି ପଡ଼ିଲେ ଛାର ତାର ଭୂମିରେ ଦେବ ଭଦ୍ର ଭଲ୍ଲ ଦେବେ ପାରିବ ! ପିଲା ବୋଲି ଛଏ ଦା ବେଜୋ ଜଉ ଦେଉଥିବ !" ବୃଥର ନେତ୍ରା ।

ବଥ ଧରେ ଦୁଅର ଖୋଲି ଅଟଣା ପିଣ୍ଡାରେ ବଡ଼ଲ । ଦାନହାଏ ରହଣି ଭଣା ମାଟରୁ ଉଠେଇ ଦନ ଖାଲି ଅଟଣ୍ଡାକୁ ଦୃଷ୍ଟିର । ବଥର ମୁହଁରୁ ଶୁଣି. ବଡ଼ ଛୁଟେ —"ବାପ ବାପ ଭଲା ବା'ନ—" ! "ମା'ମୁ ଜଣିବ ବାଳ—"

"ପିଲାଟି ଦେ ମାର ଛଟି ପଡ଼ିଲା । ଦନ୍ତ୍ରୀର ଦୂରେ ନେଲ । ଅନୁ ବଞ୍ଚ ଖେଉଥଉ ।"

ବାଲ ରହେଲ । ପଦକୁ ତାଳ ବେଗା ଛନ୍ତି ଶିଶୁ ପଞ୍ଚକୁ ଜଳର ପାଣି ଦଡ଼ିଆ ଛଉରେ ପଡ଼ିଲ । ଘଣ୍ଟି ଉଡ଼ିଗଲା ନୁଥିଲ ।

ପଡ଼ିଆ ଫେଳେ ଚଉଳ ଜେ ଝୁଲିଲ । ଛଟି ଦୌଡ ଛେ । ସେଇ ଦିନ ପଡ଼ିଛ ।"ସେ ପଡ଼ ଛକିରକୁ ଦେ" କହି ଛୁଟିଲ । ବୃଥର ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲ । "ହେ ଭଗବାନ !!"

Digitized by srujanika@gmail.com

ଭଉଣୀର ଦାଃ ଶୋଭାର ହେଲା । ସୁଧା ହେଶିଲା—ସେ କୋଳେଇ ଭାଇ ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ ହସୁଛି । ପିଠିର ଭାଇ ହୋଇର ସେଇ ସେଇ ଗୁଡ଼ା ସାରରେ ହେଲା । "ଦ୍ରାକ୍ଷା ନେଇ ଡେ ଭାଇଙ୍କର ଦେଇ ଛୁଡ଼ ମୁକ୍ତି ଦେଇ ଯାଇ । ପୁଣିର ହେବ । ପିଉଛି ନେଇ ଭାଇ ଦେଖ ।" ସୁଧା ହେଲା ।

ଭାଇର ନଚିଲା ଭାଷାଃ ଏବଂ ଦୋଳାଇବା । ସୁଧା ଉଠିଲା ଦୀର୍ଘ ମୁର୍ଦ୍ଧାରେ ସଦାଭଳେ ତୁଳ୍ୟ ଲାଗେ ।

"ଚୋର—"

ପିଉଛି ଉଠି ବସି ପଡ଼ିଲା । ସେ ବନ୍ଧୁଣ ମୁକ୍ତି ଦେ । ଭାଇଙ୍କୁ ମାରିବା ପାଇଁ ବର୍ଷା ଦାବ ଯାଇ ପିଇଲା । ସବୁକୁ ଦେଇ ଏକ ଖଡ଼୍ଗ ।

"ଏମ ଦାସ, ତମ ଅଣ, ଗୋଳ ବଳେଇ ବାନ୍ଧିବ କେବ ବାଣ୍ଡିରେ ଦଉଡ଼" । ସୁଧା ପିଉଛିର ପିଠିରେ ଥାପଡ଼ କହିଲା : "ଭାଇକୁ, ଭାଇକୁ ! କେମିତି ତ ଆଜିକୁ ଦେଖିଲେ ଯାଇ ! ଯାଇ ହିଂସା ହେଲେଣି । ଏବେଟି ଗୋଟା ନ ଛୁଡ଼ ଏବୁ ଯାଉଛୁ । ଭାଇ ବସିଛେ । ଏଠାର ବନ୍ଧୁ କର୍ମିଷ୍ଠ ମନ୍ଦିରକୁ । ଗୋଟା ଦୋଷ ଅଛି । ମୁଁ ଦେଖିଲି ତାଳେ । ଏଁ ଏଁ ! ମନେ ହିଂସା କରିବ ଅଛୁଣ ! ନା ନା—ମା ପିଉ ବା'କୁ ଡକାଇବି—"

ଯେଉଁଠି ଏତେ ଅନ୍ଧକାରରେ କୁଞ୍ଚ ନ ଖାଇ, ଛୁଇ ମୁକ୍ତି ମୁହଁ ମନ୍ଦ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ବୁଧୀ ଅଗ ପାଣି ତଳେ ଅଣିବାକୁ ବାହାର ହେଲା । ମାତ୍ର ମାଠିଆଟି ଯେ ତା'ର ଭାଙ୍ଗି ହୋଇଛି !!

ବୁଧୀ ବାହୁଡ଼ିଲେ ଓଡ଼ାଣୀ ଘରକୁ ଗଲା ମାଠିଆଟି ଥରେ ମାଗିବାପାଇଁ । ଓଡ଼ାଣୀ ଘରେ କେହି ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ମୁହଁ ଝାଡ଼ିଲେ ସେଠାରେ ପିଇ ପାଇଁ ପାଣି ଗୋଟାଏ ମାଗି ରାଧା ତା ଦୁଆରେ ଠିଆ ଥାଇ ଦେଖି ହୋଇଛି ।

ଓଡ଼ାଣୀ ହାତ ବାନ୍ଧ ଦୁଆର ଓଳଉ ଥିଲା । ରାଧାକୁ ବୁଧୀକୁ ଦେଖି "ଏତେଲୁ ଗୋଟାଏ ଛୁଆ ଅଛିକି । ତା'ଘରେ କେତେ ବସ୍ତ୍ର ଅଛି, ଗାଈ ନ ପାଇଲୁ ନାଁ ହୋଇଥିବ" ବୋଲି ଘରକୁ ପାଇ ବାହାର କଲା ।

ଲଜ୍ଜାରେ ରାଧା ଫେରି ଆସିଲା । ଘରେ ଦେଖିଲା ସ୍ୱାମୀ ତାର ଖାଲି ହାତ ।

"କୁହ କାହିଁ ?"

"ଦୋକାନୀ ଦେଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ତାର ବାକିଆ ଯାହା ଥିଲା ତା'ପାଇଁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲି ।

ରାଧା ଦୁଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି ମୁହଁ ଲଟକେଇ କହିଲା—
"ଦେଲ, ଭାତ କାହିଁ ? ଭୋକିଲା ଦେ !"

"ହଁ ଗୋ, ଏମିତି ଯ ଅଛି ଦେଇ" କହି ବୁଧୀ ପିଲାକୁ କୋଳ ସ୍ୱାମୀ ପାଖରେ ଦେଲା । "ବାପୁ ଦେଇ ଅଛ ଥାଉ ଓଳିଏବୁ ଭୋକିଲିଟିଏ ରହିଯାଉ, ପିଲା ମେଳ ଯାଇ ଭୋକିଲା ଛିଡ଼ାବ ଲାଗି" କହିଲା ।

ଚଇତ ଦିନଟିଏ ଆଗରେ ଦାନ୍ତ ଘାଉରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଜଳ ଖାଇ ଫେରିବ ଘରକୁ । ଭାଗ୍ୟ ଗୁହଁଲ ଦୂଆରରେ । ଘଣ୍ଟି ଶୁଣିବ ତଳିଆ ଅଭି ଆଣକୁ, ଚେହେର—"ଏଇ ଘରୁ ଖବରଟା ଦେବ, ଜଣେବେ ଶବ ଶୁଣିବ" ।

ଭାଗ୍ୟ ମୁହଁରେ ଉତ୍ତର ନାହିଁ । ଦୂଆର ଦେଇ ବାହାର ତର । ଦ୍ରୋଣାଣ୍ଡ ଗୁହଁ ଉତ୍ତର । ଏତେ ବେଳେ ଅଚଳ ଦୋଷ ଭାଙ୍ଗି କଣ୍ଠ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରିଲା ନାହିଁ । ଉଡ଼ନ୍ତା ଅଗ ଅଗ ବାଜ ପାଖେ ଦନ୍ତ ଚଇତ—"ଦେହ ଭରର ବସ୍ତ୍ର ଅଛି, ନଭ ସତ ନ ପାରଣ୍ଡ ଦେଇଚ ।"

ଘଣ୍ଟାଏ ପରେ ବାଣ ଗୁହଁଲ କଣ୍ଠ ଜେବେଇଟି ଦେଇ କହିଲ "ବୀର, ସତ୍ୟ କାଇ ଦାଉ ! ଦୋଷରୁ ଘଷ !"

ବାଣ ଅଳ ଦ୍ରୁହଁ ଉଦ୍ଧର ଦାର୍ଢ୍ୟ । ଅଣି ଦୃଢ଼ ଘରୁ ଭାଗ ଦୃଷ୍ଟ ଉତ୍ତରେ ହାତ ଦେଲା । ତଥାପି ଅଛି ତା' ଗୁହାର ଲୁଟିଦ ।

ଉଠେଇ ଧାର ଲମ୍ବା ଦାନ୍ତ ମୁଣ୍ଡ ହାତ ଦେଲା—"ଦାଅ ଦାଅ, ବର୍ଷା, ଦାଅ—"

ବୃକ୍ଷର ଅଣି ଚିଟି କଲା । ସେ ଦେଖି ଭାଦ୍ରା— ତଳ ଭୂଇଁରେ ଉଠେଇ ଜେଷ୍ଠା କୋଟି ଉଡ଼ୁଛି ।

● ● ●

Digitized by srujanika@gmail.com

ପନ ବାଇଶ । ଗାଁ ଜମାନ ଚହଲ ହେଲା । ଗାଁ ଲୋକେ ସବୁ ଜମା ହୋଇ ଦେଖିଲେ— ସଧା ଶୋଇଛି । ପିଣ୍ଡରେ ତାର ପ୍ରାଣ ନାହିଁ ।

"କପରି ବାହୁଁଡ଼ି ମଲା" ଜାଣିବାକୁ କିଛି ବାଟ ନଥିଲା । ସେହି ସରକାର ଏବେ କତୁଡ଼ ଧନ ବାହାର କଲେ । ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ମଡ଼ା ନିଆଗଲା । ଡାକ୍ତର ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ— ସଧା ଦଶମର ଜହର ଖାଇ ମରିଛି ।

ସଧାର ଦେହ ନଈ କୂଳରେ ପୋଡ଼ା ହେଲା । ଶ୍ମଶାନ, ଶାନ୍ତିଃ ହୋଇଗଲା । ପଣ୍ଡା ପଲରେ 'ମଣିଷ ମାଂସର ଝୋଳ' ଶୁଣିଲା ।

ସୁନ୍ଦର ପରେ ଦେଖାଗଲା— ବାସ୍ ପାଖରେ ଲେଖା ଥାଏ ଗୀତ ଚିହ୍ନ—

ସବୁ ଦେଶ ଠାରୁ ଏ ଦେଶ ଲୋକର ବଳ
ସବୁ ଦେଶରୁ ବଡ଼ ଏ ଦେଶ ଆକାଶ ରଙ୍ଗ ।
ଏ ଦେଶେ ମଣିଷ ମାଂସ ଝୋଳ ପଣ୍ଡା ଖେଳ
ମଣିଷର ଖେଳ ନ କୁଟାଏ ଲୋ ସାକ୍ଷୀ ହେଉ ।
ଲୋକେ କହନ୍ତି— ଚଇତାଳୀ ଏଇ ଜୋଗା
ନୂଆ ଚାଲି ଦେଖିବା ।

ଚଉତାଳୀ—୩

କର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ

ମଧୁଚକ୍ର ଗା ଭରନ୍ତ ଥାନ୍ତୁ ତାହେ ବଡ଼ ପଥରର ଦ୍ୱିପ ପ୍ରଦୀପ ଛୁଇ ବିଛେଇ କରୁଛି । ଏବ ଅନ୍ଧାର ଗୁହ ଗୁମ୍ଫ ଗାଢ଼ ଭୁବନ । ତାହା ଏବେ ... ପଥର ସେ— ସେ ଦ୍ୱିପ ଜଳେ ଏବେ ଉଦ୍ଭାସିତ ସାରେ ।

ଏକ ଦିନର ସୁଖ ଲୋଭ ପାଇଛି । ଆଉ ନାହିଁ ଭାଇ ! ଗାଈ ଚୁଲିଆକୁ ସୁଖ ଆଉ ନାହିଁ ଗୁହକୁ ତା ପର ଦେଇ ଦେଇ । ମାଡ଼ ପଥ ତାଳକୁ ମନ ଦେବା ଉଚିତ । ଭାଙ୍ଗ ଆଉ ପଡ଼ିବ । ତାକୁ ଗୁହକୁ ଦେଇ ସହରେ ମୁଣ୍ଡ ତଳ ଲୋକ ଦେଖ । ସାଗରତ ତଳ । ଏବେ ତଳ । ଦେ ଗଲକୁ ଦୂର୍ବ ତାର ଲେଜ ଛୁଆ ଚେତନ । ପୁଣ୍ୟ ପଥେ ସମାନ ଦେହ ଜାନ୍ତ କେ ତଳ ଲୋକ ପ୍ରଭୁର ତଳ । ଧନ ଜମିଦାର ଲୋକ ଦେଖର ସବୁ ତୋକ ତଳପ ତଳ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅନ୍ୟ ଗୁଣୀମାନଙ୍କ ଘରୁ ସୃଷ୍ଟିକା ପାଇଁ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ତେଣ୍ଟଂ !

ବନ୍ଧୁ ସୁନୀଲ ପାଇଁ ପ୍ରଥମ କବାଟ ଖୋଲି ଥିଲା; ଜାତ, ଗୋଟ ଦା'ର ବନ୍ଧୁ ଟିକ୍ ନାହିଁ । ସମ୍ପ୍ରେ ସବୁବେଳ କଣ୍ଠା ପଢ଼ାର । ତାଙ୍କୁ ସେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ—"ଦେଶର ମଣ୍ଡଳର ତେଲ ଅଳାହେଲେ ଦେଶ ତ ଅଛ ସମୁଦ୍ରବଳ ! ଦଶମ ହିଅ ପଦ୍ମଜ— ଶିଳ, କୁଳ, ଗିନା, ଜନା ଦେଇ ତନ ହଜାର ଘାଷ ନଦୀର ସେହି ଧନତଳ ସରିବାକୁ ସୁପ୍ତ ମୂଳ ପାଳନର ଦେଇ ଏ ଅନ୍ଦରେ ତ୍ରାସର ବୋହାଏ ସୁନାମ ଦେବ । ଅଜର ଏ ବେଳାର ଦେଖିଛ ଦରିଦ୍ର ଜାତର ଜନ୍ମ ବାହାରେର ତ୍ରାସର ବୋହାଏ ଅଦର୍ଶ ଦଣ୍ଡ । ଜାତିର ବନ୍ଧୁ ଯୋଗ୍ୟ ମୂଳ ଅନ ଦୁର୍ଗମ ବାଣ୍ଟ ହୋଇ ବୁଲନ୍ତେ । ସେମାନେ ଯଦ ଏକା ବନ୍ଧୁ ସୁଯୋଗ ପା'ନ୍ତେ, ଅଳ ଅଥା ଦାର୍ଶିକା ଖୋଲି ନିଜ ନିଜର ଛିତ ଏବେ ସବେ ସମାଜ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ପାରନ୍ତେ । XX"

ତାପେ କନ୍ଦୁ ସୁଅ ପାଠର ଗୃହ ନୂଆନ୍ତି । ବନ୍ଧୁ ପ୍ରଭ ଅଥା ଜାତିର ଅଦୌ ନାହିଁ । ବେତେ ଏଣ ପାଇ ଯେ ଜେବନର ଚଯିବ, ହିତ ଦେଇ ବଳ ଚୁମ୍ବକ ଟାଣିବେ ବଏ ଜନ୍ମର କାଳ ଭଲଉଛି ! ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ବନ୍ଧୁ ନଦେ ସ୍ୱାଗତ ବାଧ ହେବନାହିଁ, ପାଟି ଯଦ ସବଳ ଧାରନ ହୋଇଥାଏ ।

"ଏ ମନ କୁଅବ ତାହା
କାଳେ ପ୍ରାଣର ପ୍ରବ ତାହା ।"

ସଠିକ୍ ଓଷ ଏ ବେଳ ମହାରାଜେ ରାସ୍ତ ଦୂରେ ରଥ । ମହାରାଜଙ୍କ ସେବକମା ପ୍ରବନ୍ଧରେ ବସେ ଲହରି । ସେ "ନ ଭଲ ଖେଳ ବସ ଦଳ ଦେଶୀ, ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦେଶୀ ଦେଶୀ" ଖେଳକୁ ଓର ଅସ୍ତ ଏ ନବରଙ୍ଗରେ ଓିଷ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସେ ନରେ ପବନ୍ତ୍ର— ନାହିଁ ପଞ୍ଚରୋଷରଙ୍କ ଉଠର ଅବ୍ ତାହାର ଏ ପ୍ରକାରେ ଦୃଶ୍ୟ । ସୁତରାଂ ମହାରାଜଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞା ଭୋଗ ଅନୁଭବ । ଏଥର ମହାରାଜଙ୍କୁ ଦେଖିବାପାଇଁ ଲୋକମାନେ ଅଧିକର ଉଠନ୍ତି ।

ତାହା ପରେ ଓଡ଼ର ମହାରାଜଙ୍କ ପୁତ୍ର ତଥା ଦୁଃଖର— ଦୃଶ୍ୟ ଓ ନୀ ନଅରଠୁ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନରେ ଖେଳ ସୁନ୍ଦର ହୋଇ

ଦୃଶ୍ୟ, ଭକ୍ତ, ଦୁଃଖ ଗନ୍ଧର ଓଡ଼ର ମହାରାଜଙ୍କ ଦେଖା ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ପୂର୍ବ ଦେବେ । ଦେଖା ଅଧିକା ଦେ— ଦାସ ଅନ୍ତରେ ଅଙ୍ଗୀ ଭକ୍ତ ଦୁର୍ଗନ୍ତ । ଦାସ ଦଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦର ବଡ଼ର— ନାହିଁ ଉତ୍ତରର ନାଲିଆ ଥାଇଁ ଦାଃ ଓଡ଼ ଦର୍ଶ ହେବ । ଅନ୍ତ ଦେ 'ଦେଉଳ ସେ ଦେବୀ ଉପରେ ଉଡ଼ିବେ ।

ଏଥର ନରେ ଦଳ ଭଲ ହେଇ ପିଲାକୁ ଦାନ ଦେବେ । ମହାରଜ ଦଳ ଅନୁଷ୍ଠା ସବୁ ଶୁଣ ଗୀ ସନ୍ତୋଷ ପୁଣ୍ୟ ଦେବ ଦେବୀଙ୍କୁ ।

ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ନରେ ଦାସ ଦଳ ଦେଇ ପୁଣ୍ୟ ଉଠିବେ । ମହାରାଜଙ୍କ ଦର୍ଶନ ତମ ଦଳ ଦେ ଦାନ ଏହି ଖବର ଓଡ଼

Digitized by srujanika@gmail.com

କରନ୍ତୁ । ଯେପେ ଜୋରର ବରଷା ବୃଷ୍ଟି ପାରିଲେ, ତଥ ନିନ୍ଦ ଗୋଟେଇ ଲଣ୍ଠନ୍ନଙ୍କର ନୃତ୍ୟ । ସବୁ ଲଣ୍ଠନ୍ତଙ୍କର ମାଡ଼ । ଛତ ନାହିଁ । ଦାଉଦ ନାଗ୍ରାମଣ୍ଡଳ ସନ୍ତ୍ରୋଷରେ ପୂର୍ ଛଟିଲେ । ସେ ଏକୋଠରେ ଶବାର ଦଳ ଜନ୍ମଦୁ ଦର ବାଃ ଖବର ଦେଲୁ ଟଣି, ତତ୍ତ ଦେଖାଇ ଚକାଚୋଲଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ଲେଲୁ ଫେରିଲେ ।

ଚବାଧ ଦଳ—

ଚଉ ଘି ମୂର୍ତ୍ତି । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଶୋଭ୍ରପାଜା ଗାଁ ଗଳରେ ପଶିଲା । ଚତୁର୍ଥ ଅଲ୍‌ଅରେ ତରଳୁ ଦେଖି ଲୋକେ ଝିକା ଝିମୁଣ୍ଡୀ ଅନ୍ଧ ଦଂଲ । ଜଣେ କହୁଲା— "ବଡ଼ୁସ ମୋଟା ଦରୋଜା ଦେଲ ।" ଜଣେ କହୁଲା— "ଜମୁସ୍ତ ଦାନ୍ତ । ମୁଣ୍ଡ ମଣ୍ଡଳରେ କେସନ୍ତୁମୁଣ୍ଡ । । ମାଗୁର ମାଛ ବନିର ନାସା । ତୁଣ୍ଡର ଡେଙ୍ଗା ଏକଲ ଲୋକ ଦେଖି କହୁଥିବେ ବାଜର-ମାନେ ମାନେମାନେ କରଣ ।"

ସେ ଘିଅ ଭେନ୍ଦୁ ଭେନ୍ଦୁ ମୁହାଁଦାର କହୁଲେ— ଦେବ ମାନ୍ତ ଶ୍ରୋତ ନେଳ ବୃଦ୍ଧ ଦଲ୍ ଭଙ୍ଗରେ ପର୍ଜନ୍ୟ ଓଟର କୁଷ୍ଟ ଦର ହେବ । ଏଚ୍ଛ ଭେନ୍ଦୁ ସର୍ବାଙ୍ଗ ଛିଣ୍ଡିଥିବା ଟୋକା ଦେଳ ଜଣ ଦଶ ଦେଖି ଧାଁଇ ଗାଇଲେ—"ଲେ ଡୋଙ୍ଗ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶା ଛଣ ଦୋ ନଟଣ ଭାଗ ।"

ସେ ପଦ ଦେଲ ଦାଃ ଜଣେ ପଟେ ସତ ଉତ୍ତ ଦେଉ ଦେଲା । ସକଳୁ ଗାଉ ପଞ୍ଚରାଣୀ ନେଇ ସରଳ ଧାଡ଼ି ଅଳଙ୍କାର ଦେଖି ଘମାନବାଜନ କରି ନାଚିଲେ । ଜଣେ କହୁଲା—"ଇ ସା । ସେ ଲତେ କରେଇବାକୁ ବଳ ନହୁଲେ ବାହୁ ମରି ପ.ଡ଼

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଜ୍ ଅଫିସ୍‌କୁ ଚାଲ ନ ଥିବ ?" ଏବ ପଚ୍ଛର—"ଏ ଚୋରୀ ଦାଖ ବଣା ଲୁଠ ନବକୁ ନାଉନ୍ଦ ?" ଏବ ପଚ୍ଛର—"ଲ୍ଲୋଆ ନଯାଆ ।" ଏବ ପଚ୍ଛର—"ହେଡାମା" । ତିନି ଦେବ ପଚ୍ଛା ଦଷ୍ଟ ପେଚ୍ଛଣ୍ଟର । ଦାଖ ନଫେଅର ବେଈଁ ଜନ୍ତର ପାଣି ପାଇଲୁ ଏବ ଜାନ୍ତ ? ବଆଶା କ୍ଲେ ନ୍ଦେଇ ଉଦ୍ୟ ଦର ପରର ନାହିଁ । ବଣା ପଡ଼ବ ପୃଥିବ ଦେ ସଙ୍ଗନ୍ଦ୍ରନ୍ତ୍ରକ୍ଟର ନୃତ୍ୟ, ବଣ୍ଣେ ଚେଲୁଷ୍ ସ୍ଥାନର ।

ପଡ଼ୋବର ଅନ୍ଧୀ ଓଡ଼ଆଣି ବୁଣା ଦବେବ ପଚ୍ଛର—"ଦାନ୍ତ ଦୁଇକୁ କାଟିଁ ଦାନ୍ଧ ମୁହଁରେ ନଦବର ଲମ୍ବିତେଲୁ ବନ୍ଧୁଥିଲେ ଜଶି ନ ?"

ଦଦଲପୀ ଖା ପଚ୍ଛର—"ବିଶାଳକୁ କୋଟି ମେଣ୍ଟ ଦୁଇଁକୁ ପ ଫାଟି ଏଭାଳୁ ଦେଖିବ ଦସର୍ ନି ?"

ଚନଦ୍ରୀ ଚପ ଦର୍ଷ—

"ଦାବନ୍ଦ୍ରରୁ ସନ୍ଧ ଅଶକ ସ୍ତ୍ରୀର ଦେବ ନନ୍ଦିତ ଦକ୍ଷ ।"

ସ୍ଥାନଅଭାବେ ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦର. 'ପୃଥିବୀଟାଳକ' ଯୋଗଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରେସର ଲଟିକ । ସେ ଏତ୍ତୁବେ ଭେଣ୍ଟାର ଦାଦ ସହ ଦେଖର ମୁକ୍ତ ଚେଣ ଦେଖଣ ବେଦରେ—"ମୋ ପିଲ୍ଲୁ ଦେଖି ଖାଲି ଦାଦେଜ୍ଞ ଦେଶ ଦେ ଦୁର୍ଲଭ ଦାଶା ? ବେଦର ହୁକ୍ଷାନ ଦେକ୍ ବେ ଦେଶର କ୍ଷତ୍ର ସହ ।'

ଦେବେଶର ବେଲୁଦ ଦେ ସ୍ଥାଧୀନ ଦେଶ ଜଡ଼ିତ ଦେଲ । ସେ କହନ୍ତି—"ଇତଦାସ ଦେଗ, ଦେବ, ଦୁଃଖ,

ଯାତନାର କଥା । ତଥାପି ମନୁଷ୍ୟ ସେସବୁ ଭୋଗକରି ନେଇ ମୁକ୍ତି ନାମରେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରେ, ସେଥିର ଜନ୍ମ ହରେ ସତର ଭାଲ ଥାଇ ଅଛି ସେ ସ୍ମୃତିକୁ ଭୋଗଦ୍ୱାର ଖତାକୁ ଚୂନ ଅଧେଇଦେବା କରଣ ଭୁଲର ମହତ୍ତ୍ୱ । ” ଖାଲି ସେ ଯେ ନେତ୍ର ଏପର ନୂତନ, ଅଶେଷତ ସତ୍ୟରେ ଧନାଢ୍ୟ ଗୋଟି ଶପି କେତୁ ବାଜିବ ସ୍ୱେଦ ପ୍ରତିଭ ଭୂମିରେ ମହତ୍ତ୍ୱ ଲିଖେ ଦେଖାଇ ଯେ କେବେ ଓଂକାର ନାହାନ୍ତି ।

ସେଦିନ ସେ ଚେତନର ଚୋମହର୍ଷିତ କଥା ଦେଇ ତାଙ୍କ ଦେହ ଗୁଲ୍ଲ ଗୁହଳର ଯନ୍ତ୍ରଣା । ସେ ନ ସହିଲେ ନାହିଁ, ସହିଲେ ପ୍ରାଣବିନା ମଳଥିତ । ସେମିତ ଜେ ଶୁଣିଲେ ଯେ କେତେ ଯାନାନା ସଇଁକି ସତ୍କର୍ମପେଷଣର ଛଳନାରେ ଆମ୍ଭ ତାଙ୍କ ଭୁଲରେ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧନ୍ତି, ସେ ଏକାଠାରେ ହୋଇଥିଲେ କେଳେଇଠାଇ କଟିଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ଜଳନ୍ତ ମନ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦ ସମ୍ପୂ ବାହାର ପଡ଼ିଲା—"ଏଇ ମହାପାପର ସବୁ ନାହିଁ ସିନା !"

ସେ ମହାପାପ ସିଂହାସନରେ ଶତାବ୍ଦୀ ଲଭ ଦେଖାଇ ଦିଲେ । ମଂ ସର୍ଭ ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କ ହୃତ ଶରୀର ଆନନ୍ଦୀ ସଙ୍ଗେ ତନ୍ତ୍ର ଥାଳରେ ଦର୍ଶ ମା କରିବାର ପ୍ରସାଦରେ ଲେଖା କରିବେ ଓଠ ଯୋଡ଼ିଥିଲେ । ଖଣ୍ଡ ଅବଧାନଙ୍କ ସ୍ନାନ ଶୁଣି ସେ ପ୍ରାଣ ବଚାଇବା ତନ୍ତ୍ର ପାଇଁରେ ଛାଡ଼ି ନରଣ କଣ୍ଠରୁ କଥା ପାଇଲେ ।

ଏକେବେଳେ ବାବୁ ଡୁଇଲେ ଅତଥାର ହେବା ନାହିଁ । ସେ ଭୁଲ ଭଗ ଶୂନ୍ୟ ହେବ । ଜଗେ ଜଗେ ଧନ ଜୋଡ଼ରେ—

Digitized by srujanika@gmail.com

"ହଁ ଗୋ, ଏତେ କଥା କେଉଁଠୁ ଶିଖିଲୁ ତୁ ନ ପଢ଼ିଲେ, ଶାଗ ଖାଇ ବାଲେଣ୍ଟେ ତେଙ୍ଗ ! କୁଆଁରେ ଥିଲେ ଶେଷ ଏବେ ଭାଲୁ ମୁନାବ ରାତି ଦିଖ ଶେଷ । ଏବେ ଆଠଆଠ ବର୍ଷ ହୋଇଥିବ-ବ, ତ ! ଅଧ୍ରି ଭିଜ ବାଲେଶ୍ୱର ବରଷ । ହୁଣ ଧନ ବଣ ଯୋଗ ଦିଲେ !"

ଏତ ଗାଧେଇ ରଙ୍ଗ ଯାବ ଆଜ ଫୀକ ହେଲେ ବନ ବଣ ! ସମ୍ମ୍ରେ ଏଥ ସନ୍ତ କୁଆଁରୀ ମନର କଥା ମନରେ ମାଷ ହିଅ ଘୁଞ୍ଚିଲେ ଏଣେ ମହୁରେ ।

"ଯାଉଛ ମନର ଅଡ଼ଦେଷୁ ମୁଁ ମୁଁ ଆଜ ଫାଟ ହାଣ ।" ଗାଲେ ଦୁଃସଙ୍ଗରେ ମୁଣ୍ଡ ଦୁଃଖ ଗୋଟେଗା ଶୁଳଠୁ ଅଡୁବ ହେ'ବ । ଭାଙ୍ଗି ଭାଙ୍ଗ ହିଲ୍ଲୁ ଭେଗ ଦଶାବ ଦେଖିଲ ଭଡ଼ୁଁରେ ବେ ପ୍ରେବ ଦାଏ ଅଷେ ଏଣେ ! ବୋର୍ଦ୍ଧ ଶେ ଉଦା ଷାଇବେଲ୍ ବେଡ଼୍ଯାନ୍ ଦ ବେଥାଇଲ ଏବା ବଣ ଏବେ ବଡ ବେଉଗାଡ ଓଷେ ବେଡ୍ ଅଗଥାର୍ !

● ● ●

ଦୁର୍ଗ ଅଜା ଗୋଲସ୍ ଘାଡ଼ୁ ଅଟେର ପଡ଼୍ଲିଲ୍ଗେଷ୍ଟୁଲଣ ବେ । ପୁରଣାର ବେଉଠିବାଇ, ବଜ୍ର ତଳ ଲକୋଣ ବରେ ଅଛୁ । ଶେ ଦଳ ଗୁଡ଼ାଳ ରେ ଗଜଭାଗ ଏଇଁବାଇ କୁବ ଅବ ଏବେବ୍ ନେଗାଡ୍ ଭାଇ ଲପଳକୁ ଭୁଲ୍ ତଳିଛନ୍ତି । ଘଷା ହେବ । ଭାଲୁ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଦେଉଛୁ— ଷଡ଼୍ଲିଷ୍ଟ୍ଟେଡ଼୍ଟର ଦାରୁ ଲୁଅଡ଼ୁ ପ୍ରେତୁ ଗେହ୍ଣୁଥିଲେ । ଭାଇ ପରିବେ ଦାଉଡ଼ । ଭାଇ ଲଗେଇ ଲୁଣ୍ଡିଏ ଲଠି । ଲଠି ଅଟେର ଗୋଟିଏ ଲୁଗା । ହାତରେ ଦଲେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ହୁକୁମା । ଏ ସବୁ ଯେ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍‌ଟରଙ୍କର, ବୁଝିବାକୁ ବାକି ରହୁ ନାହିଁ । ପିଠିରେ ଗଧ ଭଳି ତା ନିଜର ବୁଜୁଳି ।

ସବୁ ଘଟଣା ଭୂଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରଦଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରିଲା । ତା ଲୁହଭରା ଦୁଇଟି ପୋଡ଼ି ହୋଇଗଲା । ମନ ଭିତରେ ଚିନ୍ତା ଆସିଲା—"ଏଇଆ ସେବ କରେନ୍ତ୍ର ଆମର ରକ୍ଷୋକ ! ତେବେ ଏ ଦଣ୍ଡ ! ସବୁଠିରେ ମଧ୍ୟ ନୃଶଂସ !!"

ମୃଣାଳି ପଞ୍ଜରାଟା ଛୁଟୁ ଥିଲା । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଏଇ ବେଶ ଦେଖି ତା କଲିଜା ଥରିଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଭାବିଲା—ଏ ଦଣ୍ଡ ସହିବ କିଏ ? ଛୁଟୁ ଛୁଟୁ ତା ଆଖିରୁ ଦୁଇଟୋପା ଲହୁ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ସେଦିନ ମୃଣାଳ ସେ ଗାନ୍ଧି ଚିଠିର— ପ୍ରଥମ ପଞ୍ଜାବରେ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍‌ଟର ହୋଇଥିଲେ, ବହୁଦେଶ ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ଚଉଠି ବାନ୍ଧିବା ବନ୍ଧୁବର୍ଗଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ଦେବା ଦରକାର ବୋଲି ସେ ବଡ଼ କଥା ।........ ....ବାନ୍ଧବୀ ।। ବଡ଼ ଡାକଲ ପ୍ରାଣରେ ଲହୁ ଦୁଇଧାର ପେଟକୁ ଗଡ଼ାଇଲା ।

● ● ● ●

ଏବେ 'ଛ' ମାସ ଗଲାଣି । ମୃଣାଳି ସବୁ କଥା ଯାଉଛି ଘରେ ଘର ସେବକଙ୍କ ସ୍ନେହ ହଜିଯାଇଛି ନେଇ ବାହୁଡ଼ି । ଆଜି କରେନ୍ତ୍ର କି ଥାଇ ଆଉ ସ୍ନେହ ପିଇଥିଲା ? ସ୍ନେହର ଆଉ ମୂଲ୍ୟ ନେଇଛି । ତାର ଏବେ ପ୍ରେମ— ପିଲାଟି ନେଇ ବଡ଼ଘରକୁ ଘରକର ବାହାରିଲେ । ଏକ ଦରମକୁ ଯୋଗ୍ୟ ଏମା ରହିବ କୁ ତାର ଦେଖି ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଦିନ ବହୁତେ ମୃଣାଳି ପିଠିରେ

ଉଠାଣ ପିଟିବ । ଏହିବେଳେ ଘୋଡ଼ା ଉପର ଜଣଙ୍କୁ ଦେଖିକରି ମୃଣାଳ କହେ କ—"ଆଉ କେତେ ଦୂର ଯାଉଛ ମା ? ଆଉ ମୁଁ ତ ଚାଲିପାରୁନି ।" ନରେନ୍ଦ୍ର ଉତ୍ତର ଦିଏ—"ଗୋଟା ବାଗାନର ପ୍ରାନ୍ତ ଆଉ ଗୋଟେ ଖଣ୍ଡ ।" ମୃଣାଳ କହେ କ—"ଆଉ ଟିକେ ଦୂରେ ଦେଖନ୍ତୁ ଦେଉଳ" । ନରେନ୍ଦ୍ର କହେ—"ସେ ତ ଗୋଟା ବାଗାନର ମାଲିକଙ୍କର ଘର ବସ୍ତି ଦେଖେଇ—" । ମୃଣାଳୀ ଯେତେ ଜୋରରେ ଜଗାଇ ଦିଏ—"କେଉଁ ଦେଶ ରାଜା ନ ଆସିବ, ସୁନ୍ଦର ଘରଟି ନ ଲୁଚାଇ ଅଛନ୍ତି" କହିକି ନରେନ୍ଦ୍ରର ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ମୃଣାଳୀ ମୁହଁକୁ ଟେକି ଧରେ । ଏହିପରି ମୃଣାଳୀ ଦେଖେ ଯେ ? ସେଥିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିବା ଘୋଡ଼ା ଆଗରୁ ଉଠି କହିଥିବ "ଭୁଲିଯିବ ଯେ ପ୍ରାଣ ଯାଉଥିବ ନ ଆସିବାକୁ ଦିଏ, ଈଶ୍ୱର ଦୟା ନ ଥିଲେ କେଉଁଠି କରନ୍ତି ?"

ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କ ଦଳ ଦେଖି ଯାଇ, ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ିଥିବା ସେ ଆଉ ଦେଖିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ । ସବୁ ଲୋକ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ କହେ—"ଠାକୁର ତୋଟାକୁ ଯାଉ ଅଛନ୍ତି" ।

ଆଉ ଅଳ୍ପ ଦୂରକୁ ମୃଣାଳୀ ବାଗାନର ଶେଷ ସୀମାରେ ଦୁଇ ଘଡ଼ି ଆଉ ଲୁଚିଗଲା । ନରେନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗରେ ମୃଣାଳୀ ଆସିଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖି ସୁନ୍ଦର ଘରକୁ ଦେଖି କହିଲା—ସେମାନଙ୍କୁ ପାଇ ଯେତେ ଭଲ ଲାଗୁଛି ତାହା କେହି ଜାଣି ପାରିବେ ? ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ଆଖି ଲୁହରେ ଭରି ଉଠିଲା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲେଖକଙ୍କ ଉପରେ ଢିଅ ହେଇ ପୁଅ ପାଇଥାନ୍ତି । ଏଥିଂଭ କଣ ? ତାର ମାସକୁ ତେର ପୁଜିଅଁ ଛାଡ଼ି ଅଳ ଚାଣି ପେଟେଇ ଯୋଗାଉଥିବେ ଏ ବୋର୍ଡ଼ ପୁଅର ଅସନ୍ତୋଷ । ସେ ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ପୁଅକୁ ଲଣ୍ଡନ ଯାତ୍ରାକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର ଲଣ୍ଡନରେ କଲା କଣ ? ସେ ଅଟଙ୍କ ପେଟର ଯୋଗାଡ଼୍ ହାକିମଙ୍କ ପଦ୍ମ ଶୁଣ୍ଢି ବଳ ତାଙ୍କ ଚିଠା ତ ଭଲ ତାର । ସେ ବୃଷ୍ଟିନ ପଠାଉଥିବା ଟଙ୍କାରେ ଭାତ କରିବ କ୍ରୁଷଡ଼୍ । ସ୍ୱର୍ଗଲୋକ ଚଳଣା ଉଚିତ କଥନ ! ପ୍ରତିବାଦ ବା କିଏ କରିବ, ଘରେ ମୁନସ୍ ରଠେ କ୍ୱାନ୍ ଅଠ ଥାଉ । ଅବଶ୍ୟ ଅରକୁ ଅର ଉପରେ ଟଙ୍କକୁ ତାଙ୍କ ନେଇ ଶୁଣି ସରକୁ ଗୁଲ୍ ଯାଉଥିବା ଅଭିଭାବକଙ୍କ ମୂଳ ମୁଣ୍ଡ ଚୋର ଭବ ଘଣ୍ଟି ପଠାଇ ଦେଉଥିଲେ ଏମିତି ନରେନ୍ଦ୍ର ମୁଣ୍ଡ ସେ କୁଳକ ଛଡ଼ାଇ ଶୁଣି ସଙ୍ଗେ ଉଏ ବୋଲି କେହି କେହି ଭେଉଁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ଗାଲଗ୍ଲେଲ ଖେଳ କଳ୍ପନା ଥିଲେ । ନରେନ୍ଦ୍ର ମନରେ ଶ୍ୱଶୁର ସଙ୍ଗେ ଏ ବୋର୍ଡ଼ପୁଅର ଜ୍ଞାତ ନାହିଁ ।।

ଏମିତି କଥା ଲେଖ ଅସଙ୍ଗ ଯେ— ଯେଉଁ ଦିନ ଦାଏସ ନରେନ୍ଦ୍ରକୁ ବୋର୍ଡ଼ପୁଅରେ ଭେଟ କଲେ ସେ ଦିନ ସେ ଶୁଦ୍ଧ ସାରାକୁ ଲାଗି ଜଣାକୁ ଭଲ ପଢ଼ିଲେ । ସବୁ ଦେଶରେ ଭଲକୁ ଠେବୋକୁ ଦାଏସ ବୋର୍ଡ଼ ହିଁ ଅର ଦାଗାଳ ପଣ୍ଡୁ ଅର ବୁଝିବେ ନାହିଁ । ନରେନ୍ଦ୍ର ତ ଦାଂଦାରେ ପଢ଼ିବ ।

ଦ୍ୱାଦଶ ଅନ୍ତରୀଣ— ଜାପାନ ସବୁବେଳେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାର ଭେଳ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ନଡ଼ରେ ୧୯୩୫ ବୋଇ ନଅଜ୍ରା । ଜର୍ମାନ

ଯୋଜନ୍ତ ମନରେ ଅଜାଣ ଭାବ ଜାଗନ୍ତା । ସାରା ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠାର ବେଦନା ଦୁଃଖ ଦେଇ ଯାଉଥା । ନଗେନ, ମୃତ୍ୟୁର ସାର ଯାଉଥା......ଦୁଃଖର ଅଭାବ ଭାବ ନାହିଁ ଦେଇଛି । ସେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଉପହାସର ଦଶ ସମୟର ଦୁଃଖ ଭରିଛି ।

ହଷ୍ଟେଲରେ । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗମାନେ ଅସାଧାରଣ । ସବୁ ଦୁନିଆ ଭୁଲ ପାଇଛି । ନଗେନ ଆଉ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗମାନେ ପଢ଼ି ହେଲ । ତାଙ୍କ ମନ ସବୁଠାରେ କୋଉଁ ପୁଣ୍ୟ ଭଲ ଅଛି ପୁଣ୍ୟଭରରେ କୋଉଁ ଭାବ ଦୁଃଖର ସାନ୍ତ୍ୱନା ମିଳିବ ନାହିଁ । ବୁଝିବା ପାଇଁ ଦେଖୁ ଯେତ ମା' ସାନ୍ତ୍ୱନା କୋଉଁଠାର ଏମ ସୁଖ ଭଲ ଦେଇ ଯେ— କୋଉଁଠି ବେଦନା ଦୁଃଖ ଦେଇଥିଲା । ସବୁ ବାତାକୁ ଯେତ ବାପାର ମୁହଁରୁ ଶୁଣି ଦେଇ ଯେ— ସେ ବେଦନା ଦୁଃଖ ଭାବନ ଗୀତ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଦୁଃଖ ଅଭିଜ୍ଞ । ଦୁଃଖ ଓଡ଼ି ସେ ମନର ଅର୍ଥ ଭରିଛି ସଠିକ ସାହସେ । ଏବେ ଅଠର ବର୍ଷ ବୟସ ହେଲା ।

ସବୁ ପୂଜା ଦେଉ ଭଲ । ସେଇ ଦିନ ଅଭାବରେ ଏଠି ଦେଖିଲ । ସେ ନଗେନ୍ର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସ୍ନେହ ଏବ ବନ୍ଧୁ— “ଏହା ଭଲ । ସ୍ନେହର ସବୁ ଦୁଃଖ ହେଉଛି । ଏଠିଠି ରହନ୍ତୁ ଏ ମନୁ ମନ୍ତ୍ରରେ ॥” ତୋର ସ୍ନେହ ଏକ ଧରି ଏକ ଦିନ ସବୁ ଦୁଃଖର ସ୍ଥାନ ପୂର୍ଣ୍ଣରେ । ତୁମର ଓଡ଼ ଦୁଃଖ ଗୀତ ଅଛି ଭାବନା ମନର ପୁଷ୍ପର ଭୌରବ ଦେଖ । ଭଲ ଦିଅ ! ସେଦ ସବୁ ଦୁଃଖ ଜଗତ ର ଏକ ଗୀତ ଭାବ ଦେଖ ନଗେନ ଗୀତର ଦିଏ ସନ୍ଧ୍ୟାର । ଆଜିର ଦିନର ରହୁ ସନ୍ଧ୍ୟାର ସମ୍ମୁ ଅଛି ନଗେନ୍ର ଦୋଷ ଦେଖ । ସେ ଅଭାବ ଭଲ ଯାଇ ଦେଖ ।

ସାନ୍ତ୍ରାଣୀ କେତେ ଛୋଟପୁଅକୁ ଗୃହଁ ସେଥର ବାଟ, ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳରେ ଲଢ଼ିଲ ସେତେବେଳେ ନରେନ୍ଦ୍ର "ରଦାସ୍ତୁ" ଭଡ଼ ଉଠିଲ ହେଲ । "ଅରେ ଅରେ ହେଲ କଣ ?" "ଜଳୁନ ଦେଖାଗୁ ସମ୍ଭ୍ର ନାହିଁ, ତାଙ୍କ ଫିଟିଯିବ ।" ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଷ୍ଟେସନ ଉପରେ ଏ ଦମ୍ଭରେ ଦେଖ ନରେନ୍ଦ୍ର ଛୁଟିଲ ରେଲ ଗଡ଼ିଛ । ସର୍ବନାଶ !! ଷ୍ଟେସନ ଛୋଟର ଦାନ ଅବ ଜେଲଷ୍ଟାଫଙ୍କୁ ଲଣ୍ଠ ଭଣ୍ଡ ମୋର ଧର୍ଲେ । ମାନ ମନେ ସେ ଛୁଇଁ ପଡ଼ କହନ୍ତା ? ନରେନ୍ଦ୍ର ରେଳ ଡବିରେ ଆସନ ଖେଳରୁ ତାଙ୍କ ଅଙ୍କ ଝାଳ । ତାଙ୍କ ନରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଧର ଦାସଙ୍କୁ ଅଗ୍ରହଣ ଭଳ ଲଦ୍ ଲଗ୍ନ ବନ୍ଦୀକଲେ । ସବୁରେ ଅର ତାଙ୍କ ନାହିଁ ଖେଳ । ଅନ୍ୟମାନେ ଦାଣ୍ଡ ତାଙ୍କ ଲଗିବାକୁ ଗୃହଁ ରହୁଲେ ।

ସତ ତାରଖ । ମୁହଁ ଷହର ଜମା ଶେଷ ପିଲ ଶୁନ୍ଧ୍ୟାନ୍ । ନରେନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ଅଣି ଭଧ ପ୍ରଣବ ଦାର ମାଡ଼ଲ ।

ଛୋଟପାଡ଼ର ଜଡ ସେ ଜନଙ୍କୁ ଦୋଳ୍ ଟେକେଇ ସେ ଥିଲ— ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣା କେବେ ନିଦରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛି— ସ୍ତ୍ରୀର ଅଟି ସେ ଯୋଇଦା ଲଗର ଛୋଟ ଖୋଜୁଛି । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣା ଲବେ ଠକ୍ଟିଗ । ଜନ୍ମର ଭଣ୍ଡ ରେତ, ତାଙ୍କୁ ଦୁଇ ଦର୍ଶନ କରୁଁ । ଦେଖ ଉପରେ ଏତେ ନରେନ୍ଦ୍ରର ତେଜ ପାଡ଼ ଧନ୍ୟ ଜେଜେର ଛିଡ଼ ଖୋଲି ନାଚରେ ମିଶିଯାଉଛି । ଅପୁ ଜେଲରୁ ହେଲ ଉଠି ଉଠି ଦମ୍ଭରୁ ସୁନ୍ଦର ଲାଗ ଗଳ ପଡ଼ିଲ । ଏହ ସତେକ ଧନ୍ଦାରେ ସବୁ ଷଡ଼ ଶୁଣିଲ— ଦୁଃଖରେ ଗେହ୍ନ ଛିଡ଼ ଖୋଲାର ଏଠା । ଦେଖ ତାର ରହି ରହି, ଦୁଃଖ ଦମ୍ ଦମ୍ ଖୋଲ ଅନ୍ତ ଲଟେନ । ଉଠି ଦେଖିବାକୁ

ଟାଳ ସାହସ ପାଉ ନାହିଁ । ଏଣେ ଦୁଆର ଉପରେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଡାକେ ମୋର କୌପିନ ସବୁ ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ସତେ ଯେମିତି ରକ୍ତହାର ଛାଡ଼ି ଅନନ୍ତ ମହିମା ଶବ୍ଦ—ସଂସାର ପ୍ରଳୟ ହେବ । ପୁଅଙ୍କ ମନ ଆଉ ଥିର ରହୁ ନାହିଁ । ଉଠି ଅନ୍ଧାରେ କବାଟ ଖୋଲି ସେପଟେ ଚାଲିଗଲେ ସେମାନେ ମିଳିଗଲେ ।

ସେଠା ଉଠି ଦେଖିଲେ, ସବୁ କରେଇ, ପୁତ୍ର ଦେଇ ଫେରୁଛି, ସେଇ ସବୁ ଦେଖି ସେ ଆଗରେ ବୋଲା ଦିଅ ପାଦରେ ଦୁଆରେ ପୁଅଙ୍କ ଉପରେ ଲେଖା ହେଲେ— ଛୋ, କୋ, ଖଡ, ଥାଡ, ପଡ, ପାଡ । ଏଣେ ଭାଇ ଉତ୍ତରୁ ନେଇ ଆସି ଉଠେ ପଡ଼ିଲ ପୁଅଙ୍କ ଚାଲ ଘର ମୁହାଁ ହୋଇଲେଣି କୋଉଠା ବାହାରି ସେଇ ପଟେ ଯାଇ ଜଗି ରହିଲେ ।

● ● ● ●

ସକାଳ ହୋଇଲେ କରେଇ ଉଠାଇଲେ । ପୁଅଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଦିନୁଁ ଖରାପ ହେଲା । କେହି କହୁଛି ଯେଉଁ ଘରେ ମୁହଁ ଧୋଇ ସେପଟେ ପୁଅ ଆଉ ଆଉ ଆସୁ ନାହାନ୍ତି; ମଝି ଉଠୁ ନାହିଁ । ଏମିତି ଦେଖେ ଦିନେ ଦିନୁ ଦିନୁ ପୁଅଙ୍କ ଶରୀର ଦୁର୍ବଳ ହେଲା । ପୁଅଙ୍କୁ ଦେଇ ଦାନ୍ତ ଖୁବ ଧୁଆଇଲେ । ବାପଙ୍କୁ ଦେଇ ପୁଅଙ୍କ ଓଷଧ ଆଣି ଦେଲେ । ଅଭିବ ଦାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କୋଶି ପିଠିର ଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିଲେ । ଏଣୁ ମନ ଭାଙ୍ଗ୍ଗ୍ ହେଲେ ବହୁତ ନାହିଁ, ପ୍ରାଣାନ୍ତ ଦୁଃଖ—ପୁଅଙ୍କର କୋଣିକି ଅଛି । କରେଇ, ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ । ଦିନ କେତେବେଳେ କହିଲେ ପରେ ପୁଅଙ୍କର ଆଖିରେ ଲୁହ ଝରିଲା । ଦେଖି ପିଲା ହୋଇ କଥା କହି ପାରୁ ନାହିଁ । ଅଭିବ କଥା ଆଉ ମନେ ନାହିଁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏତେ କଥା ହେଲେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ସୁପ୍ରାପ୍ତି ନରେନ୍ଦ୍ର, ଘରକୁ ଫେରି ଦେଖିଲେ— ଝିଅ ମାଙ୍କରେ ବାପା ବସି କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି। ନାରଣ, ଅପୁଙ୍କ ଜଗି ଉଠିଲେ। ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ପାଠ ଅନେକ ପ୍ରଭୁ ଅସ୍ତ୍ରର ନହୋଇ ଦାଣ୍ଡଘରେ ତାର ଚୋପାଡ଼ ପିଟାଇଲା।
ଠିକ୍ ଏତିକି ବେଳକୁ ଉଦ୍ଦୀପାଶ୍ରୀ ଶାଖନର ସଦାନନ୍ଦଭାସ୍ରୀ ମହାପାତ୍ରେ ଆସି ଦୁଆରେ ଠିଆ। ସେ ଶୁଦ୍ରଜନ ହେଲେ ତାଙ୍କ ଜାତିର ମାନ୍ୟକ ପାଇଁ ନରେନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ "ଆସ, କାକା" ବୋଲି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରୁଥିଲେ। ସେଦିନ ସେ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରୁ ଶୁଣି "ଆଜ ମନେ ଅଦାଲତ ହୋଇଯାଉ, ମୁଁ ବାହାରେ ଯିବି" କହୁ କହୁ ଭିତରେ ପଶିଗଲାବେଳେ ନରେନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ଧାର ଚମଡ଼ା ଖେଳିଥିବା ପିଟାଉଥିବାର ତାଙ୍କ ଓଠ ଦୁଇଟା ବେଳଟି ମାଠ ମହାପାତ୍ରେ ପିଠିରେ ବସାଇ ଦେଲା। ମହାପାତ୍ରେ ଚାବୁକା ହୋଇ ଭଗ୍ନା ମାଡ଼ ସମ୍ଭାଳି ପାଇ ପାଣି ଭାଙ୍ଗରେ ଧାଇଁ ଆସି ଚଳ ପାଣିଘରେ ପଶିଲା ବେଳକୁ ନରେନ୍ଦ୍ର, ଅସ ଓଜନ ପୂର୍ତ୍ତି କରାଣି। ମହାପାତ୍ରେ ଶେଷ୍ଠି ହୋଇ ପିତ୍ତଳ ନନ୍ଦମାନଙ୍କ ସହଜିବାକୁ ନରେନ୍ଦ୍ର ବାହୁଡ଼ ଯାଇ ଘରେ ଉଠାଇ କଳା ଦେଲେ। ଦାଣ୍ଡର ସେବେ ଜମାହୋଇ ମହାପାତ୍ରେ ନନ୍ଦମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଦେଖିଲେ, ଭଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣର 'ସବୁମାନଙ୍କୁ' ହୋଇ ଯାଇଛି।

ଖାଇଲା ଏହିକ— ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରତି ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ଜମିଦାର ଘେରି ଅନ ସମ୍ଭାଳ କାଣ ବ ପ୍ରତିବାଦ କରି କହୁଥିଲେ— "ବାପା ନରେନ୍ଦ୍ର, ତୁମର କଣ ବୁଦ୍ଧି ଲୋପ ହୋଇ ଗଲା ?"— ଏତିକି କଥା। ନରେନ୍ଦ୍ର, ତାଙ୍କଙ୍କଳ ଦାନ୍ତ ଦେଖିଆ କହି "ବଦମାସ୍, ତୁ କଣ ମୋ ଘରେ" କହୁ କହୁ ଚଳେ ଝୋଟିରେ

ନିଜର ହାତରେ ମେଣ୍ଟ ଫୋଟ ଦେଲା । ତାହା ଉପରୁ ଦେଖିହିଁ ଏକ ପୁଷ୍ପ ଅଳଙ୍କାର ଚନ୍ଦନ ଦେଲା ସୁଶୀଳା ହାତରେ । ଚନ୍ଦ୍ରାର ସାଧ୍ୟ ସୁବିଧା ନାହିଁ ଆପତ୍ତି କରିବାକୁ । ସୁଶୀଳାର ହୃଦୟ ଶୁଣି ଏଣେ ଜଣେ ଅଣଲା ଜାତି ଶେଷ ଦାଆ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁ ହୁର ସୁର ମାତ ତାର ଅନେକରୁ ଉଠି ପଡ଼ିଲେ । ଯାତ୍ରାର ଲୋକ ଘଣ୍ଟା ଦେଇ "ହାଣ୍ଡି ବର୍ଣ୍ଣ" ସ୍ତୁତି ଉଠିଲା । କଣେ ଜଣେ ହାଣିହୁଡ଼ା ଲୋକ କହୁଛନ୍ତି— କଳେବର ବର୍ଷିତ ହୃଦୟରୁ ।

ମୃତ୍ୟୁପାତ ଦୁଃଖରେ ଚେଷ୍ଟା କାହାପାଇଁ ଛୁଟା ହୋଇ ଅଲୌକିକ ଉଠ ସୁଶୀଳାର ହୃଦୟ ଉପର ଶୁଣି ନୟନ ବନ୍ଦ କରି ଦେଲା । ସୁଶୀଳା ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯାଇ ପଡ଼ିଲା । କାହାରେ ସେ ଅଜ୍ଞାନ ଅବସ୍ଥା ଛୁଟା ହେବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ହେବ । ସେହି ଦିନରେ ଅଧି ଉନ୍ନତରେ ବାଦ୍ ପିତ୍ରାରେ ଏହି ଅଭାବ ଶୁଣ— ଏବେ ତାଙ୍କୁ ଉଡ଼ି ସୁଶୀଳାର ଉଦର ଦେଖନ୍ତି ସେ କୁଟୀ ଦେବାକୁ ଚିତ୍ତ ।

ଏଣେ ଉଠର ଶୁଶ୍ରୂଷା କରାଇ ଦୋଷ ଚେତ ଫେରାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ସୁଶ୍ରୀ ଗାଳ ପାଦରେ ଉଠିରେ ପଡ଼ି ଦେଖିଲେ ସୁଶୀଳା ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ତାର ନାକରୁ ରକ୍ତ ବହୁଛି । ଉପରେ ତା ମୁହଁରେ ପାଣି ଦେଲେ । ସୁଶୀଳା ଚେତା ପାଇଲା, ମାତ୍ର ମୁହଁ ଖୋଲି କଥା କହି ପାରେ ନାହିଁ । ଦିନେ ସୁଶୀଳାକୁ ଏଣେ ସେନେ ଡାକିଲେ । ସୁଶୀଳ ଅଳଙ୍କା- ରୋ । ଦେଖ ତାର ଦୋଷ ଦ.ବ ଶକ୍ତି ଫିଟାଇ ପାଇଲେ, ବଳ ଅଧି ଦେବାକୁ ଲାଗିଲୁ କହିବା କଥା । ଅନ୍ୟମା ଉପାୟ ନ ଦେଖି ଜନେସ ବିଜ ଦେବେକୁ ଦାଇଁ ଫିଟାଇ ଜୋରେ । ମା' ଅଦ୍ଧ

ଦେବାକୁ ନିଜ ହାତର ଦୁଇଟି ମୁଦି, ମିଶାଇ ବଜାରରେ ବିକି ଗୋଟିଏ ସାଇକେଲ ଓ ଗୋଟିଏ ଘଣ୍ଟା ଧରି ଆସିଲେ । ସାଇକେଲଟି ଝିଅ ଆଗରେ ଅଲଗାଇ ଦେଇ, ଘଣ୍ଟାଟି ହାତରେ ଦେଇ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ନିର୍ବୋଧ ଝିଅ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି ସୁଶୀଳ ମନରେ ଆଘାତ ଭୂଷଣ ଖୋଲିଲା । ତା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସେ ସନ୍ତୋଷ ଦେବ । ଅସମର୍ଥା ପତ୍ନୀ ଆଜି ଦେହ ପିଲା ହୁଏ ସ୍ୱାମୀ ପାଇଁ କରୁ କଳଙ୍କ ଟୋପି ଭଳି ସ୍ୱାମୀ ଆସିବାକୁ ଖବର ଦେଲା ।

ଅପରାହ୍ନର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଶେଷ ସୁଶୀଳର ଦାନ ଶେଷରେ ସ୍ୱାମୀ ଏଥର ଶ୍ୱେତକୁ ଦେଖିବେ । ସୁଶୀଳର ଦେହରେ ଅନେକ ବସ୍ତ୍ର ଦେଖିଲେ ତାର ନାକରୁ ରକ୍ତସ୍ରାବ ଝରୁଛି । କ୍ରମେ ଦୁଃଖ ଟିକିଏ ଭାଙ୍ଗିଲା । ସ୍ୱାମୀ ଆସିଲେ ପାଣିମନେ ପିଇବାକୁ ମାଗିଲ । ଦେଖା ଜିନିଷ ହିମି ହିମି ହେବାକୁ ଲାଗିଲାଣି । ବୋଧହୁଏ ଏଥର ବଞ୍ଚି ରହୁଥିବା ପୋକୁ ।।

ସେ ସେ ବୃଦ୍ଧାରେ ନରହିଲ, ଖବର ପାଇଲା—ତାର ଶ୍ୱଶୁର ସାଇକେଲ ଓ ଘଣ୍ଟା ଦେଇ ପାଇଛନ୍ତି । ମନ ତାର ଖଇଫୁଟିଲା ଦେଲା । ସେ ଭଳିଆ ପଡ଼ ବାହାରୁ ଚାଇ ଧରଲ ଖେଳିଲା ।

ତେବେ ସସ୍ତୁ ସସ୍ତୁ ପ୍ରଥମ ଅଣ୍ଟା ସହିଲା ତାର ନୂଆ ସାଇକେଲ ଉପରେ । ଓ ଘଣ୍ଟା ଦେଖି ସେ ନୂଆ ଘଣ୍ଟାକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲା ଓ ଘଣ୍ଟା ସୁଶୀଳ ହାତକୁ ଚାହିଁ ସହୁଛି । ସୁଶୀଳ ଦଳ ସହୁଛି । ଅତି ଦୁଃଖରେ ଜିଆର ତାର ବନ୍ଦ ହୋଇଛି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଚଇତାଳୀ—୪

ବେଙ୍ଗା ଝଡ଼ି

ବୃଦ୍ଧ ପାନ୍ଥ ଦେବେ ଅଦ୍ଭୁତ୍ ଦଳ । ଅଶୋକକୁ ଦେବଦାରୁ ଉଡ଼ାଇ ନେଇ । ଦେଶର ଗାଛର ଡାଳ ଦେଇ । ଲମ୍ଫ ଝମ୍ପ ଝଡ଼ର, ହେତାଳ ଶୁଖ, ଓ ଏକ ଚମ୍ପାକ ଗୁଚ୍ଛ !! ଏବେ ଦେଖ ସ୍ତମ୍ଭିତ ଲୋକ ଲୋଚନ ପୃଥିବୀ ଜାଗିଉଠେ କେଉଁଠି, କେଉଁ ଦେଶ ହୃଦୟରୀ ଦେଖି ! ନା ବୁଝିବ ଲୋକ କେଉଁଠି ଯେ ଜାଣେ ନା । ଯେବେ କେଉଁ ମା' ଚୋକ୍ଷାର ବନ୍ଧନ ଛୋଡ଼ି !

ସ୍ତମ୍ଭର ଗାଛିରୁ ଲତା ଖୋସା ତଳେ ଦୁଇହାତ ଯୋଡ଼ି, ଦେଶର ପାଦୁ ଚୋଙ୍କ ବନ୍ଦନ । ଅଶୋକ ଗଛ ଉପରେ ତାର ଝଙ୍କାର, ନୂଆ ଫୁଲ ଶାଖାକୁ ଅର୍ଘ୍ୟ ଦାନ, ଦାନ୍ତକାଠିକାକୁ ଦେଇ ଚାଲିଗଲେ—

ଏଠି ଚୈତାଳି ଢୋଲେ ଯେ ପାଣ୍ଡୁ ସୁନ୍ଦର । ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡର ଅଭାଗୀ ଧରଣୀ । ଏହି ପାଶ୍ୱର ରଙ୍ଗ ଦେବକ ଦଳ ଥିଲା । ଆଜ ବୃକ୍ଷ ଗଛରେ ଯନ୍ତ୍ର ଖେଳ ଧାଉଁଛନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସେ ଷେଟିକ୍ଲ, ପଛେ ପଛେ ତାର ସେନା ବାହିନୀ— ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ମଡ଼କ, ରୋଗ— ମହାମାରୀ, ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ପୁର ପଲ୍ଲୀରେ ସଂହାର ଲୀଳା । ବନ୍ୟା ଜଳ ବାଟ ଘାଟ ଅଟକି ଦେଲା, ପଶୁ ମଣିଷର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖ । ବଡ଼ମାର ଅଇଁଠା ଖାଲିକୁ ନର କୁକୁରର ଝଗଡ଼ା ଉଠିଛି । ଦେଶ ସାରା ହାହାକାର କ୍ଷୁଧା କାତରତାର ପ୍ରଳୟ ନୃତ୍ୟ । ତପ୍ତ ନିଶ୍ୱାସର ଝଞ୍ଜାବାୟୁ । ପେଟ ଜ୍ୱାଳାର ଅଶ୍ରୁ ଅସ୍ତ୍ର । ତଥାପି ନିଳିମା ଦେଖେ—ବୃଷ୍ଟିର ପଥ ଏବେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ । ଆକାଶ ତ ଘନେ ତରଳ ସଘନ । ଆଗରେ ଯାହା, ଏବେ ବି ତାହା ।

ନୀଳ ପାହାନ୍ତ ରଶ୍ମି ବାଟି ପାହାଡ଼ ଉପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠେ, ଝଟିକୁଆର ଟେଣ୍ଡୁଅ ରୁଠରେ ରଶ ଖେଳଏ । ମଲ୍ଲିମାଳ ତୁଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦେ, ଦେଖାଳ ବନରେ ରଙ୍ଗ ଖେଳେ । ଜଳ ଦିଏ, ଘାସ ଦିଏ । ପକ୍ଷୀ ଗାଏ, ବାଘ ଦୌଡ଼େ । ନିଳିମାର ତେବେ ଦୁଃଖ କଣ ? ଖାଦ୍ୟ ନାହିଁ, ଶୋଷ ତ ଅଛି । ରୂପ ନାହିଁ, କୋମଳ ରୂପ ଯୌବନ ଅଛି । ଜନନୀ ନାହିଁ । ହାଇ ପଡ଼ୋଶୀର ସାଥୀ, ସାଥୀ ତ ଅଛନ୍ତି । ଝଲସ କଟିଲେ ବନ୍ଧୁ ଝଲସ ବଟେନି; କ୍ରୋଧ କିଏ ? ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ ଜଳ ତ ଭଲ ଏଥର ଲଭିବ ନାହିଁ !! ନିଳିମା ତେଣୁ ଶୋଚନା କରେ ଯେତେବେଳେ ସଞ୍ଜବେଳେ ବୁଝ କହେ—"ଏବେଳ, ଦୂରରେ, ସ୍ୱରେ, ବନେର, ନୂଆଟି ଦେ, ଘଣ୍ଟା ଝରେ"— ତାଙ୍କ ବୃଷ୍ଟି ମନର ଚେତେ ତୃଷ୍ଣି ନେଉଛି ତାର ଦେହ ମୁଣ୍ଡରେ ଉଡ଼ିଯାଏ । ଏଥରେ ତାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନେ, କୋଣ ଭରେ । ହୋଇ ଅଛି ତାର ପଦ—"ହରେରେ ନିଳିମା, ତାର କେବଳ ଦଣ୍ଡା ଦିଅ

ତୋର ଲଭ ମତ, ନାହିଁ କଲୋ, ବାହାରେ ବସି ଗୁଡ଼ ଖେଳିକି, ଝୋଟ, ହେଉ, ଗୁଣ୍ଡି ଖୋଟିବଣି । ଏ ଓଳ ଘଷ ମୁଣ୍ଡା ଭଲର ନାହିଁ ?" କଲତା କହେ—"ମୁଁ କଣ କହିବ କୋ ?" "କଣ କହିବୁ ! ଆଜେ ଅଗ ଘା ବାଣ୍ଡା ଘଟୁଆଳକୁ କହିବୁ— ଅନ କୁଟିଲେ ମୁଦି ଦେବା, ଗୁଲ୍ଲି ଅଠେ ଖଆଇ ଦେବ ।"

"ହଁ" ଚାଷର ଘାସର" କହୁ କଲତା ଆକୁ ଦ' ପିଠ ଲେଲ ଗାଡ ।

● ● ● ●

ମୁଣ୍ଡାଁରି ବଣ୍ଡ କୁ ଝୋପାର ଘଷ କେହୁ ଦେବା ଗାଇଁ ତେ ଦେଖୁଲ, କୋର କଲର ଶୁଣୁ ବେଟିଚ କରେକଟି କୋଟେଲ ତେ ଉର ଅଚାନ୍ତ, ଦୂରିଷ, ଅନଣନ, ଗ୍ରେଟପୁର ଦ୍ୱାର ଡିଥାଇ ଦେବାରେ ତେଣୁ ମହାଜନ ପୁଅର କଣୀ ଲୈମିତ୍ତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ, ତା ଖାଳରେ ଦନ୍ତା ମାନ୍ଧା ମମତା ଖୋଲବା ତାଲେମି ଓଳା !! ଘଣ୍ଟ ଘାତୁଆର ବଳା କମ୍ବଳରେ କହଦେଲ "ତୋ ଦଳ କୁଟିଲ ଟେ ଦଳ ମାଲେ, ତେବେ ଯେବେ ଅବେଳ ମାଗି ଦେବୁ ଖୋଟେ ଅଛୁ ?"

ଦୁଃଖା ହେଲ । ଲୋକନା ନାହିଁ ତାର ଲଖନରେ । ଦଳ ଏ କଥା ଯେ ଏ ଗର୍ଜନ୍ତ କାଟିନାହିଁ । ସେ ଘଣ୍ଟା ଘାତୁଆର ଘରୁ ଫେରି ଅଣ୍ଟ ଅଧ୍ୟ ବାଟେ ବାହାରର ଅଧ ଦ'ଣ ଘଣ୍ଟାଫଳ ଦେଲଚ, ତାହା ଘର ପିଲ୍ଲାଙ୍କ ଖେଳାଏ ବାଲୁଙ୍କୀ ଦେଲ । ଦଏ ଦଣ୍ଡ ଉଦ୍ଭା ଦେଲ ତ, ଦଏ ଦ'ଣ ମଜା ଦେଲ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

କଳଙ୍କା କହୁଛି ଅଛି—"ବୋଉଲୋ, ଦେଖିଲ ତଦେଗାରେ କୁଅଠର ଯୋଡ଼ିଏ ବାଡ଼ିଆ ବୃଦ୍ଧା ମରେ ଅନେକ ରଧାନ୍ନ। ମନ୍ଦ କୁହଁ ତର ମାଡ଼ିଲା ଲୋ" ଭାକୁ କୁଲରେ ଅଣ୍ଟିରୁ ଯା ଅଖାଷ୍ଠଦେଲ ମା ଦିଅ ଦୁହୁଁଙ୍କ ଓଳିକୁ ଚଳଣା। କଳଙ୍କା ୧ଟି ଲେଲ ଅନ୍ନ ଏତେ ପାଇଲ,— ଏପରି ନୁହେ । ଯା ନନା ବାଡି ପତ୍ନୀ ମଲପନ୍ଦ୍ କଳଙ୍କା ଯା ଭୂଅର ଦେଇ ଅଯନ୍ତ୍ର ତା ଠାରୁ ସେ ଫଳେ ପୁତ୍ରେ ପାଇଶ। ପତ୍ନୀ ଥିଲ ଗାଁ ପାଚର ସୁବଣ ପତ୍ନୀ। ବାଙ୍ଗଣ ପରିବା ଭଲ ଲେଉ । ଆଳର ପୁଅ ଦିଅ ଖାଏ ମହିଷା ପରେ ବୃଦ୍ଧା ବାଳକୁ ସେ କଳଙ୍କା ଭାଇ କଳଙ୍କ ସୁଦର ସୁହାର ବିଅଷିକ କରୁ ଦେଲେ । ମାଠ ଭଗମ ନ ଦେଇ କଳଙ୍କାର ଅଠ ବରଷରେ ପତ୍ନୀ ବାହୁଡା ବାହା ଧଇଲ । ତାଙ୍କ ଅଶିକୁଡା ଗୋପିଦେନ ଚଳର ଥିବା କମିଟିଙ ଭଞ୍ଜ ବଣତେଁ ଠକ ପାହିଁପନ୍ତୁ କହାର ଦେଲେ। ପତ୍ନୀଙ୍କ ପଡ଼ୋଶୀ ସୁକୁମ—ଚଜନ, ଗାଁର ସୁବଣ ପଥା ଦେଲ । ଅଳ ଅଣୁଗ୍ରାନ ପତ୍ନୀଙ୍କ ମାଇପ ଦିଅ ବନ୍ଧାଇ ଦେବ !............

ଅଠ ବରଷ ପନ୍ଦ୍ର କଳଙ୍କା ମା ସଙ୍ଗେ ଥାନ କୁଟାରେ ମିଶିଲ। ତାର ସ୍ନେହଳ ରୂପ ଦାସ୍ ଏଣଟି ଗାଁ ବାଳକ ମନଚାକୁ ଟାଣି ରଖିଲ। ଏବେ କଳଙ୍କା ତୋଚଲ ପତ୍ନୀଙ୍କ ଦିଅ କୁନ୍ଦ । ସେ ଦେଇ ଗାଁର ଝିଅ—ଗାଁର ପରୁ । ଗାଁ ବାଲର ସ୍ନେହ ସେହାଇରେ ଗାଁ ତାର ଦେଲ ଶୁଦ୍ଧିଙ୍କ। ଅନନ୍ତଅନ୍ତ ଚଲନ୍ତ ତେଜରର ପାଠ ନାମ—ସୁଣ୍ଡିଗୁ, ବୁଲନ୍, ବଣବର, ଦେଇ ସୁଣ୍ଡିକ, ଅଇ ଶୁଦ୍ଧ ସବାଳର ଅଳତା ଜାଗାଇଲ ତାର ପରମ

ମୁକ୍ତ ଗିରି ସେ ତାର ମାନ-ସଂସ୍କାରରେ । ତାର୍ କଣ୍ଠଗୀତ— ଝଂକୃତ କଲେ । ଓଁକାର ଝଙ୍କାର । ଏସ ତା ନାଭି ଘିଁ ସ୍ପନ୍ଦନରୁ ସେ ଦୁନିଆ ସାରା ବିଶ୍ୱକୁ ନାଦ ସୁଣ ଦେଉ । ଉକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ନାଭ ଦେଶର ଦେବୀଙ୍କ ଛପି ତାର ସ୍ୱର ଫାଟର ବାସ ଦୁନିଆକୁ ଦେଖିଲା ସେ । ସେ ଲଗାଇଲେ ବ ରେଡ଼ ପରୁର ।

ଅଳକେ ଘରର କ'ଣ । ଦେବୀଙ୍କ ଗୃହର ଅଂଶ ଉଧାର ଶଓ ମା' ସେଠ ପୂଜା କରନ୍ତି । ସେଇ ଶାଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତୋଷକୁ ଜାତ କଲେ । ତୋଷ ପାଖରେ ରଖିଥିବା ଦେଖିଲେ ଦେବୀ ଉପରେ ରଖିଥିବା ଲୋ ଜଣେ ଦେଖାଇ ଦେଲେ—ଦେଖୁଛ ତୁମ ଏଠାରେ ଦାଳେଶ୍ୱରଙ୍କର । ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟିଏ ଜନ୍ମ ପାଇଁ । ଏ ଦେବୀ ମାଟିର ଲେଖା, ମୂଳ ପୂଜା—ସେ ପାଖର ଦେଶ କୋଣାର୍କ । ଲକ୍ଷ ଧନ, ଦେବ ପଟ୍ଟ । ଏକ ଏକା ଦେଖାଇ । ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ ଆଣି ଦେଖି ମନ ତାହାର ମନ୍ଦାପାଲିଲା । ସେ ଶୁଣେ କହିଥିଲେ । କେନ୍ଦୁଙ୍କୁ ଭୂଷଣ ଦେବେ । ସେଥିକୁ ଉପରେ ରହିବ ନାହିଁ । ଜନ୍ମକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଗଲେ । ବାହା ହେଲେ ସେଠି ଦେବ । ଆଉ ସେଠି ତ ହଜାର ହଜାର ଦର୍ଶନ ଦେବେ ଓ ସେ ଜାଗିଲେ ମିଳିବା ନେଇ······ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେଖି ଭାବ ରାଗ ଉଠିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ । ଅଣି ଅରରେ ଦାରେକ୍ଷ୍ମର ପଟ୍ଟ ଧନ ଦୂରେ, ମନ ଭିତରେ ତାର ଶରେ ଦୁଃଖ ଜାଗିଉଠେ ।

ଜାଣ ଓ ଦୂରର ଦୂରେ । ସାତ ଦୂରେ ସେ ଧନ—ହେଉ ସତ୍ୟ । ଦୁଃଖ ଆର ଅତି ମଧୁର । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭଲ ଲାଗେ କହନ୍ତି

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଇ ଦେଇ । କେତେ ସଞ୍ଜ ପରେ ଗୋଟାଏକ ଭଲ ନାଟକୁ ନେଇ ଶନେଇ ସମ୍ଭାଳ ତେଜିଦ ଦର୍ପଣରେ ପଡ଼ନ୍ତି ଯାଇଁ । ଦଶ ବର ସୁମାତ୍ରା ହୋଇ ଚାଁ-ନମଲ ଦ୍ୱିଗୁ ଦୋଳିଲା । ଗାଁ ବାଳ ପେଉଁଥିକ ନୂଆ ଦେଇ ଉଗ୍ରବଳେ— ଶ୍ୟାମ ଜଣେ ଲଳିତାଙ୍କୁ ବାହା କରିବ ବୋଲି, ନେଇ ଯାନ୍ତୁ ଲଳିତା ଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ଦେଖି ଲାଜ କରେ । ଶ୍ୟାମ ମଧ୍ୟ ଲଳିତା ଘର କଥା ବୁଝା ବୁଝା କର, ଥିବା ନ ଥିବା ଚଉଠୀ, ଏକାଦଶୀ, ଅମାବାସ୍ୟା, ସବୁଠି ନାମରେ ବହୁ ବହୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଲଳିତାର ପୋଷାକ ନେଇଗଲଣିକି ଦେଖିଲେ ଅତ ଅଦରକେ ଚାହିଁକୁ ଯାଏ ।

ଘରକୁ ଗଲା ଦେଖି ବା ନ ଦେଖି ଲଳିତା ତାଙ୍କେ ଶ୍ୟାମ କୁହଙ୍କ ଭାଇ, ଅଥ ଶ୍ୟାମ ଭଉଣୀ— ଲଳିତା ତାର । ଅଥ ଲଳିତା ବୋଉ ପଚା ଭଲ ପରେ, ଶ୍ୟାମ ସୁପୁତ୍ର— ଲଳିତା ବୋଉକୁ ସେ ଦଶର ପୋଷିବ ।

ଲଳିତା ବୋଉର ଜନ୍ମରେ ଅଛନ୍ତି ଦେଇ ପୌତ୍ର ପଚାର —କଣ କହୁଛ, ଶୁଣ ? ଏ ସ୍ୱପ୍ନର ସ୍ଥଳରେ ଅଭ ମିଳନ୍ତି ? ଅଶୋକ ଦେଖେ ସେମାନେ ଯେଉଁ ତୁମକୁ ନେଇ ପୋଷିବେ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି ।

ଲଳିତା ବୋଉ ନେଇ ଶୁଣେ । କହେ— ଏତେ କଣ ଲୋକେ ମୋ ଦୁଃଖ ସବୁ ଶୁଣିଛନ୍ତି ?

ସତ କଥା ।

ହଠାତ୍ ସନ୍ଧ୍ୟା, ତଳକୁ ଉଠିଲେ— "ଧର ଧର, ମାର ମର" । ଲଳିତା ଏବଂ ଅଭ୍ରଙ୍କ ଶବ୍ଦକୁ ପାଞ୍ଚଜଣ ଛପିଥିଲେ ଗୋଟାଏ ଘାସ ଦଣ୍ଡକୁ ବନ୍ଦ କରନ୍ତେ ।

ଅଜଣେ ହୋଇ ଯାଏ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଟେକି ଉଠି କେତକୀକୁ ବାହୁରେ ଘେରି ଦେଲା ଏ । କେତକୀ ତାର ମୁହଁକୁ ନ ଚାହିଁ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା— "ବୋଉ, ମୋ ଉପରେ ବହୁତ ରାଗିଛୁ ନା ? ମୁଁ ତତେ ଅଜଣା ହୋଇ ଗଲି, ବୋଉ ?"

ପ୍ରଶ୍ନ ଶେଷରେ ଗୌରୀ ଆଈ ଧାତ୍ରୀ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ କହିଲା—'କେଉଁଠି ଥିଲୁ, ମା ମୋର କେତେ ଦିନେ ଦେଖିଲି । ଆଉ ଏଠି ଆସି ବସିଲୁ । କେତେ ଦିନ ହେଲା ତୁମକୁ ଦେଖି ନାହିଁ ହୋଇ ରହିଥିଲି ମୁଁ ଏଠାରେ ବସି । ଘର ଦୁଆରେ ଲୋକମାନେ ଆସନ୍ତି ଯାଆନ୍ତି ପଚାରନ୍ତି । କେଉଁ ଦିନ ଦେଖିବାକୁ ଆସିବ ଘରକୁ ଦେଖି ଯିବ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲି ବେଳେ ବେଳେ ! ଆଜି ତାହା ଏ ପୂରଣ ହେଲା !" × ×

କେତା ବୋଉ ମଧ୍ୟ ବୁଝି ପାରିଲା—"ଏମିତି ପିଲାଙ୍କୁ ତ କେହି ଦେଖେନି"—

"ଦେଖ ସେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଛି ଚୋରାଚୋର, ଏ ରାତିକାଳେ ତାଙ୍କରେ ହିତ କେଉଁ ନାହିଁ କି ଧାତ୍ରୀ, ମନୋରମା !" ବୋଲି କହି ଉଠିଲେ ।

କେତକୀ ଚକ୍ଷୁ ଅନାଇ । ତାକୁ ଏ ଗୁହାରେ ଲୋକେ ଦେଖି ନେଇ ଯାଆନ୍ତି । ତାର ପୂର୍ବର କଥା ଏ କେତେ କହିବେ । ସେ—ତାର ପୂର୍ବ କଥା କେତେ ପଚାରନ୍ତି, ସେ ତାକୁ ନେଇ ଗଲେ କେଉଁ ଦେଶ !!

"ଅଲ୍ପ ଗୌର ସ୍ୱଜନା ଉଆଉର ବୋଉ ମତେ ଶ୍ୟାମ ସ୍ୱଜନା ହାତରେ ଦେବ ନାହିଁ । ନ ଦେଉ, ମୁଁ କଣ୍ଠ ନିଜ ଥରେ ଘର ଛୁଟରେ ଶ୍ୟାମ ସ୍ୱଜନାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ମତେ କିଏ ମନା କରିବ ?"

ଦୁଇଦିନ ପରେ ଗୌର ଚିଠି ପାଇଲା ତାଙ୍କଠୁ— ସେଇ ବାଟେଶ୍ୱର ଲେଖିଛନ୍ତି— "ଏଥର ବୁଦ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦ୍ୟ ହୋଟେଲ୍‌ରେ ଅପେକ୍ଷା କରିବୁ । ତମେ କନ୍ୟାକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଏଠାକୁ ଆସ । ଆମ ହାତରେ ସମର୍ପି ଦେବା ଧର୍ମ ରହିଯିବ ।"

ଗୌର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଚିଠି ପଢ଼ାଇଲା । ଏବେ କ ଭାବର ସେ ସୌଭାଗ୍ୟ ଅଛି । ତେଣୁ ଖୁସୀ ପୁରୁଷ ଭଳିରେ ସଜଫଳ ଗୁଡ଼ିକ— ଜଳଡା ଉଜାଣରେ ।

ତା ପରଦିନ ପ୍ରଭାତ । ଡାକ୍ତ ଛୁଟିଛୁ କଣ ଗାଡ଼ି ଦେଇ ହେମମୁଖୀ ହୋଇ । ସ୍ୱଜ କଲ୍ୟାଣୀ ଦୁହେଁ ବସିଛନ୍ତି ପଛ ସୀଟ ଉପରେ । ସ୍ରୋତ ନେ ନାଉ ଚାଲୁ ଦେଇ ବାଳୁପୁରିର ପୋଖରୀ ବଣ୍ଟି ଦେଖିଲେ ଦେଖିଲେ ଭଲଗାର ପ୍ରଗାଢ଼ ମୁହଁରେ ଏକ ମୂର୍ତ୍ତି କହୁଛି— ମଧୁର ଛଟା । ଜଳଡା ଅଛି ଅନେକ ଭିତରେ । ଯେ କେଉଁ ସ୍ୱଜନା କହୁଛି ତା ଗୌର ସ୍ୱଜନା କଥା । ତେଣେ ମନର ଉଦାସ ଯେ । ନିଜର ସ୍ୱଜ ଶୁଣିଲ ମଧ୍ୟ ଏ ନଦୀର ଧାରରେ ହାତକୁ ଉଠାଇ କହିଲେ କେ ତାଙ୍କୁ ଦେଇ ସ୍ୱଜ ଜାଣନ୍ତା ? ଗୌର ସ୍ୱଜନା ତାଙ୍କୁ ଅଛି ମୁକ୍ତ ସଙ୍ଗରେ ନେଉଛି । ସେ ଅଜ ଦେଖି ଦେଖାଇ ଦେଖିବ, 'ବଡ଼ ଠାକୁର ଦେବାଗ୍ର ଦେଖିବ । ସମୁଦ୍ର, ଜୈବ, ଜେବେ କଥା ଦେଖି ଆଖି ସବୁ ଭରି ଯିବ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୁଁ ମାଁ ପଟରୁ ମୃତ ଅପିଚନ୍ତ୍ର ବୋଲି ବୋଲ୍ଲ କହୁଥିଲ। କୁତୂହଳ ପାଇଁ ମୁଁ ଟିକେ ଦେଖିଲି।

ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗିରେ ଦଶାରେ ତ୍ରିପୁର ଜାତ୍ୟସ୍ ବସ୍ଥିଥିଲେ। ଗୌର ଲଳିତାକୁ ନେଇ ଚୋଟିଏ ଗାଡ଼ୀରେ ଗାଣ୍ଡେଥିଲେ। ଲୋକେ ପୋଷାକ ଦେଇ ଦୋକାନକୁ ତଳ ଲଳିତା ଅଣିଥିଲେ। ଲଳିତା ମୁଗ୍ଧ ହୋଇରେ ଦେଖିଲା—ରେଶମ ବାଂ, ଝୋଲାଗାଡ଼, ଜୋତା ନ, ଚୋଟବାଡ଼, ଦୂପଟ୍ଟା— ଏସବୁ ଦେଖିବାର ଆନନ୍ଦ ଭଳିଆର ରୋଗ କେଲେ ତା ସ୍ମୃତି ଅଜାଣତ୍ରେ ଝଟେ ନେଇ ପଡ଼ିଲ ଯେ, ସେ ତା ବାପାଙ୍କୁ ସ୍ମୃତ ପଚିଲା। "ମୋର ସ୍ୱପ୍ନଟିଏ ନାହିଁ। ବାପଙ୍କୁ ମା ନାହୁଁ। ପୁତ୍ରର ଜନ୍ମ ପରେ ତାଙ୍କୁ ଏତ କଷ୍ଟ ଦାଇ ପଳାଇ ବଦଳେ, ତାଙ୍କୁ ସେ ଦେଇ ତଉ ନଦୀ ଦୋଷ ପାଇଁ ଚୋଟିଏ ଭାଗ୍ୟରେ ଥାଇ ଅଛିଦେଇ। ଏଣେ କୁମରୀ ତାନ୍ତେ ଦକ୍ଷ ପାର୍ଶ୍ୱ ଦେଇଥିବା ଭଗ ଶ୍ରେତ ଟିକ ଅଜଣା।".............

ଗୌର ଶୋଭୁନ ଲଳିତା ଥାଏ। ଲଳିତା ସ୍ନେହ ଦେଖି ଖୁସି ପାଉଛି ଅଭଟର। ସେ ଖାଇବାକୁ ନାହିଁ କଲା। ଗୌର ବାଜା ବଜାଏ। ଦୁଇଟି ସୁରରେ ଭେଳ ଶ୍ରେଣୀ ଦଲେ। ହଠାତ୍ ଗଙ୍ଗାର ସ୍ମୃତିରୁ ଅନେ ଚୋଟିଏ ହଠାତ୍।

ତଳ ଅଟିବାକୁ ଆଉ ଅଳ୍ପ ସମୟ ବାକି। ଗୌର ଲଳିତାକୁ ମୂହୂର୍ତ୍ତର ବାହାର ଦେଇ ଗଲ ଟିକେ ପାଇଁ।

ଏଣେ ଲେଲ ଅଟେ। ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର, ତୃତୀୟ ଥରକୁ ଲେଟ ଛୁଟି ଅଛି ତ ସେବେ ବାହାରେ ଚଢ଼ିବାକୁ। ସ୍ୱଷ୍ଟ ଭଳ

ଧୂଆଁ ଛାଡ଼ି ଗାଡ଼ିଟା ଅସି ଠିଆ ହୋଇଗଲା ପଛରେ । ଲୋକ ଭିଡ଼ ଭିତରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟା ମାତ୍ର ମୁକ୍ତ ହୋଇଗଲି ଖଣ୍ଡେ ପାଇଁ । ଗୌର ଅଟକେ । ଲଳିତାକୁ ନେଇ ଚଢ଼ିଗଲା ଗୋଟାଏ ଡବାରେ । ପଛେ ଯେଉଁଠିରେ ଅଟକୁ ବସିଥିବା ଲୋକ ଦେଖିଲେ ବସିଲେ । ଲଳିତା ଗୌର ବସିପଡ଼େ । ଗୌର ମୁଖ ମଣ୍ଡଳରେ ସ୍ମିତ ଉଦ୍ଭେଦ ।

ମୁଁ ଗଲି ନ ଥିଲି । ଚାଲିଲା ଗାଡ଼ି । ଗାଡ଼ି ବଂଶୀ ବଜାଏ ଚୋ.ଲୀଲ—ମନ୍ଥର ଗତି ।

ତୋତେ ଗୌର ଥରେ ଦେଖିବି ବୋଲି କହିଲା—"ହଁ ତ ଠିକଣା ଗଲେ ପଢ଼ିବ ।" ତହୁଁ ପଢ଼ିଲି ଚଳନ୍ତି ।

ଗାଡ଼ି ଗତ ଉପରକୁ ଧ୍ୟାନ ଦେଉଛି ।

'ଭଲପା ବନ୍ଧୁ ଗୌର ପତ୍ନୀ ଲଳିତା ଦେଖି ପଢ଼ିବାକୁ ଉଠେଇ ଦେଲେ ପଇସା ଖଣ୍ଡକୁ ବଢ଼େଇ ଲଳିତା ହାତକୁ ଉଡ଼ ଦେଇ ଚୋଖି ଦେଲି । ଲଳିତା ଜୋର ଦେଉଛି ନା— ସେଇ ଦାଡ଼ିମ ଫୁଲଟା— ଯାକୁ ସେ ଗୋଲା ଚନ୍ଦନରେ ଦେଖି ଚଢ଼ାଇଥିଲା ସେ ଦିନ । ତାହା ଏବେ ଚୋଳକୁ ଝୁଲୁ—ଝୁଲୁ—ଝୁଲ ଝୁଲ ଉଡ଼ ପଡ଼ିଲା

* * * *

ଖୁସିରେ ନେଇ ଗାମ ଲଳିତାକୁ କହି ଭୁଲରେ ନଦେଖି ଗେଟରେ ଦେଖ ଡାକ ଭୁଲରେ ଉପର ଓଳକୁ— ଲଳିତ ଗୌର ଜଳେ ମୁହଁ ଚାଲିଥିବ । ଗୌର ହେଉଥିଲା । ଲଳିତା ମାତ୍ର, ନଈ ଘାଟ ସୁନ୍ଦର ଅଛି ।

ମନ ତାର ମାନିଲା ନାହିଁ । ସେ ଦର୍ଶ ଦର୍ଶନ
ଶିଖାଳରେ ଉଠିଲ ସୁନ୍ଦୁ ତେଜ ।

* * *

ମାଘ ପଡ଼ିଲାଣି, ଶୀତ ଚଢ଼ି ଚାଲିଛି— ବାଲେଶ୍ୱର
... ବାହାର ହେବେ । ଦଶମୀ ଦିନ । ଦଶହରାରେ ଗାଁ ବାଲ
ଗୌରକୁ ଦୂରରେ ହବା ଭଦ୍ରକରା ବଢ଼ିଲେ । ଭଦ୍ରମାନଙ୍କ ନ
ହେବାକୁ କର୍ଷ ପାଣି ଟେକା ରନ୍ଧନ ମନା ହୋଇଛି । ଗୌର
... ଘେରରେ ପଡ଼ିଲୁ । ବାହାର ପାଇଁ ଦୁଃଖିତ ନେଇଗଲେ
... ଏ ହେଲେ ହୋଇ ବାହା ହେଲିବ ।

ଗୌରର ଦୁଃଖିତ ପର ଦୁଃଖ ଦେଖାକୁ ବ ଗାଁ ବାଲର
ମନ । ଏଣେ ମନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦୁଃଖିତ ଭାବ ଗୌର ବାବାକୁ
ହେବା । ତା ପରେ ପୁରୁଷମାନେ ଟେକିବା ଘୃଣା ମୁଖ—
ଦୁଃଖୀ ସୁନ୍ଦର ହେଲେ । ଦଶମ ପୁର ଦୂରରେ ଦେଖି ଦେଖିଲ
... ବୋଲ ଭାବିତ ହୋଇ ଦୁଃଖୀ ପର ଦେଖିଲା । ଗୌର
ପୁଅ—ପାଁ ଭଦ୍ରମାନ ନ ବୁଝିବା ପାଏ ସେ ହବା ଦେବ
ପାରେ ନାହିଁ ।

ଦୁଃଖୀ ପଢ଼ିବା ମୁଣ୍ଡରେ ଠିଆ ହୋଇ କହେଉ ଦୁଃଖୀ
ଦୁଃଖ ଦୁଃଖର ଭାବ ମଣି । ଦୁଃଖର ମୁହଁରେ ପାଉଥା ନାହିଁ ।
ଏମ ପାଇଁ ଦୁଃଖୀ— ହେଉଛି । ତା ପରେ ଉତ୍ତରେଣ
ଉତ୍ସାହର ମନ ଭାବ— ନେହୁ ତାହାକୁ ଭାବ ନ ଦେଖାକୁ ।
କହିଲା ଦେଖ ଦଶ୍ୟ ଭାବ ଦୁଃଖି ନେଉଛିଲ ନେହୁ ପର
... ରହିଲା । ମନର ପରେ ଦେଖ ନାହିଁ ଦୁଃଖ ଦୁଃଖ ...

ସେତେବେଳେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସେ ଖୁଣ୍ଟରେ ଠିଆ ହୋଇ ଗୁହାରି କରନ୍ତୁ ମୁଣ୍ଡ; ସେଇଠି କଲଣା ଶ୍ୟାମକୁ ଦେଖି ଅଡ଼ୁଆ ହୁଏ, ପେଟ ଫେଟ ଶ୍ୟାମକୁ ଗୁହାରେ ।

ଶ୍ୟାମର ଅଣ୍ଡି ଫଟିଲ ହୋଇଛି । କେବଳଟି ଲଟାକୁ ଗୋଡ଼ାରେ ଶ୍ୟାମକୁ ଗୁହାରିଲ । ଶ୍ୟାମ ତଳକୁ ଦୁଲିଲା । ଦୁଲି ଅଣିଲ । ଅତ ଭଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡି ହୋଇଛୁ । ଶ୍ୟାମ ତାକୁ ଘରକୁ ନେଇଗଲ । ଝାଳିଆକୁ ଦେଲ । ଦୁଖି ଛନ୍ଦୁ ମେଷ ସେ ଝାଳିବାକୁ !! ମେଘଧାରାକୁ ଭଗବାନ ଘଣ୍ଟ ଭାଗରେ ମଧ୍ୟ ରଖିଛନ୍ତି ଛଡ଼ ଶ୍ୟାମର ତଳ ଦୁଖ ଦେଲ । ଅଗଦନ ସକାଳୁ, ଶ୍ୟାମ ଉଠି ଦେଖିଲ କେବଳଟି ତାର ପାଦତଳ ଖେଣ୍ଟ ଉପରେ ମରି ଶୋଇଛି ।

● ● ● ●

ଦୁଇଦିନ ପରେ ଚେନେ ତାର ପାଇବ ଗୋରୁ ଦୁଆରେ ଆସି ଗଲା । "ଉଠି ଯା, ଉଠି ଯା" ତାର ସୁଖି ଏବ ଶାନ୍ତି-ଭଙ୍ଗ କଲା ଗୋରୁ ଆସି ଦୁଆରକୁ । ଅବଶ ତାକୁ ଉଠି ଦେଇ ଗୋରୁ ଦେଖିଲ—ଉଠିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ ଦେଖି । ସେ ଘଞ୍ଚାଇଥିବା ଲଠିଆ ତାହୁଁ ଦୁଆରେ ଦୁଇ ଦୁଇ ଥର ଅଛନ୍ତି । "ଦାଡ଼ୁଆ ଉଠ"ରେ ଶେଷରେ—ସେହି ଠିଆରେ ତାହୁଁ ଏବ ଗଡ଼ାନ୍ତି ।

ଗୋରୁ ବଞ୍ଚାଏ ଦେଲ । ଛତ୍ର ଦୋଳରେ ଲଣ୍ଡା ଅଶୋକରେ ଯାଇ ଦେଖିଥା ଚଳୁଆ ଭାରୁ । ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ବାହାର ଦେଲ । ତାଙ୍କ ସଜ ପାଇ ସଜାଡ଼ ଲଗାଇ ଦେଲେ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଗୌର ଘରେ ଘରେ ମୃଦଙ୍ଗ ବାଜବ । ତୋଟା ନେବାକୁ ଲକ୍ତା ବୋଉକୁ ତାଙ୍କ ଅଧିକ । ମାତ୍ର ତୋଟା କୁଟିବ ଲକ୍ତା ବୋଉ ବାହାକୁ ଥିବ !

ଲଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡି ଅଛି ବଡାଇବ ଲକଡାଙ୍କୋକ ପହଞ୍ଚ ନରେ । ତେବୁ ଉଠିବାକୁ ଶକ୍ତ ନାହିଁ । ଅନ୍ଧାରରେ ଅନ୍ତର ତାର ଫେଡ ଉଠୁଛୁ । ସେ ବଡାରେ ଲଣ୍ଠାଣ ପାଦ ଉଠାଇକୁ ଗୁଡ଼ିଛୁ ତ, ଘରର ଛାନ ଫେଡ଼ ଲକଡା ଦଶ୍ଚର ଉଡୁଛୁ— "ବୋଉ, ମୋ ପୁଅ ତୁ ଏବେ କଣ୍ଠୁର ଯାଉଁଛ ?" ଡାକୁ ଦୂରି ଫେରଉଛୁ ତ ବାହୁବାଡ଼ ତେଉ ଦେଉଛୁ— "ବୋଉ, ମୋ ପୁଅ ତୁ ଏବେ କଣ୍ଠୁର ଯାଉଁଛ ?" ଅଣି ଦୁଲେଇବ ଲଗେ ବୋଉ । ଅନ୍ତର ଭିତରେ ପୁଣ ଉଠିଲ— "ଏବେ କଣ୍ଠୁର ଯାଉଁଛ ତୁ ମୋ ପୁଅ, ବୋଉ ?" ବୁଢ଼ୀ ଆଉ ଜଣେ ଧୋଇ ପାରବ ନାହିଁ । ଅଭିମ୍ନ ଟଳଇ ଅଣ୍ଡ ଝରବ । ଜଣ୍ଣ ଥାଇ ଚାଲବ ନେବ । ସାଉ ଓଳିଏଁ ଓ ବାଟ ଦାଣ୍ଡପଣ ନେଇ ଲକୁ ଖାଇବାକୁ ଅଣିତେଲ । ବୁଢ଼ୀ ଜରୁ ଜଳ ଛୁଇଁ ନେବ ନାହିଁ । ସରକୁ ଅପେକ୍ଷା କର ରହିବ ।

ସେହିଠରେ । ବୁଢ଼ୀର ପ୍ରାଣବାୟୁ ଉଡ଼ିଗଲା ଅନ୍ତୁ ଛିଡା କର୍ମ୍ମର ଭଲ ଲଗୁଥିଲା । ସେ ଅନ୍ତୁ ଚଣ୍ଡୁ ବୋଇ ଡାକ ପଡ଼ିଲା— "ଲକ୍ତା, ଲକ୍ତା" । ମାତ୍ର ଲକ୍ତା ସେ ଡାକକୁ ନେଇଁ ବୋଇକର ଯେଉଁ ଦୁଃଖର ତ୍ୟା ତୋର ସେଇଁ ଜଳ ଅର୍ଥିରେ ନେଇ ତାକୁ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିନ୍ତେ ନାହିଁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଚଇତାଳୀ—୫

ଭୁଲ

ଗୋଟିଏ ଜୋଡ଼ାର ଦୁଇଟି ଫୁଲ । ଗୋଟିଏ ଶରୀର ଦୁଇଟି ବର୍ଣ୍ଣ, ଗୋଟିଏ ଚେହେରା ଦୁଇଟି ଭୁଲ—ଦୁଆ ଅଛ ପଦା ।

*　　*　　*　　*

ଶରତ ଶେଷ । ପାଉଁଶିଆ ପାହାଡ଼ ତଳେ ଗାଁର ଘାଟ ପାଣି ବଢ଼ି ଯାଇଁଛି ଘାଟ ବଡ଼ାରେ ବାନ୍ଧ । ନାଳ ଦେହ ଉପରୁ ମାତ୍ର ଦୁଆ ଦେଖା ଯାଉଛି ।

"ଦଦା, ଦଦା, ଭାଇ— ଭାଇ— ଭାଇ ଭାଇ" ଘଣ୍ଟ, ପଦା ଅଛି ପିଲୁଆରେ ଚେଷ୍ଟା କରି ବାରି ଧାଇଁ ପଳେଇ ମଧ୍ୟ ବାର ଦୁଆ ଜଳରେ ଭାସି ଚେର । ମାତ୍ର ବାରର ଭୂତଳ ଅନ୍ଧାରରେ ଦୁଆ ପାଇ ଭାଇକୁ ଡାକିଲେ । ବାର ସେ ହାତ ନେବାକୁ ଦେଖିଲ ଦେଇଲ ପଦା ଚେଷ୍ଟା କରି ଦୁଆ ପାଖରେ ଠିଆ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏଇ ଖୁସି ଖାତ ବସ୍ତାଳିଏ କଏ କୁମର୍, ଧାଇଁ ଆସି ଦୂରରେ ରହି ଦେଖିଲେ—ହସ, ହସ ଲାଗି କେବଳ ତାର ମୁହଁରେ ଚିପ ହୋଇଛି । ସତେ ଯେପରି ସେ ଯେଦନ ସ୍ୱପ୍ନର ସେ । ହାତରେ ତାଙ୍କର କେଶୋଷା ସୁନ୍ଦର ।

ଝମଟ୍ରେ ଉଠି ଗଲ । ଖାଦାସ ଛୁଟିଗଲ, ତାଳ ଫୁଟିଗଲ ।

* * *

ତାପର ଶୁଭ ପର୍ଦ୍ଦା ଉପର ଭୂଗଳକୁ ମଣିଥିବା ଲଣ ତଡ଼ି ଦୂରିଲେ ବର୍ଷ ଗୁଡ଼ିକ । ଏତ୍ର ନ ଶୁଣିଲେ ଅଲ ଏକ୍ରେ ଅଭ ଅଣା ନାହିଁ ।

ଦୁଆ ତୋଳୁ ମା' ପାଖରେ ବସି ଦେଲ ଜେଙ୍କୁ ଗଲ ।

* * *

'ବୋଲପାଲ'ର ଯେ ଝାରେ ପାଟିଟି ବର୍ଷ ଧରି ଉଲଛ । ....ଦୁଆ ଚିଲୁ ପେନ୍ଦଲ । ଝଏ। ଅଶିଥିଲ, ସାତୁଡାର ଝେଟକୁ କେତେ ଯୁକ୍ତ ମୁହୂରଳ । ଗ' ହାତର ଭୁବି ଅଟି ଲୁଣି ଦ'ଥର ମଧ୍ୟ । ଜଲ । ଅଚ ଅ ଦୁଚ୍ଚିକ ବୋଲୁ ନ ବେଳ ଲୁଣ ଉଦ୍ଧବ ?

ଅଲପାଳିଭ ଶେଷ ହେଲ । ମା' ଦୃଷ୍ଟିର ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି । ଅଳ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧୁ— 'ଜୟ ହିନ୍ଦ' ଦୁଆ ଲୁଚିଲଟେଲେ ତୋ ନେତ ଅଶ୍ରୁ ଝରାଇଲ । ନେଜେ ସେ ବେଶେଶ ହେବେ କେଉଁଠ ଥାଇ ବହୁ ଅବ ଅଟିବା ଉଚିର ଅନ୍ୟା ଝଣା ବନ୍ଧୁ । ମ୍ ଭ୍ ବଧାନବ ହାତକୁ ବଦାତ ଦେବ ଅନ୍ଧ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାନ ସାନ୍ତୁର ପଅନ ହିଁ ଅଟି ସାକ୍ଷାତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରତିମା; ଧନ୍ଦସ ମୋଟେଃ କାନ ତେର ଭିତରେ ।

* * *

ଗଦା ରେଙ୍ଗୁନ ଯାଉଛି । ଅଗ ଅଗ ଯାହା ଚିଠି ଦୁଖ ପାଖକୁ ଲେଖୁଥିଲା ସେତିକି । ତାପରେ ଆଉ ଗଦାର ଖୋଜ ଖବର ନାହିଁ । ବର୍ଷେ ପରେ ଦୁଖ ଶୁଣିଲା— ଗଦା ରେଙ୍ଗୁନରେ କୋଉଠି ମାଲେରିଆ ରୋଗରେ । ଦୁଖାର ଦୁଃଖ ଫାଟି ପଡ଼ିଲା । ସେ ଯିବ ରେଙ୍ଗୁନ ତା ସ୍ୱାମୀକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବ ବୋଲି । ମାତ୍ର ଗଦା ଏ କଥା ଜାଣିପାରି ଲୁଚିକି ଲଗ ପଡ଼ିଲା । ଦୁଖୀ ହତାଶ ପ୍ରାଣରେ ଫେରି ଦେଶକୁ ଫେରିଲା ।

* * *

ଜାପାନ ବର୍ମାରେ ଓଲ୍ଟାଇ ପଡ଼ିଛି । ସହର ସହରକୁ ବୋମା ପଡ଼ୁଛି । ସେଦିନ୍ ଖାଲି ଲୁଚ ବର୍ଷୁଛି । ଲୋକେ ପ୍ରାଣ ବାଞ୍ଚାଇବାରେ ଲାଗି, ଘର, ଦ୍ୱାର ସବୁ ଛାଡ଼ି ଅଥ ଅନ୍ଧ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ଯେଉଁଠି ସବୁ ବାଟ ପାଉଁ ଦଉଡ଼ି ପଳାଉଛନ୍ତି ।

ଦୁଖୀ ବସି ଭାବୁଛି ତା ସ୍ୱାମୀ କଥା । 'ମହାପ୍ରଭୁ ଏତେ ଦିନ ଭିତରେ ଯେଉଁଠି ବି ଥାଉ ଭଲରେ ରଖିଥିବେ !'

ଦିନେ ସଞ୍ଜ ଅନ୍ଧାରରେ ଶୁଭିଲା—"ଗଦା ଫେରି ଆସୁଛି !" ଦୁଖାର ଦୁଃଖ ଶେଷ ହେଲା । ସୁଖ ଏତେ ପାଖରେ । ତା ଛାତି ଫୁଲିଉଠି ଲୋତକ ଝରିଲା ।

ଗଦା ଫେରି ଆସିଲା । ହାତରେ ପାଣ୍ଠି ନାହିଁ । ଘରେ ମଧ୍ୟ ଭାତ ମେଣ୍ଟିବ ନାହିଁ ।

ଦୁଃଖୀ ସ୍ୱାମୀର ରତିକାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଘରେ ସ୍ଥାନ ଦେଲା । ମାତ୍ର ମା ମାଇପର ମନ କି ଏଥିରେ ତୃପ୍ତ ହୁଏ ? ତାପ ଗର୍ଭର ସେନ୍ତେ ସ୍ଥାନ ଦୋଷ— ଓପାଳ ଦ୍ୱିତ ଗାଈ ବକସ ଘର ଧରି ଅନାଇ ରହୁଛି ।

ତଳ ଦୋଷ ପାଇଁ ରତିକା ଭିତରେ ଜନ୍ମ ପରମ୍ପ ହେଲା ସୃଷ୍ଟି । ରତିକା ସଦାର ତଳ ମେଳୁକ ଜଣା କେଉଁଠି ରହୁଦାନ୍ତି । ତଥା ଘରର ସମ୍ମତି ଲୁଚାଇ ଦେଇ ଗୃହ୍ଣି ପିତାଙ୍କୁ ଖୋଜିଲ । ଶେଷରେ ଦାବି ତଳ ତାର ହୁଡ଼ !

ଦୁଇ ପକ୍ଷରେ ତ ଲଢ଼ୁଆ ଲଗା । ରତିକି ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖ ନ ମୂର୍ଚ୍ଛନ ଥିଲେ ନ ଅନ୍ତ୍ୟ ଅତ । ତା ମଧ୍ୟ ଟୋକେ ଛ ଦାନ୍ତ ଖଣ୍ଡ ଭଳେ ମୋଟେ ଜନ ଦାନ ଦିନା । ତଥା ପରେ ତାଙ୍କୁ ଲତ ଛୁଡ଼ି ଦେଇ ବୃଥାରେ ଭୂଷ ପିତ । ଦୁଃଖୀର ତ ପଇସା ନାହିଁ, ସ୍ୱାମୀ ଦେଇ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ରଚିତ । ତେଣୁ ସେ ପ୍ରବୋଧ ଦେଇ ସାନ ସ୍ୱାମୀ—'ତୁ ଡରେ ଯିବୁ । ମୁଁ ଗଳ୍ପ କେବଳ ଛେଡ଼ୁ । ପଇସା ଓଡ଼ାଇବ । ଯାଇ ଶ୍ରେଣୀ ଘର ଲଗିବ ।"

ରତିକା ଦେଇ—"ଏ ଜନ୍ମ ଦୁଃଖୀ ଦୋଷ ଗଢ଼ରେ ମୁଁ ରହୁବ ନାହିଁ ।" ଏ ଶେଷରେ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ହେଲ, ତା ଜନ ହାତ ସେ ନେଇଥିଲ ।

ଏକେ ସଭାକୁ ଗଲିବ ଭଳ ଶବ୍ଦ, ସ୍ୱାମୀ ରତିକା ଭିତରେ ।

"ତୁମେ ଏ ଜନ୍ମ ସବୁ ଦୁଃଖଓ ।"

"ତୁ ଏ ଜନ୍ମ ସୁଖ ପା ।"

"ସ୍ତ୍ରୀ ପଣ୍ଡୁ, କୁହ ।"

"ତାକୁ ଗୁଅ ଗାଅ ।"

କଣ୍ଠିତା ରୋହିଏ ପଥର ଧଇଲେ ବୁଢୀ ଉମଳକୁ ପିଙ୍ଗି
ଦେବାକୁ । ଦୋଉ ଥାଇଁ ତେଉ ମଝିରୁ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ଯାମ କଲେ ।
କଣ୍ଠିତା ହେଲା ବଲ । ରହ, ଦାଣ୍ଡ ଦୁଇ ଦଣ୍ଡ ଥାଇଁ ଅସିଲେ
ହୁଅ ହୁଇ । ଦୁଖା ତା ମୁଣ୍ଡକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେବାକୁ ଥାଉଁଲା
ବେଳେ ଧଡାଡ଼ ବାଜିଲ ମୁଣ୍ଡରେ ଚୋଟ । ଦୁଖା ଦେଖିଲା—
ସେଠର ଚୋଟ ଉଠିଲ ତଦା କହୁଛି— "ଦେବ୍‌ନାସ୍, ମୋ
ନାଲକଳାକୁ ତୁ ମାରିଦେଲୁ ।"

ଦୁଖା ପଡ଼ି ମୁର୍ଚ୍ଛା ଦେଲା । ଗୁଡ଼ଣ ପଇଲା । ମୁଣ୍ଡ
ଫାଟି ଯାଇଛି ।

* * *

ଘୁଦଠା ଗରେ ଦେଖା ଗଲା— ଦୁଖାର ମୁଣ୍ଡ ଦହୁ ଭାଗ
ଫୁଟ ହୋଇଛି । ଅଣ୍ଡ ଚୋବା ଅଗାନାହିଁ । ସେ ସାନ ଗ୍ରାମର
ଲୋକେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ । ନୋ କୋ ଅନୁ ପାଇଲା ନାହିଁ ।
ରେଖୁନ୍ ଅସିଲେ । ଅଧାଡ ତାଙ୍କୁ ଦେଖ ଉପାଦ ଲେଖି ରଶିବାକୁ
ହୁକୁମ କଲେ । ଦୁଖ ବେଳୁ ବାହୁବ ନାହିଁ । ଅଣେ ମାତ ଗୁଣ୍ଡୁ ଲ—
ଇଣ୍ଡି କୋମନ୍ କଇତ ଅକୁ— ଗୁହାଏ ଲଡ଼ା କଲ । ଅନ୍ଧ
ଗୋଟିଏ ଚୋଟ । ସେ ଚୋଟିଲ— କେତେ ଚୋଟିରେ ତା
ମୁଣ୍ଡର ଲତା କାଟିଛି, ଯେତେ ଚୋଟି ବୁଢ଼ାର ଉତେ ତାର
ଘର ତାକୁ ବାଣ୍ଟେ ଦେଇଛୁ ରହିଥିବ ।

ଦୁଖା ଏବେ ଥାନେ ଘରର ଅଣ୍ଡ ଦୁଇ ଦେଲା । ହୃଦ୍ଯ
ତାର ଫାଟୁଥ ଦେଲା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଚଇତାଳୀ—୭

ମୈଁଅଛି ମୂଳ ପୋଛ ଦେବ

ଦର୍ପୀ ଲେଖକ ମଧୁର ସବ ବୃନ୍ଦାବନରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତା କାଳ ଧଁ—ଖଦର ଝଡ଼ା ଓଠର ବର୍ଣ୍ଣ ବଜାର ଖାଲି ସବୀ ବାହାର ଦୁହୁର ଦେଖୁଥିବ । ସେ ଦନ ସେ ଦନ୍ତ ଦନ୍ତୁଣ ଲୁବରେ ଦର୍ଶନୀ ସ୍ନି, ମା, ଲୁଣ ଖଣ୍ଡାଙ୍କ ଘଡ଼ ଦର୍ପୀ ଗୁଳ ଘରେଥିବ । ଏତେ ସେ ଜନେ ଧର୍ମ ଜଳ ଇନ୍ଦ୍ରୁ ଫେରନ୍ତୁ । ଦୃଢ଼—ତାକୁ ନିଜ ପାଇଁ ଚକ ମା ମାଲ୍ର ଓ ଜନ୍ମ ଅନେକ ଖଦର ବର୍ଣ୍ଣର ଦୃଶ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି ଚେଷ୍ଟା ପୁରର ଅବେଗ ଲୁଥର ଦେଖନ୍ତୁ ! କିନ୍ତୁ ଏବେ କିଏ । ଖାଲି ସବୁ ପୁଣି ଦ ଦେଖନ୍ତି ବୋଧ । ତା ଅନ୍ତରେ ନ ଦେବେ ମଁ ଲୁଣର ନଇଁବାକି ଉଠାବେ........।

ଦିନ୍ଦନର ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମଦନକୁ ଦେଖିଲ । ସବୁ ଏଥର ଭିଡି ଖୋଲିଲର ଗୁଦର । ମଦନକୁ ନେଇଗଲ ଦେଖିଲୁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ମଦନ ଝିଅପିଅ ସାବ ସ୍ତରେ ଜପର ମଡ଼ଲ ଡାଣ୍ଡା ଚଢ଼ାଇବେ ଯୋଉଠି ।

ସ୍ତନ ସ୍ୱାନ୍ତ ଏଗାର ।

ହୋଟେଲର ଢାମଦାମ ଶେଷ । ବତୁଲି ଅଲ୍ପ ଲିଭିଗଲା । ସବୁ ନିସ୍ତବ୍ଧ । କେବଳ ଏ, ଓହିଏ ମଦନର ଟୋକି ତଳେ ବସି ବଡ଼ କରୁଣ ସ୍ୱରରେ ମିଆଁଉ ମିଆଁଉ ରଡ଼ ଛାଡ଼ୁଛି ।

ମଦନର ଘୁମ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲା । ସେ ଉଠିବସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ଫେର୍ ଶୋଇ ମଦନ ସପନ ଦେଖୁଛି—ରେଙ୍ଗୁନ ଉପରେ ଜାପାନର ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଘୂ ଘୂ ମାଡ଼ ଆସୁଛି । ଲୋକେ ପ୍ରାଣ ଭୟରେ ଧାଇଁଛନ୍ତି । ସର୍ପ ବଣ୍ଟି ବଡ଼ ରଡ଼ ଛାଡ଼ୁଛି । ମଦନ ପ୍ରାଣ ଭୟରେ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ନଦୀଆ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ସରୋଜ-ଙ୍ଗୋନର ଅନୁଭବ କଲା—ଗୋଟାଏ ମୋଟର ଚୋରାଚାଲାଣ ସଡ଼କରେ ଛୁଟିଛି । ଅଉ ସର୍ପ ବଣ୍ଟି ବଦଳରେ ମୋଟରର ହୋର୍ଣ୍ଣ ବଡ଼ ରଡ଼ ଛାଡ଼ୁଛି—ଭିଁ—ଅାଁ—ଅାଁ—

ବୃଦ୍ଧ ଶୋଇବାକୁ ମଦନ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଦଶ ମିନିଟ ପରେ ବୃଦ୍ଧ ଅଣି ବେଙ୍ଗ ଅବଶ୍ୟ କଲା ବଡ଼ ରଡ଼—ମିଆଁଉ ମିଆଁଉ ।

ମଦନ ଉଠି ବେଙ୍ଗଟାକୁ ଧରି ହୋଟେଲର ବାଡ଼କୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । କିନ୍ତୁ ପାରିଲା ନାହିଁ । ବେଙ୍ଗ ଲୁଚିଗଲା । ମଦନ ଅଉ ଶୋଇଲା ଟେଣ୍ଡ୍ର-ନଦୀର ଘଣ୍ଟା ଛଅ ବାଜିଲା ରହିଲା ଅଣା ଚଳାଉଛି ।

ସବ ଦୁଃଖରେ ସେ "ଏକ" ଉତ୍ତର । ଗୁମ୍ଫାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନବ ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି । ହଠାତ୍ ସେ ଝରଣା ଖୋଲିଲା ବେଳେ ଶୁଣିଲି ସବ ଘାସବନସ୍ପତିର ରବ । ଗୁଞ୍ଜର ଭର ଖାଇ ଅଧି ପାହାଡରେ ଦେବାଙ୍କୁ ଦେଖିଥା ଅଧ ବାଟର ପାର୍ଶ୍ୱ କୁଆଡେ ଲୁଚିଗଲି ।

ସକାଳ ଘଡ଼ି ପାଠ ।

ମଦନ ବସି ସୁତ୍ର ବେଙ୍କୁ ଛିଡ଼ ନା ଗୁଳିକୁ ଉଡାଇବ ।

ରକ୍ତ ଅଣି ଦେଖିବ । ଦୂର ଘାଟର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଗୁଳର । ରକ୍ତଟି ଅଧି ପଡ଼ିଥା ଆହୁରୁ ଲଗି ଦୁଇଟର ରକ୍ତ ସବୁ ମୁହଁକୁ ଗୁହଁଳ । ଅଗିରେ ଦୁଃଖର ପାଣି । ମଦନକୁ ଗୁହଁ ଦୋଷକୁଏ ରହିଗଲ । ଉଇ କାନକୁ ଲୁଚିଗଲ ।

ମଦନ ପଚାରିଲା—"ରକ୍ତୁଲୁ, ଝଡ଼ବାହାକୁ ଭଣ ସବେରେ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ନାହିଁ ? ଘାସ ସବ ଉଡ଼ି ରହି ଶୁଖିଲା ଦେଇ ନାହିଁ ।"

"ନା, ତା ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟ କାରଣ ଅଛି ।"

"କଣ ?"

"ଦୂର ରେନେଟି ଛୋଟ ପିଲାକୁ ନେଇ ଗାଲ ଲେଖ ଯୋଗଣେ ଚିଟି ଦେଇ ଅଛୁ । କତ ସବ ପିଲା ମୁହଁକୁ ନେଇ ରହିଲି ଏହୁ ଉଡ଼ାରେ ସେ ଲଦାଏ ।"

"କାହିଁକି ?"

ଛୋଟ ଦୁଇଦୁଆ ତ ଲୁହ କହିଲା । ଖାଇ ଦେଖିଲା ବେଳେ ଲାଗୁ ପଡ଼େ ରେଖ ଧାତୁ ବୋଲି ଆହ୍ଵାନରେ ରେତୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଟାକୁ "ଏ ବୁଢ଼ାକୁ ନେଇ ଯିବି ଆଉ" ବୋଲି ସାହୁକାର ହୁକୁମ ଦେଲା । ଅପର ବା ଗୁରୁ କଣ କରିବାକୁ ! ମୁଁ ନେଇ ଯିବି ଆଉ ।"

ବଡ଼ୋ ନାତି ଭଲ ପ୍ରାଣରେ ବି ଗୋଟାଏ ଆଘାତ ଲାଗିଲା । ସେ ଗମ୍ଭୀର ହେଲା ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ କହିଲା—"କଣ ସ୍ୱତ୍ରକୁ ଲାଭ; ପଣ୍ଡିତ ଗୋଲାମ ନହେଲେ କଣ ନ କରେ ?"

"ନା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତୁ କହିବା କଥା ମୁଁ ଶୁଣୁନାହିଁ । ମାତ୍ର ସେ କଥା ମୁଁ କହିବା ପୂର୍ବରୁ ଅନୁତାପକୁ ମାଡ଼ିଦେଲେ । ମୁଁ କେବେ ଜାଣେ କଣ ପ୍ରାଦୁର୍ଭୂତ ଅଛି ?"

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗି ଚଳା କବାଟ ମଦନ ଅଗମ୍ଭ କଲା—"ମୁଁ ସେତେବେଳେ ସବୁ ନରକର ମୂଳ, ସଣ୍ଢ଼ିଆ ଠାକୁର ଘୋଡ଼ାକୁ ଦେଖିବା ବେଳେ ପୋଲିଲିଟିଏ ଅଙ୍ଗ ଅଟିଥିବେ । ତାର ବିଅଟିଏ ଥାଏ । ନାଁ ରେଖା । ଦେଖିବାକୁ ବର୍ଣ୍ଣ କେଉଁ ସୁନ୍ଦର । ଯାକୁ ଦଶ ବର୍ଷ ବେଳେ ତା ମା ତାକୁ ଛାଡ଼ିଯାଇ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲା ।

ସଣ୍ଢ଼ିଆ ଆଉ ବିଭା ହେବୁ ନାହିଁ ବସିଲେ । ତୋର ବନ୍ଧୁ ସେତେବେଳେ ସଙ୍ଗେ । ମୁଁ ଖୋଜିଥିବା ଦାମରେ ଦେଲି । ସୁନ୍ଦରକୁ ବନ୍ଧୁ ସେତେବେଳେ ଶିଖେ ।

ରେଖା ତାର ବାପର ଘରେ ରହିଲା । ତାର ଜୀବନ ବର୍ଷ-କାଳର ଅଟ ଛଅ ବୃକ୍ଷ ବଳର ଅନେ ବଡ଼ ସଜାଇ କରୁଥିଲା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୁଁ ତା ପାଇଁ ପୌଷିକ ଉନ୍ନତ କୋଷରୁ ଅଣିଦେବା ପାଇଁ ସର୍ଗୀମା ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ଅନାଇ ରହୁଥିଲି ।

ଯୁବରାଜଙ୍କର ଅଠର ବର୍ଷ ଯେ ଦିନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା, ସେ ଦିନ ନଅରରେ ବଡ଼ ଉତ୍ସବ । ରେଖା ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥାରେ ବସିଥାଏ । ତା ପାଇଁ ଫୁଲ ଅଣିଦେବା ପାଇଁ ମୋତେ ହୁକୁମ ଥିଲା । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଫୁଲ ନେଇ ରେଖା ପଣ୍ଡ୍ରରେ ଡାଲି ଦେଉଥିଲି, ରେଖା ସେତେବେଳେ ଅନାମନା ହୋଇ ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥା ତା ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ବେଣ୍ଟି ଦେଉଥିଲା । ମୁଁ ଅଧା ଦେଖ ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ଫୁଟିଏ ଦେଇ ଦେଉଥିଲି । ସେଇ ଅପରାଧ ଲାଗିରେ ତାକୁ ମୁଁ ଲୁଚେଇ ଚିଠିଏ ଦେଇଥିଲି ।

ସେ ଦିନ ଦେଖି, ସଭୋକ୍ତ ସମସ୍ତ ମିଶି ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ବଧାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ମନେ ହୁଏ ଯୁବରାଜଙ୍କର ଲୋଭ ଦୃଷ୍ଟି ରେଖା ଉପରେ ପଡୁଥିଲା । ଏ ଭିତରେ ମୋର 'ଫୁଲଅଣି ଝିଅ' ଛୁଟି ଯାଇଥାଏ । ହଠାତ୍ ଦିନ ପରେ କେ ଲୁଚିକରି ଶୁଣିଲି—"ରେଖା ଚୋରି ।"

ଅଠ ଦଶମୀର ପରର ଦିନେ ମଠର ଝାଡ଼ୁ ପାଇବ ଭିତରୁ ହୁକୁମ ଏଠାକୁ ଡାକ ନେଲା । ବାଟରେ ଦାସୀଟିଏ ଫୋନରେ ତ ଶୁଣିଲି—"ରେଖାର ପୁଅ ହେବ ଫେରାଇଲେ । ଯାଅ ଲୁଚି ଲୁଚି ଦେଖ ।"

ମୁଁ ଅବାକ୍ ହେଲି । "ରଜା ଭିତର କଣ ସନ୍ତ୍ର ପୁତ୍ର ହେଉନାହିଁ ?"

"ହେବ ସତ । ମାତ୍ର ଯୁବରାଜ ଅଠ, ଅନ୍ତର ଚିହ୍ନ ଦେଖିଛି ଖେଳିଛି ?"— ବାସ୍ ଉତ୍ତର ଦେଲା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

"କେ'ଠେ ଲୁଚି ରହିଥିଲେ ତ ?"—ମେ ଭିତରେ ଗର୍ଜି ଉଠି ଉଠି କହିଲା— "ଦେଖି ଦେଶପ୍ରେମିକ ବନ୍ଧୁ କୁହ ମଧ୍ୟ ଭୂମିକାରେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଛବି ଲୁଚାନ୍ତି, ଅଭିଯୋଗ ଦୂର କରାଇ ତାରେ ଦଣ୍ଡ ଦେବ ନୁହେଁ ?"

"ନେଟ ଦଣ୍ଡ ଦେବ ହତ୍ୟା—"

"ହତ୍ୟା ଦଣ୍ଡ ମ ?" ରାଜା କୁଳର ରାଜା 'ନିର୍ମମ ତାଙ୍କୁ ଏ ଦଣ୍ଡ ଦେବ ? ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନଙ୍କର ଦୁର୍ନାମ ହେବ ନାହିଁ ?"

ଘନେ ଘନେ ଦୂରନ୍ତ ପାଇକ ଗର୍ଜି ଗର୍ଜ୍ଜନ କଲେ— "ଶ୍ରୀ ଶମ୍ଭୁ ହୁକୁମ, ଏତେ ତେଜ ଦଣ୍ଡ ମ ?

"ଶ୍ରୀ ଶମ୍ଭୁ ହୁକୁମ, ଶମ୍ଭୁ ଭକ୍ତ ଗୁରୁ ମୁଁ । କରେଇବ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ? ଦେଶର ଭାଗ୍ୟ ବଳି ଗୁଳିଲ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପଛରେ । ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ପାରୁ ହେବ ମଠ ଯୋଗେ ବଡ଼ ଦେଉଳ ଘର ଅଗଣାରେ ରହିବେ । ମୁଁ ଚାଲି ଦେଖାଇ ଦେବି ।

ସବୁ ନିଷ୍ଠ ।

ଗୁଳି ଫୁଟି ଗଲା ।

ମୁଁ ଦେଖିଲି ପଡ଼ି ରହିଲ— "ସ୍ୱାମୀ ମା ତେବେ ଭାଗ୍ୟତନ୍ତ୍ର !" ସେ ସେ ପିଠି ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ବସୁଧା କଲା ।

"ପିଲାଟିକୁ ଅନାଇଥିବ । ମୁଁ ଚାଲିଲି ଯାଉଛି ।" ବୋଲି ଅନୁରୋଧ କଲା ।

'ହଁ' କଲି । ସେ ଗୁଳି ଖାଇ । ପାଇକମାନେ ଚଳି ଗଲେ । ମତେ ଦେଖିଲେ । ମୁଁ ପିଲାଟିକୁ ନେଲି । ସମସ୍ତେ ଗୁଳିର ଶବ୍ଦରେ ଦେଖି ପଡ଼ ପଡ଼ ହୋଇଗଲେ ।

ଚାଲିଲି ଅନେକ ଦୂର ବାଟ । ସନ୍ଧ୍ୟା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ଦେଖି ବୋଲିଲ ଘଣ୍ଟା ବଜିଥିବ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଛେ ଗୋଟିଏ ବୃଦ୍ଧ ମାଙ୍କ ଅଛିଲା ପର ମଙ୍ଗଳ ହେଲା ।

ସେବ ଗୃହଁ ଦେଖ୍ନ ସବଳ ବେଟରେ ରେଖା ଛୁଟିଲୁ । ତା ପଛେ ପର୍ବତ୍ରେ ଦୂରରେ ଉପୋସ୍ତ ।

ରେଖା ଅପ ମଠେ ସେଠାକ ଧର ପିଠାଟିକ ଛଡାଇ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ମାମା "ବାପ ରେ" ଡାକିବାର "ଭୁଷିଁ ଭୁଷିଁ" ଭୂଷଣର ମନ ଯନ୍ତ୍ରି ଜବାବ ଦେଉଛୁ । ଉବଧୂଙ୍କ ପଛିରେ ନଥା ଦବ୍ଦ ଦମନର । ଗୋପାବୁଦ୍ଧ ଝେବ ନେଲଗଲେ ରେଖକୁ । ଅତେବ ଗଣିବ ଓଁ ଳ କହରେ ।

ଏଠି ଏଠି ଅଗର । ଛେଳୁ ମଳଡ ଗୁଡ଼ବ ଷିଡ଼ାବ ଉଠିଲେ । ଡିବାକ ଅଳ ନୂଆକ ଢିଣିଢିଣି ନାଦ ସଂଘ ପିଠାଟିକ ଗେଷ 'ଭୁଷିଁ' ଡକ ମିଶିଗର । ଦୃବସ୍ତଳର ଉପର ଭଲ ଲଗ ଲ ।

ଅଗଳକ ପ୍ରଗାର ।

ଦୁଇଟଙ୍କ ଗୋଟା ଅଳି ମଠେ ଥାଳାକୁ ହାଣି ନେଇ ଯାଇ । ମୁଁ ଅନୁର ସଟ୍ଟୁଁ ହେଲ ଦେଖିଲୁ ଯେ ଥାଳା ଉପରେ ରେଖା ଦେଉ ଦେଉ ଅଛୁ ।

ଯେ ବୃଦ୍ଧ ଥାଳେବ ଓଣ୍ଟୁଡ଼ୀ ଜୋ ଷବୃ ନଠେ ଗ୍ରସ୍ତ ଦେଖା । ଜନ୍ମ ପଡ଼ ପଗ ଲଗୁଇବ ଅଂଶଓ ପାଣି ଦେବା ଏଲ [illegible], ମୁଁ [illegible] ଛଡ଼ଇ ଷରୁ ଦଣ୍ଡ ଦଡ଼ୁରେ । ଦାଜିସ ମଠେ ରେଖା [illegible] [illegible] ଦେ ଦେଖେଣ ଦୃଷ୍ଟର ଦୌଡ଼ିଲେ

ରେଖ ମଠେ ଦେଖି ଏଡ଼ଗଲୁ ଗଡ ଛୁଟ୍ 'ମଠା ଦନା, ମଠାନ ନାନ, ମୋ ପିଠାଟିକ ମଠେ ଫେରାଇ ଦିଅ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧରେ କଣ ତାକୁ ମାର ଦେଉଛ ? ମୁଁ ତୁମକୁ ମୋର ବୋଲି ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲି । ତୁମେ ଏତେ ନିଷ୍ଠୁର ହେଲ କିପରି ମଦନା ନନା ?"......

ବଡ଼ କରୁଣା— ହୃଦୟ ଫଟା ତାର ବାଣୀ ।

ଜମାଦାର ମାନେ ରେଖାର ଏ.ଟି ଶୁଣି ତାକୁ ଅନ୍ୟ ଘରକୁ ନେଇଗଲେ । ମୁଁ ଭାବୁଥାଏ "ରେଖାକୁ ମୁଁ ଭଲ ପାଏ ବୋଲି ଭଗବାନ ମୋର ହାତରେ ଏ ସବୁ ଘଟାଇଲେ ପରା !! ଲୋଭଟା ଭାଙ୍ଗିବ ।"

ନଅର ଘରକୁ ଚୋଟାଏ ମୋଟର ଆସିଲା । ପୋଲିସ ସାହେବ ଆଉ କେତେଜଣ ସଙ୍ଗ ନଅରର ଚାହିଁକୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ସାହେବ ରେଖାକୁ ଦେଖିକି ପିଟାଇ ତାକୁ ନଅରକୁ ଯିବାକୁ କହିଲେ । ରେଖା, ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା— "ମୋର ଦୋଷ କାହିଁ ? ମୁଁ ସବୁଥାରୁ କେତେ ଜନ୍ମରେ ନଅର ଛାଡ଼ି ଗଲି କୁଳରେ ପଡ଼ିଥିଲି । ମୁଁ ମୋ ମୃତ ଶରୀରେ ଶୁନ୍ୟ ବୋଲି କଥାରେ ଫାଶ ଲଗାଇ ଥିଲି । କାଏ ଏସ ରେ ନିଷ୍ଠୁର ମତେ ଦୁଇଟି ଘଡ଼ି ତମ ହାତରେ ଛଡ଼ାଇ ନେଲ । ମୋର ଦୋଷ କାହିଁ, ମତେ ନେଉଛ କାହିଁ ?"

ସାହେବ କହିଲେ—"ଅଟେ ଭାଗ୍ୟଣି, ସନ୍ତାମା ରେ ପିଲକୁ ଯେଉଁମାନେ ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ତୁ ଏଥର ଘରେ ଖାଇ ଭୁଲକୁ ବୋଲି ତାଡ଼ ଦେଉଛନ୍ତି ।"

ରେଖା ହଠାତ୍ ଚାପ ଭଳି "ହଁ ହେ, ହଁ ହେ" କହି ଫେର ରବରକୁ ହାମ ହେଲ । ଖାଲିରେ ଦେ— "ମଦନ ନନାକୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ତେବେ ଛାଡ଼ିଦିଅ । "ଅସ ଭାଇ ମଦନା ନନା, ପିଇ ମୋର ସର୍ଦ୍ଦମା ଗଛେ, ଅଧ ଭାଗ"— ଉଡ଼ୁ ଉଡ଼ୁ ଡାଉ ଗୁଲଗଲ । ମୁଁ ସେତେବେଳେ ମୋର ଏଇ ପାପ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୁଡ଼ୁଥିଲି, ପଛୁଁରେ ଘୁଷୁରିର କୋମଳ ଦେହ ମେଘ ଭୋଗର ଉତାର ପଥର ଭୋକ୍ତ୍ରୀ ଦେଇଥିଲି । ଅଉ କିଛି ପାରୁ ନଥିଲି— ରେଖା ପ୍ରଭ ସାହେବଙ୍କର କାହିଁକି ଏତେ ଛଳନା ।

ତା ପରେ ସାହେବ ମତେ ଜମୋଷୀ ଭଳୁ ବଦାଲୁ ପିଠାର କରକୁ ଗୁଳି ପିଟାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ମୁଁ ଭରେ ଅଧ ଅଂଗପାଶ ଭଳ ଭହୁଲି— ଶୁଣିବାକୁ, ବୋଗ୍ରା କଏ ହେଉ ? ସଜା, ନା ସୁବଗତ, ଜଏ ପଲ ଦେଳ ଘେରେ ଭାଙ୍ଗିଦେବ ।

ଉଥ୍ୟା ହେଲ । ଅରେ ଗଲକ ପୋଲୁସ ସାହେବଙ୍କ ଘରେ ମହାରାଜଙ୍କର ଦେଖା ମିଳି ଗଲା ହେଲ । ତାକୁ ବାବୁ ଆସିଲେ, "ରେଖା ପଳାଇ ଯିଏ ମଧ୍ୟ ଦଶ ବର୍ଷ ପରେ ଭଲ ହେବାକୁ ଚିନ୍ତା କର ଦେବା ଯେ ମୁଁ ମା ପଲୁଆ ମାଗଣା ହୋଇ ରହିଲି" ବୋଲି ପାର୍ଥିତେଲେ ଭେଳିଦେଲେ । ସେ ଲୁଗ ସହେବ ରେଖାକୁ ଡାକ୍ତରୀ ତେଲ ଆଦେ ଉଳ ଗୁଲାଗଲେ । ଉଣ୍ଣା ରେଖାକୁ ଡାଇଲ ବହୁତ ମା, ଧନ ଦେ ରୁଷାଇ ଲଟିନ୍ରେ । ରେଖା ତେଲ ପଞ୍ଚ ଅନ୍ତିମ ଲଳ ତୃଷ୍ଣାରଙ୍କୁ ।

ଦଣ୍ଡ ପରେ ଦୋଦାଳ ଅଟି "ରାତିଏ ଦଶ ଘଡ଼ିରେ ଆଲଭା ଛଡ଼ାଯିବ" ମତେ ହୁକୁମ ଦେଇଥିଲେ । ଏମନ୍ତ ଭଳ ମଦନ ନଇର ହେଲ ।

ଭଲୁ ଦେଖରେ ପଚାରିଲା—"ରେଖା ଏବେ କେଉଁଠି ?"

Digitized by srujanika@gmail.com

"ମୁଁ ତ ହେଉ ସବୁ ବାହାର ଅଟିଲ । ଟେଙ୍ଗ୍ ନରେ ଶୁଣିଲ, ଫଟେ ରେଖା ବ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ରଜା, ସୁଦର୍ଶନଙ୍କର ବୋପ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା । ସର୍ଣ୍ଣମା ନାକୁ ତଳକୁ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ବେଉଁଠି ଉଠାଇ ଦେବାକୁ ଯାଉଥିଲା ବେଳେ ରେଖା ଛାଣିପାର ସର୍ଣ୍ଣମାଠାରୁ ଜୋର୍ ମାରି ଛଡ଼ାଇ ଚାଲିଗଲା, କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଗଲା ବେଳେ, ସୁଦର୍ଶନ ଦେଇଥିବା ଗୋଟିଏ ସୁନାର ହାର ଓ ଅଙ୍ଗୁଠି ଏ ଫଟୋ ସର୍ଣ୍ଣମା ପାଦତଳେ ସମର୍ପି ଦେଇଥିଲା ।"

ମଦନ ଜେନା ବନ୍ଧୁ ମିତ୍ରପାଣି ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ବେଳେ— ଦାନ୍ତରେ ଖବରକାଗଜ ଧରି ଡାକ ଡାକ ଚାଲି ଯାଉଥିଲା—"ପ୍-ମା-ବ; ସମ୍ପାଦକ-ଅଣା; ନାର-ଓଜଣା; ଡେଇଲି ପେପର ।"

ଲୋକ ମହଲରେ କେହି ଜଣେ କହିବ ପଢ଼ୁଥିଲା—
'ଅନ୍ତଦ୍ଧ୍ୱନ୍ଦରେ ଜମିଦାର ପୁତ୍ରର' ।
'ପ୍ରେମ ଓ ଜୀବ ସମ୍ବନ୍ଧୁପୂର୍ଣ୍ଣ ସେ ଘଟନା' ।
'ଏଙ୍କୁ ଜମିଦାରୀ ମୂଲ୍ୟ ପାଇବ ହେବ' ।
'ନାନା ଘଟଣାରେ ଜମିଦାରୀ ଉଠାଇ ଦେବା ପାଇଁ
ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଏକାଠି ତୃତ୍ର ପ୍ରସ୍ତାବ'

* * * *

ଚଇତାଳୀ—୨

ପଣ୍ଡିତ ଖେଳ

ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ ଇଂରେଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ପାଣି ଓ। ସେଥିରୁ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ତୁଷାର ପଣ୍ଡା। ତା ପା ଜନୈକ ଛାତ୍ରକୁ କୌଣସି କାରଣରୁ ସେମାନଙ୍କ ଦେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲେ ବାକ୍ସ ଦେଇ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ଜନୈକ ତାଙ୍କ ସ୍କୁଲ ପିଅନ୍ ଦ୍ୱାରା କାନ୍ଧରେ ଲଦାଇ ନେଲେ।

ସେତେ ଭେଦାଭେଦ ଦେଖାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଢ଼ିବାକୁ ଶିକ୍ଷକ ମହାଶୟ ଜନୈକଙ୍କୁ କହିଲେ "ଏହି ଲୋକ ପଣ୍ଡିତ, ଭଲରେ ଧରି ପଢ଼େ।" ତାଙ୍କ ଅଭ୍ୟାସର ଅନେକ ଦିନ ଜନୈକ ଥିଲା ରହିଲା ପାଇଁ ତା ପରେ ଛେଲିଙ୍କୁ ଧରି ଆଣି ନେଇ ଶିକ୍ଷକ ଅଭ୍ୟାସ କଲେ। ଶିକ୍ଷକ ଯେତେ ଦେଖି କହିଲେ। ସେତେବେଳେ ସବୁ ବୁଝିଲେ— ଏହି ଖେଳଟା କି। "ପଣ୍ଡିତ"।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରଦିନ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ କ୍ଲାସରେ ପାଠ ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ କହେଣ୍ଟା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଆଗରେ କଥା ପକାଇଲେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଏହା ଶୁଣି ଚେଷ୍ଟାଏ ହାସ୍ୟର ଝଡ଼ ବୁହାଇବା ସଙ୍ଗେ ତଥାଷ୍ଟାକୁ ଚିର ସ୍ମରଣୀୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସ୍କୁଲର ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ "ଢେଲା ପଣ୍ଡିତ" ବୋଲି ନାମ ଦେଲେ । ପଣ୍ଡିତେ ଅଗ ଅଗ "ଛଏ ଖାଇବ ପଇସ, ବା'ଠେ ଲଟିର ଅଠା" କହୁ କେତେଦିନ ହସି ହସି ମାଉଁନେଲେ । ତା ପରେ ଛାତ୍ରଙ୍କର ପେଟେଳହୁ ଶୁଣ "ଢେଲା ପଣ୍ଡିତ" ଡାକ ତାଙ୍କର ଅଉ ସହ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ସେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ସ୍ୱପି ଏହାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ନିମିତ୍ତ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଲିଖିତ ଅଭିଯୋଗ ଜଣାଇଲେ । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦୁଇଅଣା ହିସାବରେ ଜରିମାନା କଲେ । ଛାତ୍ରମାନେ କିନ୍ତୁ ଏ ଜରିମାନା ଦେବାକୁ ନାରାଜ । ଘଟଣା ବଡ଼ ଜଟିଳ ହେଲା । ଛାତ୍ର ସଭା ଏ ଜରିମାନା ଉଠାଇ ନେବାକୁ ଦାବି କଲେ । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ବାଧ୍ୟ ଶେଷରେ ନାକ କାନ ଅଣ୍ଟି ଜରିମାନା ଦଣ୍ଡ ଉଠାଇ ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ପଣ୍ଡିତେ କିନ୍ତୁ ଦାଣ୍ଡରେ ଅଉ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଚାଲି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଦିନକୁ ଦାଣ୍ଡରେ ଖାଲି ଛାତ୍ର କାହିଁକି ଦାଣ୍ଡର ପିଲାଠାରୁ ଧରି ବାଡ଼ି, ପାଚେରୀ, କାନ୍ଥ, ଗଛ ଅଟେ ସୁଦ୍ଧା ସନ୍ଧ୍ୟାରେ "ଢେଲା ପଣ୍ଡିତ" ଡାକରେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଅତି କାନ ଫଟାଇ ଦେଲେ । ଶେଷରେ ପଣ୍ଡିତେ ଅଉ ସହ୍ୟ କରିନ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମାଷ୍ଟର ହେବାକୁ ଅନିଚ୍ଛାରେ ମାନହାନି ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର କଲେ । ଦୁଇ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଉଦ୍ୟୋଗ ଗ୍ରହଣରେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଫଳରେ କନ୍ଦୁରେଣ ସାତଜଣ ଛାତ୍ର ମୁରବିଙ୍କ ଜରିଆରେ ମାନହାନି ଫଇସଲା ଅବ ପ୍ରକାରେ ଦେଖ ସାଙ୍ଗ କଲେ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଛାତ୍ରମାନେ କେବେ ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କଲେ ନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ରିଙ୍କୁ ନିକଟର ଛେଳି ନେଇ ପ୍ରମାଣ ଦେବାକୁ କହିଲେ ।

ତୃତୀୟ ଛାତ୍ର କହିଲା— ଆଜ୍ଞା ! ଛେଳିମାନେ 'ଗଛ ଡାଳକୁ ପଟନ୍ତି' । ପଣ୍ଡିତେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଦିନ ଅମୃତ ଖାଉଛନ୍ତି । ସେ ଛେଳି ନୁହନ୍ତି କାହିଁକି ?

ପଣ୍ଡିତେ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ— ଅର୍ଥଚୋର ! ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖାଅଛି— 'ଛାଗ ପାଠ କରିବ ନିତି ।' ସୁତରାଂ ପ୍ରତିଦିନ ମୁଁ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରକାରେ ଅମୃତ ପାନ କରୁଛି ! ପତ୍ର ଖାଉନାହିଁ

ଚତୁର୍ଥ ଛାତ୍ର କହିଲା— ପଣ୍ଡିତେ ସେଠେ କେବଳ ଛେଳି ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଛେଳି ପାଣି ଦେଖିଲେ ଡରେ । ପଣ୍ଡିତେ ମଧ୍ୟ ପାଣିକୁ ଦେଖି ଡରନ୍ତି । ଏପରିକି ବର୍ଷ ଋତୁ ଦିନେ ବାଟରେ ଯୋଗାଏ ପାଣି ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ପଣ୍ଡିତେ ଛେଳି ଭଳି ଥରି ଥରି ଯାଆନ୍ତି । ସୁତରାଂ ତାଙ୍କୁ ଛେଳି ନ କହାଯିବ କାହିଁକି ?

ପଣ୍ଡିତେ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ— ଆଜ୍ଞା ! ମୁଁ ନିତ୍ୟ ସ୍ନାନ କରେ । କେବଳ ପାଣି ମୋ ଦେହରେ ସହେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ଅନେକ ଦିନେ ମନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରାରେ ସ୍ନାନ ସମାପନ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ସ୍ନାନ ଜଳ ତେବେ ମୋତେ ଛୁଇଁ ନ ପାରିବା କାରଣରେ ବର୍ଷାଦିନେ ପାଣି ଦେଖିଲେ ମୁଁ ନ ଭିଜି ଥରି ଥରି ଯାଏ ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଛେଳି ନୁହେଁ ।

ପଞ୍ଚମ ଛାତ୍ର କହିଲା ପଣ୍ଡିତେ ଛାଗରେ ଛେଳି । ଛେଳି ମଳମୂତ୍ର ଖାଏ, ପଣ୍ଡିତେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଖାଇ

ଦେଉନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳେ— ଡାକ ପକାଇ ପିଲଟି 'କୁ' 'କୁ' ବୋଲି ଚହଟକଲେ ପଣ୍ଡିତେ ତାଙ୍କୁ ଖୀର ଖୁଆଇବା ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଛୁ ।

ପଣ୍ଡିତେ ଏଥର ଖୁବ୍ ସନ୍ତୋଷ ହୋଇ ପାଠିକାଙ୍କୁ କହିଲେ— ଅହୋ ଏ ସ୍ୱର୍ଗଗ୍ରାମ ବଡ଼ ବଦ୍‌ମାସ୍ । ଆପଣ କେବେ ଦେଖିଛନ୍ତି ଖୀର ଦେବାକୁ ମୋର ପକ୍ଷୀ ଚୋଚୋ ଅଛି !

“ଥଉ ଥଉ” କହିଲ୍, ଉତ୍ତରକୁ ଦଉଡ଼ ଦାଢ଼ ବାହେଇ ଦେଇ ଆଖିବନ୍ଦ କହିଲେ— ପଣ୍ଡିତେ ! ଏକଥା ଶୁଣିଲ ନୁହେଁ— ଚୋର୍ । ଏଠାରେ ଅଛିର ମୂଲ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଖାଇବାର ମୂଲ୍ୟ ବେଶୀ । ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷୀ ଅଛନ୍ତି ନାହିଁ ଏପଣି ଚୋରଙ୍କୁ ଗଲେ, ତୁଏକ ସ୍ଥାନମାନେ ଆପଣ ପକ୍ଷୀ ଅପରେଷନ ଭଲପାନ୍ତି ବୋଲି କହୁ ପାରନ୍ତି । ତେଣୁ ଆପଣ ଥରେ ସ୍ପିଭ ଭାବେ ପ୍ରମାଣକୁ ମୁକୁଟର ଜ୍ଞାନ ଦେବାକୁ ହେବ ।

ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ— ଅହୋ ! ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳେ ଖାନ ପିଲଟି ଭ ଲଟ୍ଣୁ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଉଠି କାକୁ ଦେବାର ମଙ୍ଗଳଅଏ । ଏକେଚକେକ ପିଲଟି ଉଠି କହିଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦୁଅରକୁ ଧରି କେବାର ଅଛେ । ଦିନେ ଦିନେ ଶ୍ରେକରେ ପିଲଟି 'କୁ' 'କୁ' ବୋଲି କହିଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କୁକୁ ଅଟକାଇ ଉଠିଲ ଅଣ୍ଟି ହିଏ ଦେଉଛ ଦିଏ । ଫଳରେ ପିଲଟି ଅଣ୍ଟିଟି କ୍ଷୀପି ଗ୍ରୀପି ଦ ସକ୍ତ ଛୁଟି ପଡ଼େ । ପ୍ରକୃତରେ ମୁଁ ଖାଇଦେବା ଭଳି ମିଛ ।

କହିଁର ଛାତ କହିଲ— ପଣ୍ଡିତେ ଅବ ଚୋର୍‌କୁ ଅସିବା ଅଟକୁ ଖ'ର ବୋଲ ପଡ଼ନ୍ତି । ଅଟକୁ ସେ ତେଣେ ଦାଢ଼ି ଲଗିଥିବାର ଚିହ୍ନ ସେ ବୋଝିଏ ଛେଳ ବଳ ଦେଖାଉଥିଲେ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ— ଛାତ୍ର ଗଣ ! ମୋର ଶିକ୍ଷକ ଚାଣକ୍ୟ ଚାଣପାରମ୍ ହେବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ମୋଟା ଚନ୍ଦ ଦାଢ଼ି ରଖିଥିଲି ଦେଖିଲି ମୋର ମଗଜର ପଣ୍ଡିତ ଧୋଇଯାଉଛି ମୁଁ ଦାଢ଼ି କାଟି ଦେଉଛି । ଏଥିରେ ମନୁଷ୍ୟ ଭଣ୍ଡ ହେଲ ହୋଇଯାଏ ?

ହେଡମାଷ୍ଟର କହିଲେ— ଅଛା ! ପଣ୍ଡିତଙ୍କ କଥାରେ ଅଣ୍ଡିରେ ଷାଣ୍ଢ ହେଲା ନୁହନ୍ତି, ତାହାଙ୍କର ପିଲା ପିଲା ସମସ୍ତେ ହେଲେ । ପୁଅମାନେ ମୁଁ ସୁଭଦ୍ରଙ୍କର ସ୍କୁଲ୍ ଦେଖିଲି ଶୁଣିଛି— ତାଙ୍କ ଛାତ୍ର ଥାଇ ମେଁ ମେଁ କରୁଥିଲେ । ଛେଳି ପଲ ବସିବାର ଦୃଶ୍ୟ ହେବାର ଏପରି ମେଁ ମେଁ ରହନ୍ତି ।

ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ— ଏଇଟି ନାହିଁ ମିଛ । ଭାଲ୍ ଦ୍ୟା ହେଲେ ମୁଁ ପଡ଼ିଛୁ ସ୍କୁଲ୍ କେବୁ ଅର୍ଥ ଦେଖିଲି—ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଚକ୍ଷିତଙ୍କ ପ୍ରତିକରେ ଗଡ଼ ବନ୍ଦା ପିଇ ବାକିଆ ଛୁଟା ଛାଡ଼ିଛୁ । ମଲା ଅଟନ୍ତି ମନା ଅମର ଭାଗ୍ୟଗୋର ମନର ଉପଦେଶ ଦେବୁ ପଢ଼ନ୍ତି ତେ—ମଦ ପିଇବା ଲୋକ ପିଇ ବାକିଆ ଛୁଟା ହାଣିଲେ ଅନ୍ତ ଦାନବୃକ୍ଷଣୀ ହେଇଯାନ୍ତି ; ତାହାର ଉତାରୁ ନବ ହୋଇଯାଏ । ତେଣୁ ମୁଁ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଛିଦ୍ର ପାଇଁ ଧରିଦେଲି । ସେ ମଧ ମୋ କଥାରେ ଦବ୍ବରେ ଲକ୍ଷିତ ହେଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଛଳରେ ଦ'ଣ୍ଡୁପତ୍ରୀ ଦେଇ ଦେଲି । ତାକାର ସେ କେଉ କେବେଳୁ ପିଇ ଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ପାଇରେ ଆଉ "ଦିଁ ଭୁଁ" ହେଉଥିଲେ ନାହିଁ ।

ଶତ୍ରୁ ଛଡ଼ା କହିଲା— ପଣ୍ଡିତ ସନ୍ତାନେ ଉଚ୍ଚରେ ପଢ଼ିଲେ ନାଚ "ଛିଁ ଛିଁ" "ଫତ୍ ଫତ୍" କରୁଥାନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଏ ବୁଦ୍ଧିକୁ ଯେ ଧନ୍ୟ ବାଦ ଦେବ କି ?

ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ— ମୁଁ ଅଗରୁ କହିଛି—ମୋର ଟିକିଏ ଅଶ୍ରା ହେବ । ତେଣୁ ତାସ ଖେଳିବା ମୋର ଟିକିଏ ଅଭ୍ୟାସ ଅଛି । ଅଫୁର ମଧ୍ୟ ତାସ ଖେଳାରେ ଘଣ୍ଟା ବିତିଯିବ ଯେବେ ପିନ୍ଧି ପାଠ ପଢୁଥିବେ ମୋର ସ୍ମୃତି ଅଛେ ନାହିଁ । ଏ ଅଭ୍ୟାସଟା ଯେ କେବଳ ମୋର ଏକା ଅଛି ଏପରି ତ ନୁହେଁ, ଦୁନିଆର ଯେତେ ତାସ ଦୁଆ ସମସ୍ତେ ଯଦ ଖେଳି ଦେବେ ତେବେ ମତେ ମଧ୍ୟ ଜୋର୍ଟର ଖେଳ କରନ୍ତୁ ।

ସନ୍ତ୍ର ଛାତ୍ର କହିଲ— ଅଛା, ପଣ୍ଡିତ ନିଜ ଜିଦ୍‌ରେ ନିଜେ କହିଚନ୍ତି ସେ ଖେଳ ।

ପଣ୍ଡିତେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—"କେଉଁଠ ?"

ଛାତ୍ର କହିଲ— 'ଅଛା ଯୁଦ୍ଧେ ମତି ଶାଳେ' ଶ୍ଳୋକଟିର ଅର୍ଥ ଆମକୁ ବୁଝାଇଲ ବେଳେ ଆଗରୁ ଅର୍ଥ ଆପଣ କ'ଣ ବୋଲି କହିଥିଲ ?

ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ— "ଖେଳ" ।

ଛାତ୍ର କହିଲ— ଆପଣ ଆମକୁ ଅନେକ ଦିନ କହି ନାହାନ୍ତି କି ମୁଁ ଛୁଆର ଅଛା ?

ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ— ମୁଁ ପାଠ ତୋଳେଇ ଦେଲେ ଛୁଆମାନେ କହନ୍ତି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ମୁଁ ପଚାରି ପ୍ରଶ୍ନ କରେ "ମୁଁ ଛୁଆର ଅଛା ?"—

ଛାତ୍ର କହିଲ— "ମୁଁ ଛୁଆର ଅଛା" ବୋଲି କହିବା ଛୁଆଙ୍କ ସବୁ ଦିନକୁ ଅପଣ କେବେ ପ୍ରଶ୍ନାରେ କହିଛା କହନ୍ତୁ କି ?

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଣ୍ଡିତେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲାବେଳେ ସ୍କୁଲ ଭର୍ତ୍ତି ଛାତ୍ର ପ୍ରଶ୍ନ ବାଟରେ ଉତ୍ତର ବା କପାଳ କହୁଥାନ୍ତେ ! ଭାବ ଭାବ କୋଠରୀରେ ନୀରବ ହେଲେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଟିକିଏ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ କହିଲେ— ଏ ଦେଶର ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ, ଅତୀତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ । ତା ପରେ ସ୍ୱଗତ ଭେଳି ଖୁସିରେ ଦେଲେ— "ଅତୀତରେ ଶିଷ୍ୟ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଠାରେ ଏମନ୍ତ ଭୋଳି ଭକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା, ତଥାପି ପଣ୍ଡିତେ ଛାତ୍ରଙ୍କର ଭୋଳ ବୁଝନ୍ତି । ସେଥିରୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ 'ଭୋଳିଆ ପଣ୍ଡିତ' ସମ୍ବୋଧନ କରି ପ୍ରଚାରିତ ଥିଲେ, ଭୁଲ ଭୁଲ ଅଣ୍ଡା କରୁଥିଲା କରୁଥିଲେ ।

ଛାତ୍ରମାନେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାକୁ ପ୍ରତିବାଦ କରି ଉଠିଲେ ଦରଷ୍ଟ୍ର ଭାଲ । ମାଦମ୍ୟ ଉପର ବୋଇଲୁ ନାକ । ଉପର ବୋଝରେ ଏଧା ଛାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରକାଶ ଦାବି ସଂଖ୍ୟା ପୂର୍ଣ୍ଣ ନଥିଲ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ନହେବ ।

ଛାତ୍ରମାନେ ଏପରିରେ ଗୋଟିଏ କାରଣ ଠିକ୍ ଦେଲେ ଯେ— ଏବେ ପଣ୍ଡିତେ ସ୍ନେହରେ ଭୋଳ ବୁଝନ୍ତି, ତେବେ କ୍ଲାସ ସମୟ ଅନୁସାରେ 'ଭୋଳିଆ ପଣ୍ଡିତ' ବାହୁଁ କି ନାହିଁବେ ! ପଣ୍ଡିତେ ଦ୍ୱିଧାରେ ଅନ୍ଧ ଯୋଗର ଶେଷରେ ଭାବନାର ବୁଝାନ୍ତ ସର୍ଗର ଦଶା ମୁଖର ଭାବର ପ୍ରକାଶ —"ଭାବର ପ୍ରସୂତ ଆନନ୍ଦ ଓଷ ପାତ୍ରା ସ୍ୱରର ପ.ନ." ଉତ୍ତର ବୁଝାଇବ ଦେଲେ ଦେଖିଲେ ଯେ— ଏପରି ଭାବର ମୁହଁଟା ଗୋଟିଏ ପଡ଼ ହେବ । ଅଛି ତ ଏ ଉତ୍ତରା ଦେଲା । ସେତେବେଳେ କିଏ ଛାତ୍ର ପ୍ରତିବାଦ କହିଥିବ—"ମୁହଁଟା କପାଳ ପଡ଼ ହେବ ! କପାଳ କପାଳ

ପାଣ୍ଡୁତା ହେବ, ଅଙ୍କ !" ପଣ୍ଡିତେ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ କହୁଥିଲେ "ଅରେ ଗଧ ! ଏଠାରେ ଲୁପଚ ସମ୍ବନ୍ଧ ସୂତ୍ରରେ ହେବ ।"

ଏବେ ସେଠାରେ ସମାଧାନ କଲେ— ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ବ୍ୟାକରଣ ସୂତ୍ରରେ ଚତ ମୂର୍ଦ୍ଧା ପଦ୍ ଦ୍ରବ, କଥା ଟ୍ରତାଦ ପାଣ୍ଡୁତା ହୋଇପାରେ । ଓ ଛାତ୍ରମାନେ ଗଧ ହୋଇ ପାରନ୍ତି, ତେବେ ସେହି ସୂତ୍ରର ପଣ୍ଡିତ ଜାଣି କି ଛେଳି ପଣ୍ଡିତ ନହେବେ !

ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉପସ୍ଥାପିତ ଦାବୀ ସତ କି ମିଛ ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଦାବୀ କଲେ ପଣ୍ଡିତେ ପଇତା ଛୁଇଁ କହିବେ ।

ଛାତ୍ରଙ୍କ ଦାବୀ ଗୃହୀତ ହେଲା । ପଣ୍ଡିତେ ପଇତା ଛୁଇଁ ଛାତ୍ରମାନେ କହିବା ପ୍ରକାରେ ଉପରୋକ୍ତ ଘଟଣା ସତ୍ୟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ ! ତାପରେ ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ବ୍ୟାକରଣ ସୂତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ବହୁ ଆଲୋଚନା ପରେ ଜଜ କୋର୍ଟ ଏ ବାବଦରେ ମିଶନ ରାୟ ଶୁଣାଇଲେ— "ଜଜ କୋର୍ଟ ସତ୍ତ୍ୱେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ପଣ୍ଡିତ ଆଚରଣରେ ଛେଳି ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଛି । କେଣେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ବ୍ୟାକରଣ ସୂତ୍ର କେତେକ ପ୍ରକାଶ ଅଶୁଦ୍ଧତା ହୋଇଁ ପଣ୍ଡିତେ "ଛେଳି ପଣ୍ଡିତ" ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଠାରେ ବ୍ୟାକରଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ "ପଣ୍ଡିତ ଛେଳି" ପଦ ଲାଗୁ ହେବ । ତେଣୁ ଜଜ କୋର୍ଟରେ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଦାବୀ ପାଇଥିବା ଅର୍ଥ ଦଣ୍ଡ ରଦ ହେଉଛି । ଏଣେ ଏଣେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ପଲେଇଥିଲେ ପରେ ଜଣାଇଲେ ଯେ— ଏଣିକି କେହିମାନେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଆଉ "ଛେଳି ପଣ୍ଡିତ" ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯଦି ଛାତ୍ରମାନେ ଏ ଆଇନକୁ ଅମାନ୍ୟ କରନ୍ତି, ତେବେ ବୋର୍ଡର ଆଜ୍ଞା ଦଣ୍ଡ ଲେଖିବେ ତାହାଙ୍କ ଛାତ୍ରମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଥିବେ ।"

ପଣ୍ଡିତ ମହା ଆନନ୍ଦରେ ଘରକୁ ଫେରିଲେ । ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ଗଲା । ତେବେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାଣିଲେ ଓ ଫେରି ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ କହିଲେ—"ହଇହେ ! ତୁମେ ସବୁ ଏଠି ସଭାରେ ଗର୍ଜନ କରିଥିଲ— ପିଲେ ତୁମକୁ "ଛେଳି ପଣ୍ଡିତ" ନ ବୋଲିବା ପାଇଁ ? ଏବେ ତ ତମ କଥାରେ ସଂଗେ ସ୍କୁଲର ପିଲେ କହିଲେଣି 'ପଣ୍ଡିତ ଛେଳି' ବୋଲି, ଏଇ ହେଲା କଣ ? ବଡ଼ ନା ନାହିଁ ।"

ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ—'ଅ—ହା—ମୁଁ ଅଛି ଶୁଣୁ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାବୁଛୁ ନା କଣ ? କର୍ମଚାରୀ ପଦ ଉଠିଲା, ବୁଝିଲଣି 'ପଣ୍ଡିତ ଛେଳି' ବୋଲିଲେ କିଛି ଅସୁବିଧା ନାହିଁ । 'ଛେଳି ପଣ୍ଡିତ' କଥା ବୋଲିବାର ମତେ ଅର୍ଥ କଣ ।"

ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସେଦିନଠାରୁ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ କଥାକୁ ଜାଣି ପାରିଲେ ଯେ— ଏଣିକି ପିଲେ "ପଣ୍ଡିତ ଛେଳି" କହିଲେ ସିନା "ଛେଳି ପଣ୍ଡିତ" ତ କେବେ ବୋଲି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

—ସମାପ୍ତ—

ମୁଦ୍ରାକର:- ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରେସ୍, ଭୁବନେଶ୍ୱର (ଓଡ଼ିଶା) ।

Digitized by srujanika@gmail.com